

brå

Det brottsförebyggande arbetet i Sverige

Nuläge och utvecklingsbehov 2022

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

ISBN: 978-91-88599-53-7

ISSN: 1100-6676

urn:nbn:se:bra-1034

© Brottsförebyggande rådet 2022

Författare: Charlotta Gustafsson

Illustrationer: Susanne Engman

Produktion: Odelius & Co #22-3608

Tryck: Exakta

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm.

Telefon 08-598 191 90, e-post kundservice@nj.se, www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

Detta är den sjätte rapporten om Sveriges brottsförebyggande arbete som Brottsförebyggande rådet (Brå) redovisar på uppdrag av regeringen. Rapporten beskriver hur det brottsförebyggande arbetet bedrivs lokalt, regionalt och nationellt samt de utvecklingsbehov Brå identifierar.

Syftet med rapporten är ge regeringen och andra beslutsfattare en övergripande bild av hur det brottsförebyggande arbetet i Sverige har utvecklats under de senaste åren, i relation till de målsättningar som beskrivs i det brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott*. Förhoppningen är att rapporten ska utgöra ett underlag för beslut om prioriteringar och vidare satsningar på brottsförebyggande arbete och inom det kriminalpolitiska området.

Författare och redaktör är Charlotta Gustafsson, utredare och biträdande chef för Brås enhet för utveckling av brottsförebyggande arbete (Uba), som tillsammans med enheten tagit fram underlag och texter till rapporten. Jenny Viström och Astrid Henningsson har genomfört de lokala och regionala enkätstudierna. Vi vill tacka alla lokala och regionala brottsförebyggare som tagit sig tid att besvara vår enkät. Ett stort tack även till er andra brottsförebyggare som på olika sätt bidragit till rapporten. Utan er hjälp hade den inte blivit lika gedigen.

Stockholm i mars 2022

Björn Borschos

Tf. generaldirektör

Karin Svanberg

Enhetschef

Innehåll

SAMMANFATTNING	7
Nationella initiativ	7
Brås utvecklingsarbete 2021	8
Regionalt brottsförebyggande arbete	8
Det lokala brottsförebyggande arbetet.....	9
Avslutande slutsatser och diskussion	10
INLEDNING	11
BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE – NATIONELLA INITIATIV	13
Minskad gängkriminalitet främsta målet för det nationella arbetet	13
Mäns våld mot kvinnor och välfärdsbrott också prioriterat	14
Kommunerna är viktiga målgrupper för de nationella initiativen	14
Många myndigheter stödjer det lokala arbetet.....	15
Fokus på unga gärningspersoner	16
Brås bedömning av nationella brottsförebyggande arbetet.....	17
BRÅS UTVECKLINGSARBETE 2021	21
Ökad nationell samordning i operativa nätverk.....	22
Från stöd till samarbete med de regionala brottsförebyggarna.....	22
Utbildningar och kunskapsöverföring.....	23
Fortsatt stort intresse för Brås utbildningar	23
Metodstöd för kartläggning och lägesbild i lokalt brottsförebyggande arbete	23
Stöd för lokal organisering av brottsförebyggande arbete	24
Metodstöd för att förebygga personrån mellan unga.....	24
Annan kunskapsöverföring	24
Anpassat och praktiktäna stöd	24
Motverka gängrelaterad brottslighet	24
Motorburen ungdom	24
Erfarenhetsutbyte och inspiration.....	27
Konferensen Råd för framtiden – innovation av det brottsförebyggande arbetet.....	27
Webbsidan Förebygga brott	27
Erfarenhetsbank om brottsförebyggande åtgärder.....	28
Digital plattform för erfarenhetsutbyte	31
Webbinarier	31

Internationellt utbyte.....	31
Brås uppdrag och rapporter 2021.....	31
Rapporter som initierats under 2021.....	32
Brås bedömning av utvecklingsarbetet.....	33
År 2015 lyftes behovet av ett mer kunskapsbaserat arbetssätt och mer prioritet	33
Behoven är delvis mötta	33
Behov av mer konkret stöd	34
REGIONALT BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE	38
Covid-19-pandemin påverkade förutsättningarna för det brottsförebyggande arbetet	38
Den regionala stödstrukturen är på plats.....	39
Lokala brottsförebyggare erbjuds ett brett regionalt stöd	39
Det regionala stödet uppfattas som positivt.....	40
Det regionala stödet främjar kunskapsbaserat arbete på lokal nivå	44
De nationella initiativen avspeglas i det regionala arbetet.....	44
Ökad samverkan mellan och inom regionerna.....	44
Brås bedömning av det regionala stödet	45
LOKALT BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE	48
Hur har arbetet undersökts?.....	48
Covid-19-pandemin påverkar förutsättningarna för det brottsförebyggande arbetet på lokal nivå	49
Stor variation i kommunernas förutsättningar, som inte matchar polisens	49
Överenskommelser på plats i de flesta kommuner	51
Nästan all verksamhet drivs i lokala brottsförebyggande råd	51
De kommunala samordnarna har lite tid avsatt för det brottsförebyggande arbetet	51
Polisen och storstadskommunernas samordnare har utbildning i brottsförebyggande arbete	51
En summerande beskrivning	52
Allt fler kommuner arbetar kunskapsbaserat, men fortfarande kan många kommuner utveckla arbetet ...	54
Det lokala brottsförebyggande arbetet fokuserar alltmer på narkotika	57
Likadana åtgärder som tidigare men med fler syften.....	57
Fler kommuner beskriver brottsförebyggande åtgärder	58
Fler lokala brottsförebyggare upplever att det finns stöd att få	58
Kommunernas fortsatta behov av stöd	59
Brås bedömning av det lokala brottsförebyggande arbetet.....	61
Exempel på lokalt arbete och resultatet av detta.....	64

Innehåll

fortsättning

AVSLUTANDE SLUTSATSER OCH DISKUSSION	65
Förutsättningar för ny lag om kommunalt ansvar	65
Behovet av stöd förväntas öka	66
Tydligare fokus på brotten	66
Kunskapsbaserat på alla nivåer	67
REFERENSER	68
BILAGEFÖRTECKNING	69
Bilaga 1. Nationella initiativ 2021	69
Bilaga 2. Om undersökningarna av det regionala brottsförebyggande arbetet 2017–2021.....	71
Bilaga 3. Undersökningarna om lokalt brottsförebyggande arbete 2017–2021	72
Undersökningsperiod	72
Svarsprocent	72
Bortfall.....	73
Bearbetning av svaren	73

Sammanfattning

Brå har sedan 2017 i uppdrag att årligen redogöra för det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Syftet med rapportserien är att ge en övergripande bild av hur det brottsförebyggande arbetet utvecklats lokalt, regionalt och nationellt under de senaste åren i relation till de målsättningar som beskrivs i det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* (skr. 2016/2017). I likhet med det brottsförebyggande programmet, fokuserar rapporterna på verksamheter som i första hand syftar till att förebygga brott och brottslighet. Det kan exempelvis vara sociala åtgärder för personer som riskerar att hamna eller återfalla i kriminalitet eller situationella åtgärder som gör det mindre lönsamt eller mer riskabelt att begå brott.

I årets rapport finns en tonvikt på de brottsförebyggande aktörernas arbete i förhållande till lagförslaget som presenterades i betänkandet *Kommuner mot brott* (SOU 2021:49). För att kommunerna ska uppnå intentionerna med lagen kommer sannolikt många aktörer inom det fältet, på alla nivåer i samhället, att behöva utveckla sitt brottsförebyggande arbete.

För att beskriva det brottsförebyggande arbetet i Sverige är rapporten indelad i fem kapitel:

- Brottsförebyggande arbetet – Nationella initiativ.
- Brås utvecklingsarbete 2021.
- Regionalt brottsförebyggande arbete.
- Lokalt brottsförebyggande arbete.
- Avslutande slutsatser och diskussion.

Det första kapitlet beskriver övergripande nationella initiativ under 2021. Till grund för avsnittet ligger Brås systematiska omvärldsbevakning. Det andra kapitlet beskriver hur Brå verkat under 2021 för att utveckla det brottsförebyggande arbetet nationellt,

regionalt och lokalt. Det tredje och det fjärde kapitlet handlar om det brottsförebyggande arbetet som bedrivs regionalt respektive lokalt. Kapitlen bygger framförallt på resultaten från Brås regionala och lokala enkätundersökningar men också på inkomna slutrapporter från de som tagit del av Brås ekonomiska stöd till utvärderingar och de kontakter med många brottsförebyggande aktörer som Brå har inom ramen för myndighetens metodstöd och kunskapsspridning. I det femte och avslutande kapitlet gör Brå en bedömning av vilka utmaningar och möjligheter det brottsförebyggande arbetet i Sverige står inför under 2022.

Nationella initiativ

Under 2021 fortsatte och fördjupades flera nationella satsningar för att stärka det brottsförebyggande arbetet bland annat inom gängrelaterad brottslighet, mäns våld mot kvinnor samt arbetet mot ekonomisk brottslighet mot välfärdsstaten.

Åtgärder som togs inom ramarna för satsningarna avsåg framförallt att stärka det förebyggande arbetet runt barn och unga som riskerar en kriminell livsstil. Många initiativ togs också för att stärka samhällets kontroll och tillsyn generellt.

Bland de mest genomgripande nationella initiativen var lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete. Flera andra nationella initiativ lyfter också kommunens betydelse för det brottsförebyggande arbetet, exempelvis inom avhoppverksamhet, och för att förebygga felaktiga utbetalningar av bidrag samt i den nya socialtjänstlagen.

Det är nödvändigt med satsningar riktade mot aktuella samhällsutmaningar. Samtidigt kan det

vara en begränsning för utvecklingen av det lokala brottsförebyggande arbetet om satsningar mot vissa brottsproblem dominerar den nationella brottsförebyggande agendan och därmed det stöd som erbjuds kommunerna.

Nationellt fokus på specifika brottsproblem kan medföra att förebyggande arbete mot andra brott nedprioriteras lokalt. Det kan också innebära att vissa typer av kommuner sällan får stöd i sitt arbete. För att utveckla och stärka ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i hela landet behöver det också tas nationella initiativ som säkerställer målsättningarna i programmet *Tillsammans mot brott*.

Brås utvecklingsarbete 2021

Baserat på tidigare rapporter om det brottsförebyggande arbetet i Sverige har Brå under 2021 riktat utvecklingsarbetet mot ett kunskapsbaserat arbetssätt, särskilt avseende lägesbilder, bland annat genom skrifter, webinarier och utbildningar. Därutöver har verksamheten också stärkt och utvecklat arbetet för att motverka gängrelaterad våldsbrottslighet, förebyggande arbete inriktat på unga som begår eller riskerar att begå brott samt förebyggandet av ekonomisk brottslighet. Under årets andra del inleddes, på uppdrag av regeringen, ett praktiktäna stöd i form av strategin *Sluta skjut* till utvalda kommuner (Regeringsbeslut 2021-09-23).

Brå verkar för att stödet till brottsförebyggande arbete från nationell nivå ska bli alltmer konkret och operativt. Genom exempelvis nätverksträffar, föreläsningar och praktiktäna metodstöd har Brå tillsammans med berörda myndigheter gemensamt spridit kunskap för att öka medvetenheten, både lokalt och regional, om bland annat återfallsförebyggande arbete, förebyggande åtgärder mot ekonomisk brottslighet eller att förebygga problematik kring motorburen ungdom. I och med att de regionala stödstrukturerna gått från en etableringsfas till en implementeringsfas har Brås stöd utvecklats och myndigheten söker i allt större utsträckning former för samverkan och samordning med länsstyrelserna och polisregionerna för stödet till det lokala brottsförebyggande arbetet.

Till grund för Brås utökade regeringsuppdrag 2017 att stärka och utveckla det brottsförebyggande arbetet i Sverige på nationell, regional och lokal nivå låg myndighetens återrapportering från 2015, om behovet av förstärkt stöd till brottsförebyggande arbete. Brås bedömning är att det förstärkta stödet hittills från myndigheten tillsammans med länsstyrelsernas arbete har utvecklat det kunskapsbaserade arbetssättet lokalt framförallt avseende kartläggningar.

Brå fick i december 2021 i uppdrag att under 2022 återrapportera hur stödet kan utvecklas för att möta de lokala behoven med anledning av lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete. Detaljerna runt detta presenteras i återrapporteringarna av uppdraget.

Det står dock klart att stödet till kommunerna behöver öka substantiellt för att de ska nå upp till intentionerna med lagen. Brå behöver möta både ett generellt behov av kompetensutveckling, i form av utbildningar och annan kunskapspridning, och mer specifika behov av varierat stöd som är anpassat efter kommuners olika förutsättningar. Brå behöver också tillsammans med andra berörda myndigheter utveckla möjligheterna till att ge ett praktiktäna stöd.

Regionalt brottsförebyggande arbete

Länsstyrelserna och polisregionerna är viktiga i stödet till lokalt brottsförebyggande arbete. De regionala samordnarna för brottsförebyggande arbete på länsstyrelserna har funnit sina roller i organisationen. Polisens regionala samordnare är en nyare funktion, men finns i varje region. I vissa regioner har samordnare även tillsatts på polisområdesnivå. Länsstyrelsen och polisen genomför många gånger gemensamma insatser för att stärka det lokala brottsförebyggande arbetet. Mellan flera län och regioner har en samverkan formaliserats med hjälp av överenskommelser.

Brå bedömer att såväl polisens som länsstyrelsernas stöd är väl etablerat och att stödet bidrar till att stärka användningen av ett kunskapsbaserat arbetssätt i det brottsförebyggande arbetet på lokal nivå. Det regionala stödet är med andra ord viktigt för det lokala arbetet.

Stödet på regional nivå är också en viktig länk mellan den nationella och lokala nivån. Inte minst blir detta tydligt i och med att många av de områden som är i fokus på nationell nivå avspeglas i de insatser som genomförs av samordnarna på regionnivå, framförallt av länsstyrelserna.

Att länsstyrelserna och polisregionernas stöd till lokala brottsförebyggare verkar vara aktivt innebär också goda möjligheter för de regionala samordnarna att framöver utveckla sin roll till att även överföra viktig information från den lokala nivån till den nationella.

Brå gör bedömningen att detta är ett viktigt utvecklingsområde för det regionala arbetet kommande år, inte minst mot bakgrund av lagförslaget som tydliggjort kommunernas ansvar i fråga om det brottsförebyggande arbetet.

Det lokala brottsförebyggande arbetet

I lagförslaget om kommunernas brottsförebyggande ansvar föreslås kommunerna få en tydligare roll i arbetet. De ska skapa organisatoriska förutsättningar för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete och de förväntas också genomföra vissa steg i den kunskapsbaserade processen. Vinsterna med ett sådant kunskapsbaserat tillvägagångssätt är dels att en medvetenhet om lokala brottsproblem motiverar till åtgärder, dels att förståelsen för de lokala problemen ger en mer träffsäker verksamhet.

En stor andel av kommunerna har redan idag delar av de organisatoriska förutsättningarna på plats såsom strategiska råd, samverkansöverenskommelser och en samordnarfunktion. Brå har i tidigare rapporter sett en positiv utvecklingstendens för det lokala kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet, en tendens som kvarstår.

Ett exempel på det är andelen som uppger att de genomför en orsaksanalys som gått från 41% år 2018 till 56% år 2021. Trots den positiva utvecklingen är det fortfarande uppskattningsvis bara hälften av kommunerna som arbetar systematiskt med alla stegen i processen och det är en relativt stor skillnad mellan kommunala samordnare respektive kommunpoliserna i hur stor andel av dem som genomför kartläggningar och orsaksanalyser. Till exempel är det en fjärdedel av kommunerna som inte ens gör det första steget, en kartläggning av problemen. En risk med det är att det blir polisens bild av den lokala situationen som blir styrande i arbetet. Kommunernas kunskap om den lokala situationen, som ofta är bredare än Polisens, är viktig för att utforma ett så träffsäkert brottsförebyggande arbete som möjligt.

Det finns också tecken på att fler konkreta åtgärder vidtagits i kommunerna. I likhet med vad som beskrivits i tidigare rapporter om det lokala brottsförebyggande arbetet, prioriteras ofta arbete mot narkotikarelaterad brottslighet, skadegörelse, ordningsstörningar och trafikbrott. Vanliga åtgärder är utbildnings- och/eller informationsinsatser samt synlig närvaro.

För lokala brottsförebyggare i medelstora kommuner har förutsättningarna för ett välfungerande kunskapsbaserat arbete stagnerat eller till och med försämrats det senaste året, och i dessa kommuner är det mindre vanligt med samverkansöverenskommelser och lokala råd än i storstäderna och de mindre kommunerna. De medelstora kommunerna arbetar också i mindre utsträckning med kartläggningar och orsaksanalyser än övriga kommuner.

Brå gör utifrån detta bedömningen att det finns ett behov av att särskilt uppmärksamma de medelstora kommunerna under kommande år, för att stärka arbetet och minska risken för ökad brottslighet och otrygghet i framförallt deras utanförskapsområden.

Avslutande slutsatser och diskussion

Förslaget om kommunalt ansvar för lokalt brottsförebyggande är en viktig ambitionshöjning för det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet, men är också en utmaning för de kommuner som saknar förutsättningar för det kunskapsbaserade arbetssät-

tet. De kan behöva starta upp eller strukturera om verksamheten. Brå har i tidigare rapporter framhållit behovet av att kommunerna är rustade inför kommande utmaningar, eftersom det annars finns risk för en framväxt av socialt utsatta områden och därmed följande brottsproblematik.

En viktig förutsättning för att kommunerna ska kunna arbeta kunskapsbaserat är att det finns stöd när det behövs. Brå ser positivt på att det brottsförebyggande arbetet i allt större utsträckning har lyfts fram i nationella satsningar.

När allt fler nationella aktörer utifrån skilda kunskapsdiscipliner och perspektiv stödjer utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet, ökar behovet av samsyn om vad som är ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

I förra årets rapport (2021) gjorde Brå bedömningen att – även om de nationella initiativ som tas är relevanta – finns ett behov av insatser med ett tydligare fokus på brotten enligt målsättningarna i *Tillsammans mot brott*. Det är därför även nödvändigt att Brå ges större möjlighet att bidra till samordningen mellan nationella aktörer eftersom det annars kan påverka utfallet av satsningen på kommunernas brottsförebyggande arbete.

Sammanfattningsvis gör Brå bedömningen att det är positivt att det brottsförebyggande arbetet i allt större utsträckning lyfts fram på samtliga nivåer – lokalt, regionalt och nationellt. Brå vill dock varna för att det, i kölvattnet av en större fokusering på kriminalpolitiska frågor generellt, kan finnas en risk att arbetet blir mindre kunskapsbaserat, om åtgärderna väljs utifrån en politisk, organisatorisk eller resursbesparande agenda snarare än ett kunskapsunderlag. Det brottsförebyggande arbetet ska vara kunskapsbaserat på alla nivåer – lokalt, regionalt och nationellt.

Inledning

Den här rapporten är den sjätte av Brås årligen återkommande beskrivningar av landets brottsförebyggande arbete och utveckling, som tas fram på uppdrag av regeringen. Rapporten ska ge en övergripande bild av och belysa de mest centrala utvecklingsbehoven för det arbete som bedrivs på lokal, regional och nationell nivå, och beskriva Brås eget utvecklingsarbete med brottsförebyggande frågor. Syftet med rapporten är också att beskriva arbetet utifrån målsättningarna i det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsamman mot brott* (skr. 2016/17:126), med följande fem huvudmål:

- ökad kunskap i det brottsförebyggande arbetet
- utvecklad samverkan på lokal, regional och nationell nivå
- att minska motivationen att begå brott
- ökad formell och informell kontroll
- att begränsa tillgängligheten till lämpliga brottsobjekt.

Programmets syfte är att utveckla och stärka det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Sedan 2017 pågår också en förstärkning av det brottsförebyggande arbetet, för att långsiktigt förbättra förutsättningarna för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i Sverige. Förutom att ett nytt nationellt brottsförebyggande program har presenterats, har Brå fått breddat uppdrag för stöd och utveckling av det brottsförebyggande arbetet i Sverige, länsstyrelserna har fått i uppdrag att regionalt stödja och utveckla lokalt brottsförebyggande arbete, och allt fler myndigheter och fristående organisationer har inlett eller fördjupat sitt brottsförebyggande arbete. Det brottsförebyggande perspektivet har också betonats i andra nationella förebyggande strategier, exempelvis rörande mäns våld mot kvinnor, alkohol-, narkotika, dopings- och tobakspolitik samt bekämpning av gängkriminalitet.

Ett återkommande inslag i utvecklingen av brottsförebyggande arbete är det kunskapsbaserade arbetssättet. I det nationella brottsförebyggande programmet beskrivs det som att systematiskt hämta in kunskap, gör analyser av lokala problem och möjligheter och därefter vidta rätt brottsförebyggande åtgärder baserade på tillgänglig forskning och praktik. I rutan nedan beskrivs de delar som utgör ett kunskapsbaserat arbetssätt.

Ett kunskapsbaserat arbetssätt

- grundar sig på kunskap om brottsproblemets omfattning, struktur och utveckling
- utgår från analys av möjliga orsaker till brottsproblemet
- är riktat mot orsakerna till brottsproblemet
- består av åtgärder som, så långt det går, är beprövade eller utvärderade
- är återkommande reviderat utifrån uppföljning eller utvärdering.

Under 2021 presenterades utredningen *Kommuner mot brott* (SOU 2021:49) om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete. Lagförslaget är en fortsättning på den förstärkning av det brottsförebyggande arbetet som inleddes 2017. Det tar sikte på hur kommunerna ska arbeta brottsförebyggande. Bland annat innebär lagen att kommunerna ska arbeta kunskapsbaserat med de brottsförebyggande frågorna med hjälp av kartläggningar, analyser av lokala problem och utvärderingar. Förslaget innebär också att kommunerna ska ta ansvar för samordningen av det brottsförebyggande arbetet. I varje kommun ska det finnas ett strategiskt råd för

arbetet. I kommunen ska det också finnas en tjänst, en samordningsfunktion, med ansvar för det brottsförebyggande arbetet som också fungerar som en kontaktyta för externa aktörer. I förslaget föreslås också att Brå ska analysera kommunernas behov av stöd med anledning av lagen och att länsstyrelserna ska fördjupa stödet till kommunerna.

Mot bakgrund av detta är årets rapport av extra intresse. Var befinner sig det brottsförebyggande arbetet idag och vilka utvecklingsbehov finns det framöver? I rapporten läggs tonvikten på att beskriva förutsättningarna, inte bara för kommunernas arbete, utan för hela samhällets möjlighet att ge stöd till och utveckla och stärka det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet i Sverige.

Brottsförebyggande arbete

– nationella initiativ

Under de senaste åren har brott och brottslighet kommit att stå alltmer i fokus för samhällets insatser och initiativ. I detta kapitel ges en beskrivning av några av de som genomfördes under 2021. Syftet är både att ge en övergripande bild av det nationella brottsförebyggande arbetet och att belysa utvecklingsbehov i relation till målsättningarna och intentionerna i det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott*.

Kapitlet skiljer sig från tidigare års rapporter på så sätt att det beskriver de huvudsakliga iakttagelser som Brå gjort under året i den systematiska omvärldsbevakningen, snarare än ger en omfattande redogörelse av nationella brottsförebyggande initiativ som antingen påbörjats eller avslutats under 2021. Med det nationella brottsförebyggande programmet som utgångspunkt är de initiativ som ingår i beskrivningen sådana initiativ vars huvudsakliga syfte är att förebygga brott eller brottslighet. Generella välfärdsinsatser inom exempelvis skola, segregation och arbetsmarknad tas inte upp mer än i undantagsfall, även om dessa kan bidra till att motverka brottslighetens grundorsaker. En annan avgränsning är att inte heller repressiv brottsbekämpning tas med som brottsförebyggande åtgärd. I bilaga 1, *Nationella initiativ under 2021 med ett brottsförebyggande inslag*, finns en lista över de initiativ som ingått i analysen.

Minskad gängkriminalitet främsta målet för det nationella arbetet

Nationellt pågår flera satsningar av betydelse för utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet. Den kanske mest märkbara är 34-punktsprogrammet mot gängkriminalitet (från 2019), som avser

fyra områden: verktyg i brottsbekämpning, påföljder, arbete mot tystnadskulturer samt brottsförebyggande arbete. De nationella initiativ som inletts inom ramen för 34-punktsprogrammet mot gängkriminalitet omfattar dels ett specifikt arbete mot gängrelaterad brottslighet, dels ett mer allmänt brottsförebyggande arbete. Ett exempel på ett mer brett brottsförebyggande initiativ inom ramen för programmet är lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete (*Kommuner mot brott. Betänkande av utredningen om kommuners brottsförebyggande ansvar* (SOU 2021:49)).

Ett annat exempel är den parlamentariska trygghetsberedning som regeringen tillsatte 2020, inom ramen för 34-punktsprogrammet. Dess syfte är att bistå regeringen med underlag till utformningen av en kunskapsbaserad och brett förankrad kriminalpolitik utifrån en bedömning av rättsväsendets och andra aktörers förmåga inom de brottsbekämpande och brottsförebyggande områdena.

Det första delbetänkandet, *Vägar till ett tryggare samhälle. Samtida och framtida kriminalpolitiska utmaningar* (SOU 2021:85), synliggör två centrala utmaningar som är särskilt angelägna att arbeta vidare med: kvinnors och flickors otrygghet och den otrygghet som är koncentrerad till bostadsområden med svag socioekonomisk status.

Kommande fokus för beredningen under 2022 är bland annat just gängkriminalitet, men även mäns våld mot kvinnor.

Mäns våld mot kvinnor och välfärdsbrott också prioriterat

Andra exempel på nationella satsningar som gjorts parallellt med det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* är strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Skr. 2016/17:10) och det nationella fokuset mot ekonomisk brottslighet (SOU 2017: 37). Dessa satsningar har också förstärkts under 2021. Under sommaren presenterades ett åtgärds paket med 40 åtgärder för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (Regeringskansliet 2021). Åtgärds paketet kompletterades med ytterligare insatser under december 2021 i ett åtgärdsprogram om totalt 99 åtgärder för att förebygga våld, ge stöd och skydd till utsatta samt skärpa lagstiftningen.

I syfte att minska andelen felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen fick flera myndigheter under 2021 extra resurstillskott och breddade regeringsuppdrag för 2021 (Prop. 2020/21:1). I samband med budgetpropositionen för 2022 aviserade regeringen att en ny myndighet för systemövergripande kontroll av utbetalningar från välfärdssystemen ska inrättas, i syfte att motverka felaktiga utbetalningar, skattebrott, bidragsbrott, arbetslivskriminalitet och penningtvätt.

Ett nationellt initiativ som delvis handlar om att förebygga brott är den samlade strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (Skr. 2015/16:86). Den har inte förnyats under 2021, men flera uppdrag har likväl givits till bland andra Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen, och medel har fördelats till Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Kommunerna viktiga målgrupper för de nationella initiativen

Under 2021 presenterades som sagt lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete inom ramen för 34-punktsprogrammet. I många andra nationella initiativ framhålls också kommunens roll för att realisera det brottsförebyggande arbetet. Det är särskilt socialtjänsterna runt om i landet som föreslås få – eller redan har fått – ökat ansvar för bland annat avhoppbar verksamhet, insatser mot personer som utövar våld i nära relationer samt insatser kring barn utan vårdnadshavarens samtycke.

I förslaget till nationell avhoppbarstrategi, som togs fram som en del i 34-punktsprogrammet (Kriminalvården m.fl. 2021), betonas kommunens roll för det operativa arbete som ska bedrivas tillsammans med polisen och kriminalvården. Kriminalvården, Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse (SiS) och Socialstyrelsen har under hösten fått i uppdrag att etablera strukturer för avhoppbar verksamhet i de kommuner som identifierat sådana problem. För att myndigheterna snabbt ska komma igång med uppdraget tillsätts samtidigt en utredare som inledningsvis ska stödja och koordinera myndigheternas arbete.

Från och med den 1 augusti 2021 gäller de lagändringar som innebär att kommunernas socialnämnder får ansvar för att motarbeta våld eller andra övergrepp mellan närstående. Detsamma gäller den lagändring som innebär att socialtjänsten och hälso- och sjukvården under vissa förutsättningar ska kunna bryta sekretess för att lämna uppgifter till Polismyndigheten, gällande en enskild eller en närstående till den enskilde. Syftet ska vara att förhindra att någon begår ett allvarligare vålds-, frids- eller sexualbrott mot en närstående.

Ett annat lagförslag som presenterats är den nya socialtjänstlagen *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag* (SOU 2020:47). Socialtjänsten föreslås bland annat kunna ge tidiga riktade insatser utan biståndsbedömning, något som kan vara att bli ett viktigt instrument för att nå barn och unga (och deras föräldrar) i områden där tilliten till det offentliga är lägre än i det övriga samhället. Ett annat område som lyftes i utredningen var socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen, som en del i ett skärpt ansvar att arbeta förebyggande. Lagen kan komma att träda i kraft i början av 2023.

Kommunens roll som aktör lyfts även när det gäller ekonomisk brottslighet, och då särskilt brott mot välfärden, i betänkandet *Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen* (SUO 2020:35). Där konstateras att det inte finns något som tyder på att den kommunala välfärden skulle vara mindre drabbad av felaktiga utbetalningar än den statliga välfärden, även om kunskapen om denna typ av brottslighet är lägre. Brå fick i regleringsbrevet för 2021 i uppdrag av regeringen att kartlägga problemen med välfärdsbrott mot kommuner och regioner, och identifiera

och sprida kunskap om åtgärder mot problemen. Rapporten kommer i mars 2022.

Kommunens roll som brottsförebyggande aktör lyfts även för ett delvis nytt brottsområde, nämligen avfallsrelaterad brottslighet. Kommunernas tillsyn av sådana verksamheter är ett viktigt instrument för att förebygga sådana brott. Naturvårdsverket har med flera andra myndigheter¹ i uppdrag att till mars 2022 ta fram ett metodstöd för kommunernas förebyggande arbete med hjälp av tillsyn.

Många myndigheter stödjer det lokala arbetet

Kommunernas roll för operationalisering av de nationella initiativen är central, och för det behövs stöd från både nationell och regional nivå. Flera myndigheter har inom ramarna för de nationella strategierna eller programmen under de senaste åren fått uppdrag eller initierat eget arbete inom det brottsförebyggande området, många gånger med fokus att stödja och utveckla det lokala brottsförebyggande arbetet.

Exempelvis har Skatteverket under 2021 tagit fram två metodstöd riktade till kommunerna, om att upptäcka och förebygga brott inom assistans och föreningsbidrag. Andra berörda myndigheter är bland andra Kriminalvården, Polismyndigheten, Arbetsförmedlingen, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) och Ekonomistyrningsverket (ESV).

Särskilt Socialstyrelsen har en central roll som brottsförebyggare, såväl i 34-punktsprogrammet som inom arbetet mot mäns våld mot kvinnor och i ANDT(S)-politiken. Socialstyrelsen har tagit fram flera stöd till kommunernas förebyggande arbete, som kan laddas ner från webbplatsen *Kunskapsguiden.se*. Där finns bland annat rekommendationer om insatser som socialtjänsten bör erbjuda barn i åldrarna 6–17 år med hög risk för fortsatt normbrytande beteenden. Inom ramen för 34-punktsprogrammet har Socialstyrelsen utrett frågor som rör ökade möjligheter för socialtjänsten att besluta om insatser till barn utan vårdnadshavarens samtycke, i rapporterna *Öppna insatser utan samtycke*.

¹ Kustbevakningen, Länsstyrelserna i Gävleborgs, Norrbottens, Stockholms, Skånes och Västra Götalands län, Polismyndigheten, Tullverket och Åklagarmyndigheten.

Rapport till regeringen uppdrag 0219/0472/FST, och Planering av barn utan vårdnadshavarens samtycke. Fördjupad analys av SOU 2018:17. Socialstyrelsen har också gjort en översyn av stödet till socialtjänsterna för att upptäcka våldsutsatthet i nära relationer. Socialstyrelsen har dessutom fått i uppdrag att administrera och följa upp statsbidrag om 250 miljoner kronor för sociala insatser för barn och unga som bor i det som polisen definierar som utsatta områden.

Polisen är en myndighet som enligt lag ska arbeta för att förebygga brott. Under flera år har myndigheten arbetat för att internt utveckla och förbättra verksamheten. Samtidigt har återkommande granskningar av verksamheten påtalat att polisen ännu inte lyckats nå de intentioner med det brottsförebyggande arbetet som beslutades i och med polisens omorganisation 2015. Under 2021 redovisade tillsynsenheten en rapport om planlagd brottsförebyggande verksamhet ute i lokalpolisområdena (Polismyndigheten 2021). Rapporten behandlar många av de frågor som rör det brottsförebyggande arbete som polisen gör tillsammans med landets kommuner. Rapporten avslutas med sju rekommendationer i syfte att stärka polisens verksamhet, framförallt avseende samstämmighet och samordning av verksamhetens inriktning och innehåll.

Enligt regleringsbrevet för 2021 ska polisen redovisa vilka åtgärder som vidtas för att säkerställa en långsiktig och tydlig polisiär närvaro i hela landet, särskilt avseende utsatta områden och avseende funktionen områdespoliser. Under 2021 ökade antalet områdespoliser med 253 jämfört med 2020 och var vid slutet av december 1087 stycken. Antalet kommunpoliser har sedan funktionen infördes varit relativ oförändrat. Enligt polismyndighetens tillsynsrapport beror ökningen av antalet områdespoliser delvis på att poliser vid lokalpolisområdena bytt kategori i det administrativa systemet. Så även om antalet områdespoliser verkar ha ökat de senaste åren är den generella uppfattningen att det faktiska antalet inte är tillräckligt för det långsiktiga kontaktskapande, brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete som behövs göras (Polismyndigheten 2022).

Som en del i förstärkningen av den brottsförebyggande verksamheten har myndigheten under året fortsatt arbetat med att ta fram en intern brottsförebyggande strategi. Syftet med strategin är att både

stärka polisens förmåga att förebygga brott och öka nyttan av samverkan med andra. Verksamheten ska fortsättningsvis utgå från ett större helhetsperspektiv och tillsammans med utredning och lagföring vara en del av polisens brottsbekämpning.

I det förebyggande arbetet lägger polisen ett särskilt fokus mot utsatta områden. I verksamhetsplanen för 2020-2024 anges målet att inga nya utsatta områden ska tillkomma och att de befintliga ska reduceras. I stort sett alla lokalpolisområden som har utsatta områden samverkar polisen med kommunen genom regelbundna möten och utbyte av information om olika åtgärder. I de allra flesta fallen har man också en gemensam aktivitetsplan. (Polismyndigheten 2022)

Fokus på unga gärningspersoner

Det brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* beskriver tre målsättningar för att stärka och utveckla det brottsförebyggande arbetet: minska gärningspersoners motivation att begå brott, öka den formella och informella kontrollen och/eller begränsa tillgången på lämpliga brottsobjekt. Utgångspunkten för målsättningarna är den så kallade rutinaktivitetsteorin, som beskrivs i bilden nedan. Programmets tanke är att dess målsättningar bildar en gemensam grund för det brottsförebyggande arbetet, och att programmet på så sätt kompletterar andra särskilda

strategier och handlingsplaner som fokuserar på specifika samhällsproblem.

Det flesta av de nationella initiativ som Brå tagit del av genom omvärldsbevakning har haft som mål att minska motivationen till att begå brott – många gånger med fokus på ungdomar och unga vuxna.

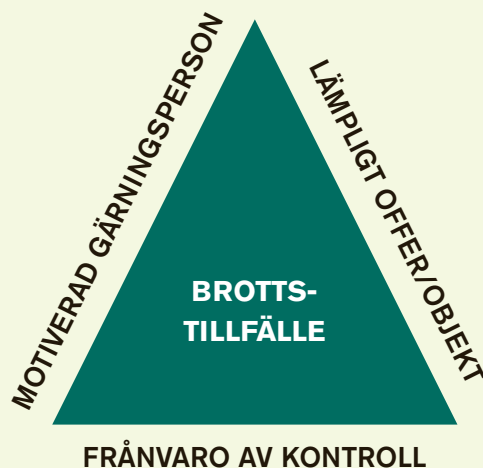
Det återfallsförebyggande arbetet har också ökat i betydelse; under 2021 genomfördes eller föreslogs flera lagändringar som kommer att innebära att fler dömda personer stannar under längre tid i Kriminalvårdens olika verksamheter. Särskilt unga dömda. De nationella initiativ som tagits för att minska risken för att vuxna återfaller i brott avser främst arbetet för att förebygga mäns våld mot kvinnor.

Under 2021 togs också nationella initiativ som bidrar till öka samhällets formella kontroll för att minska riskerna för brott. Exempelvis presenterades den så kallade ordningsvaktsutredningen (SOU 2021:38 *En ny lag om ordningsvakter m.m.*) som är en del av 34-punktsprogrammet, som ett verktyg i brottskampningen av gängkriminalitet. Andra exempel är den nya lagen om tillträdesförbud till butik och uppdraget att undersöka möjligheterna att begränsa enskilda barns rätt att vistas på vissa platser eller i vissa områden. Under sommaren 2021 trädde också en ny lag i kraft som innebär att alla myndigheter har en skyldighet att rapportera till Skatteverket vid misstanke om fel i folkbokföringen.

Förutsättningar för brott enligt rutinaktivitetsteorin

Brottstriangeln, som utgår från rutinaktivitetsteorin, beskriver tre förutsättningar som påverkar om brott kan komma att begås: motiverad gärningsperson, lämpligt offer och avsaknad av kontroll.

Ett brottsförebyggande arbete innebär att förändra en av de tre sidorna i triangeln för att på så sätt förebygga att brott sker. Brottsförebyggande åtgärder kan vara av social karaktär, exempelvis minska en gärningspersons motivation att begå brott, men de kan också inriktas på att förändra de situationer som genererar brott, till exempel genom åtgärder som skyddar brottsobjektet eller förändrar platsen så att det blir mindre attraktivt att begå brott där.

Teorin formulerades 1979 av de två amerikanska kriminologerna Lawrence Cohen och Marcus Felson, och bygger på *rational choice*-teori.

Det togs färre nationella initiativ i syfte att bidra till att förhindra eller försvåra att brott begås, exempelvis genom att göra brottsobjekt eller brottsutsatta områden mindre attraktiva för brott. I de initiativ som dock har tagits under det senaste året läggs stort fokus på de så kallade socialt utsatta områden som pekats ut av polisen. Under 2021 har Boverket undersökt förutsättningarna för stärkt platssamverkan² i Sverige och om stärkt platssamverkan kan bidra till en positiv utveckling av områden som präglas av hög otrygghet och socioekonomiska utmaningar (Boverket 2021:30 *Förutsättningar för stärkt platssamverkan*).

Brås bedömning av nationella brottsförebyggande arbetet

Brå ser positivt på att det brottsförebyggande perspektivet i allt större utsträckning lyfts fram och läggs in i olika program och strategier. Inte minst är det positivt att fler myndigheter mobiliserar och ger ökat stöd till kommunerna. Det var något som identifierades som ett utvecklingsbehov vid Brås återrapportering *Förstärkt stöd till brottsförebyggande arbete*, från 2015.

Det kan dock finnas begränsningar med att nationella åtgärdsprogram eller strategier mot vissa brottsproblem dominerar den nationella brottsförebyggande agendan, och därmed det stöd som ges kommunerna.

Nationellt fokus på specifika brottsproblem kan medföra att förebyggande arbete mot andra brott nedprioriteras lokalt. Det kan också innebära vissa typer av kommuner sällan ges ett stöd i sitt arbete. Exempelvis innebär satsningar mot gängkriminalitet ofta ett fokus på de kommuner som enligt polisen har särskilt utsatta områden.

De nationella initiativen för att förebygga gängkriminalitet, mäns våld mot kvinnor eller narkotika-relaterad brottslighet bygger på olika kunskapsdiscipliner och perspektiv på arbetet. När nationella aktörer stödjer utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet utifrån skilda fokusområden, finns ett ökat behov av samsyn om vad som är ett kunskaps-

² Platssamverkan är enligt Boverkets rapport (2021:30) en metod för att uppnå samordning av aktörers resurser för att gemensamt göra förändringar och åtgärder och tillhandahålla service inom ett geografiskt avgränsat område.

baserat brottsförebyggande arbete. Brister i den nationella samordningen avseende fokus och innehåll medför det en risk att frågorna inte heller samordnas lokalt, något som Brå i tidigare rapporter framhållit och kallat för *perspektivträngsel*.

Det är nödvändigt med nationella satsningar som angriper aktuella och svåra samhällsutmaningar, men ett grundläggande brottsförebyggande arbete behöver finnas på plats för att kommuner ska kunna omhänderta mer specifika satsningar. Exempelvis kan ett arbete med avhopparverksamhet försvåras om det återfallsförebyggande arbetet saknas lokalt.

Under året har det tagits en rad nationella initiativ i form av lagförslag, uppdrag och utredningar inom det brottsförebyggande området. Brå gör iakttagelsen att initiativen många gånger saknar ett uttalat resonemang kring brottslighetens förutsättningar eller orsaker, eller en koppling till målsättningarna i det nationella brottsförebyggande programmet. För att utveckla och stärka ett kunskapsbaserat arbete i hela landet behöver det också finnas nationella initiativ som säkerställer målsättningarna programmet *Tillsammans mot brott*.

Fortsatt arbete för att minska skjutningarna i Sverige

Sluta skjut som har pågått i Malmö sedan 2018 bygger på den amerikanska strategin om Group Violence Intervention som är en arbetsmodell mot grovt, dödligt våld i kriminella grupperingar. Tidigare i våras meddelade regeringen att de i vårändringsbudgeten vill avsätta 6 miljoner kronor för att fortsätta sprida arbetsmetoden till andra delar av Sverige. Riksdagen har nu beslutat om att godkänna förslaget. William Wikström, projektledare, Brå, berättar här mer om hur arbetet nu pågår med att förbereda för ytterligare implementering.

– Utvärderingarna av Sluta Skjut i Malmö visar på att det går att överföra strategin till svenska förhållanden och pilotprojektet kan ha bidragit till den minskade trenden kring skjutningar i Malmö. Brå har fått ett tillskott på 6 miljoner kronor för att tillsammans med Kriminalvården och Polismyndigheten vara en katalysator för strategin för hela Sverige. Med hjälp av tillskottet som riksdagen nu tagit beslut om får vi bättre förutsättningar för att arbeta vidare med att implementera strategin i andra städer och minska skjutningarna.

Vad är viktigt i arbetet framöver?

– Vi behöver ta tillvara på det arbete som gjorts i Malmö för att kunna testa om strategin kan fungera även i andra städer i Sverige. För att lyckas med arbetet är det viktigt att vi bibehåller det samverkansarbete på nationell nivå som hittills fungerat bra. Det krävs även mycket av de samverkande organisationerna på lokal nivå för att det här ska kunna fungera. Det är också viktigt att poängtera att det i många fall kan handla om att stärka och utveckla det befintliga arbetet som redan bedrivs i samverkan lokalt för att angripa det grova grupprelaterade våldet.

National Network for Safe Communities (NNSC) vid John Jay College i USA är de som har tagit fram strategin och de har varit ett stort stöd i arbetet och kommer fortsätta vara det även framöver.

Vi behöver testa om det som gjorts i Malmö fungerar i andra städer, menar William Wikström, projektledare på Brå.

Vad händer med arbetet nu?

– Vi för just nu en dialog med myndigheter i olika kommuner för att se vilka som har denna problematik och ser över om kommunerna har de förutsättningarna som krävs för att komma igång med en implementering. Detta sker i nära samverkan med Polismyndigheten och Kriminalvården. Det behövs bland annat en god och tillitsfull samverkan mellan kommun och polis och att alla medverkande aktörer ser vinsten av att arbeta med en gemensam strategi i stället för att var och en arbetar på eget håll.

Parallellt med detta arbetar vi fram stödmaterial till de kommuner som kommer arbeta med strategin. Vi tar bland annat fram en manual om hur man kan arbeta med strategin i Sverige. Vi kommer också med det här arbetet se till att skapa förutsättningar för att alla implementeringar av strategin utvärderas och följs upp. Vi behöver även fortsättningsvis följa upp arbetet i Malmö.

FAKTA: VAD ÄR GVI?

Group Violence Intervention genomfördes för första gången som "Operation Ceasefire" i Boston i mitten av 1990-talet. Strategin har upprepade gånger visat att man genom en fokuserad samverkan mellan polis, kommun och civilsamhälle kan minska grovt våld såsom exempelvis skjutningar.

Strategin bygger på det som kallas "focused deterrence" och har ett gruppfokus. En central utgångspunkt för strategin är att majoriteten av allt grovt våld i ett samhälle kan kopplas till ett fåtal individer. För att minska våldet ska samhället rikta sina resurser mot dessa individer och de grupper som de tillhör.

Genom det särskilda fokuset på hela grupper kommer gruppernas interna grupstryck leda till att konflikter och andra orsaker till att använda våld

kan lösas på andra sätt. På så sätt förebyggs våldsspiraler och vedergällningar, så kallad smittoeffekt. Grovt sett kan man beskriva att strategin vilar på tre centrala delar, som alla är lika viktiga och som alla tre förstärker varandra. De tre delarna är:

- **Kommunikation:** ett gemensamt budskap från samhällets aktörer om att våldet måste upphöra. Detta genomförs genom direktkommunikation med gruppmedlemmarna.
- **Sanktioner:** snabba och förutsägbara konsekvenser av våld för hela grupper. Eftersom det är grupper som driver våldet kommer detta ge större effekt än insatser som har ett individfokus.
- **Ett erbjudande om hjälp:** gruppmedlemmar som vill lämna det kriminella livet ska få hjälp att göra det.

FAKTA: GVI I SVERIGE

Brå har konstaterat att dödligt skjutvapenvåld kopplat till kriminella miljöer är ett problem som ökar i Sverige. Med anledning av detta har Brå tagit initiativ till att här i Sverige implementera en amerikansk metod mot grovt våld, kallad Group Violence Intervention (GVI).

Arbetet med implementeringen har skett i samverkan med Polismyndigheten. Sedan 2018 har metoden, som bedrivits i form av projektet Sluta skjut i Malmö, hunnit bli ordinarie verksamhet i Malmö och utvärderats av Malmö universitet.

Utvärderingarna visar på framgångsrikt arbete. Det går att överföra strategin till svenska förhållanden och pilotprojektet kan ha bidragit till den minskade trenden kring skjutningar i Malmö.

Med rätt insatser, i rätt tid, minskar risken för återfall

Att förebygga återfall i brott är just nu extra aktuellt då gängkriminalitet drar till sig många unga. De som vill hoppa av gäng, och andra som vill bryta sin kriminella livsstil, behöver ofta ett brett stöd från både kommuner, hälso- och sjukvård och olika myndigheter. För att kunna ge rätt stöd när det ger mest effekt, krävs en välstrukturerad samverkan. Brå har utvecklat ett stöd till utveckling av lokalt och regionalt återfallsförebyggande samarbete. Erika Sallander, utredare, Brå, berättar här om vikten av att arbeta förebyggande mot återfall i brott.

Varför ska man arbeta med förebyggande insatser kring återfall i brott, just nu?

På senare år har det blivit extra aktuellt i samband med den delvis nya form av gängkriminalitet vi sett växa fram. Unga som sugts in i de lokala gängerna, och vi behöver arbeta på alla fronter, både för att minska rekryteringen, göra det svårare att genomföra brotten och lagföra, men även med att stödja individerna i att lämna en kriminell livsstil.

Avhoppfrågan är aktuell, men även andra behöver ungefär samma typ av stöd för att lämna ett liv i kriminalitet. Tittar man på Brås återfallsstatistik 2020 var det över 17 000 personer som frigavs från anstalt eller fick frivårdspåföljd under ett enda år. Tyvärr återföll 64 procent av de som frigavs från anstalt, och 42 procent av dem som avtjänade en frivårdspåföljd. Det finns mycket att vinna på att arbeta mot återfall i brott, både utifrån ett individperspektiv, men även utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Hur ska man arbeta för att förebygga återfall?

Forskning har visat att vi som samhällsaktörer verkligen kan påverka individer, och genom att göra rätt insatser, i rätt tid, kan vi minska risken för återfall i brott. Det kan handla om att ge socialt stöd, vård och behandlingar, boende, hjälp att komma in på arbetsmarknaden och att klara av sin försörjning. Men för att insatserna ska komma i både rätt tid och rätt följd, när de gör mest nytta, krävs en tydlig och väl fungerande samverkansstruktur mellan de ansvariga parterna.

Idag finns det en del brister i samordningen mellan de direkt ansvariga organisationerna. Det här blir extra sårbart

– Vi behöver arbeta på alla fronter säger Erika Sallander, utredare på Brå. Det handlar om att minska rekryteringen, göra det svårare att genomföra brotten och lagföra, men även att stödja individerna i att lämna en kriminell livsstil. Foto: Liselotte van der Meijs

i samband med frigivning från anstalt eller avslutad frivårdspåföljd, då andra parter (myndigheter, kommuner och hälso- och sjukvården) behöver ta över samordningsansvaret efter Kriminalvården. Fungerar inte den samordningen riskerar klienterna att hamna mellan stolarna mellan olika huvudmän, med långa väntetider som följd. Det är olyckligt eftersom risken att återfalla i brott är som störst under just denna tid.

Vad gör Brå för att bidra till utvecklingen av ett återfallsförebyggande samarbete?

Vi har utvecklat ett stöd för utveckling av samverkan för att förebygga återfall i brott. Det är en kombination av en utbildnings- och arbetsdag där utvecklingsansvariga personer från de relevanta organisationerna tillsammans, arbetar fram en kunskapsbaserad och effektiv samverkansstruktur. Syftet är att stimulera utvecklingen av en lokal och regional välfungerande och återfallsförebyggande samverkan, där arbetet läggs in i den ordinarie löpande verksamheten.

Vi har även tagit fram en skrift, som ger en kortfattad beskrivning och tar upp vad forskningen visat fungera, samt en del praktiska råd som man kan ta hjälp av när man utvecklar ett återfallsförebyggande samarbete. Vi har därtill tagit fram ett komplett arrangörsmaterial, för den eller de som verkar på regional nivå och som vill anordna ett utvecklingsseminarium. Där finns en steg-för-steghandledning och allt stödmaterial som krävs för genomförandet. Konceptet har tidigare testats i pilotform, och har utvärderats med positiva resultat.

Brås utvecklingsarbete 2021

Brås utvecklingsarbete tar avstamp i det nationella programmet *Tillsammans mot brott*. Sedan 2017 har Brå ett regeringsuppdrag (Regeringsbeslut 2017-02-16) som fördjupar myndighetens instruktion för utveckling av brottsförebyggande arbete och samordning mellan aktörer med betydelse för arbetet.

Brås utvecklingsarbete har under 2021 och kommer fortsättningsvis att i hög grad att påverkas av lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete.

Förslaget medför en ambitionshöjning, inte bara lokalt utan också för nationellt och regionalt brottsförebyggande arbete. En viktig förutsättning för att kommunerna ska kunna arbeta kunskapsbaserat är att det finns stöd när det behövs. Utöver det har Brås arbete utformats baserat på de lokala och regionala enkätundersökningar som presenterats i tidigare rapporter om det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Under 2021 har Brå fokuserat på att stärka det kunskapsbaserade arbetssättet, särskilt avseende lägesbilder. Dessutom har utvecklingsarbetet avsett åtgärder mot gängrelaterad våldsbrottslighet, förebyggande arbete inriktat på unga som begår eller riskerar att begå brott samt förebyggande arbete mot ekonomisk brottslighet.

BRÅS UPPDRAG FRÅN 2017

Brå ska utveckla det nationella stödet och samordningen för brottsförebyggande arbete

Öka samverkan, i första hand mellan myndigheter, i syfte att gemensamt omhänderta fenomen och kordinera insatser.

**Nätverksstruktur
för nationella aktörer**

Ge nationella, regionala och lokala aktörer verktyg för utveckla ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete utifrån identifierade utvecklingsbehov.

Utveckla konkret stöd till brottsförebyggande aktörer

Höja kunskapsnivån och underlätta samordningen hos brottsförebyggande aktörer på lokal, regional och nationell nivå

**Utvecklad utbildning om
brottsförebyggande arbete**

Stödja utvecklingen av ett kunskapsbaserat och effektivt regionalt och lokalt brottsförebyggande arbete som är långsiktigt hållbart (2016:1258).

**Bistå
länsstyrelserna**

Årligen beskriva hur det brottsförebyggande arbetet har bedrivits och utvecklats.

Årlig rapport

Insatserna ska utgöra en förstärkning av myndighetens befintliga arbete. Brå ska fortsatt utveckla och sprida kunskap, fördela ekonomiskt stöd samt bidra med metodstöd och handledning i brottsförebyggande frågor.

Ökad nationell samordning i operativa nätverk

Som nämndes i föregående kapitel finns ett ökat nationellt intresse för de brottsförebyggande frågorna. Det leder i sin tur till ett ökat behov av samordning mellan myndigheter. Brå har inom ramen för sitt uppdrag att skapa en nationell nätverksstruktur breddat och fördjupat samverkan med flera myndigheter. Brå har också sedan tidigare en strategisk samverkansgrupp för den nationella samordningen, det så kallade *Kärnnätverket för brottsförebyggande arbete*. Inom nätverket sker samverkan mellan Brå, länsstyrelserna, polisen och SKR. Nätverket träffas fyra gånger per år och har däremellan löpande dialog. Inom kärnnätverket lyfts aktuella frågor och diskuteras hur dessa kan omhändertas lokalt, regionalt eller nationellt.

I och med att allt fler myndigheter fått uppdrag eller själva initierat brottsförebyggande verksamhet har myndighetssamordningen under 2021 växlat upp, till både fler och mer operativa nätverk. Exempelvis har Socialstyrelsen på initiativ från Brå bildat ett nätverk med målet att stödja lokalt arbete med sociala insatsgrupper (SIG) och samverkansgrupper med socialtjänst, skola, polis och fritid (SSPF). Brå har också fördjupat samverkan med Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten, för att stödja ett förebyggande arbete mot ekonomisk brottslighet med fokus på välfärdsbrott. Brås mest operativa nätverk är det med Polismyndigheten, Kriminalvården och det amerikanska forskningscentret National Network For Safe Communities (NNSC) avseende spridningen av strategin *Sluta skjut*, som är ett arbete mot grupprelaterat våld.³

Brå ingår också i flera nätverk som initierats av andra myndigheter eller organisationer:

- Jämställdhetsmyndighetens nätverk för att motverka mäns våld mot kvinnor.
- Folkhälsomyndighetens nationella myndighets-samverkan inom ANDTS-området.
- Det nationella Miljöbrottsrådet, som samman-kallas av Naturvårdsverket och avser förebygg-ande arbete genom tillsyn mot miljöbrott.
- Samverkan mot brott (SAMBO) som leds av Stöldskyddsföreningen.

³ Utförligare beskrivningar av arbetet med *Sluta skjut* i Malmö finns i Brås föregående rapporter från 2020 och 2021.

Utöver de formella nätverken har Brå också stöttat myndigheter på andra sätt, för att utveckla det brottsförebyggande arbetet. Exempelvis för Brå dialog med Myndigheten för familjerätt och föräldras-kapsstöd (MFOF) om den regionala och lokala implementeringen av den nationella strategin, liksom om den kommande handlingsplanen för ett stärkt föräldraskapsstöd för att förebygga att barn och unga dras in i kriminalitet. Brå har också under 2021 stöttat Tullverket i samband med deras ut-veckling av en brottsförebyggande strategi.

Från stöd till samarbete med de regionala brottsförebyggarna

I Brås utökade uppdrag från 2017 ingår att stödja de samordnande funktionerna för brottsförebygg-ande arbete hos länsstyrelserna. Även inom polisen finns sedan 2019 en motsvarande samordningsfunk-tion som omfattas av Brås stöd.

Brå genomför årligen tillsammans med SKR och polisen nätverksträffar för de regionala samord-narna. Flera av träffarna under 2021 genomfördes tillsammans med andra myndigheter, som exempel-vis Skatteverket, Kriminalvården och Ekobrotts-myndigheten, i syfte att stärka de regionala samord-narnas kontaktnät till det nationella stödet. På så sätt samordnas det nationella och regionala stödet till det brottsförebyggande arbetet tydligt. De fyra nätverksträffarna som Brå höll 2021 handlade om:

- avhopp- och återfallsförebyggande verksamhet
- förebyggande åtgärder mot brottslighet riktad mot välfärden
- former och utveckling av Brås, polisens och läns-styrelsernas stöd med anledning av *Kommuner mot brott*
- en fortsättning på temat former och utveckling av Brås, polisens och länsstyrelsernas stöd med anledning av *Kommuner mot brott*.

En stor del av Brås stöd till den regionala nivån har hittills handlat om att skapa erfarenhetsutbyte avseende frågor om implementering och samord-ning av arbetsätt, och att överföra kunskap inom olika ämnesområden, så att de regionala samord-narna i sin tur kan ge konkret och praktisk stöd. Under de senaste åren har stödet utvecklats och också avsett gemensamma och konkreta stödinsatser riktade till den lokala nivån. Ett exempel är samarbetet med länsstyrelsen i Västra

Götaland och polisregion Väst, för att stärka det lokala förebyggande arbetet mot problematik med motorburen ungdom. Erfarenheterna från arbetet har tillsammans med en nationell kunskapssammansättning spridits vidare till berörda aktörer, bland annat via en ämnessida på Brås webbplats, via seminarium på konferensen Råd för framtiden och via andra aktörers konferenser.

Ett annat exempel på verksamhetsnära stöd är att Brå samarbetat med länsstyrelserna i Värmland, Dalarna, Örebro, Västra Götaland och Halland, polisregionerna Väst och Bergslagen samt Svenskt Näringsliv, avseende näringslivets roll i det brottsförebyggande arbetet. Syftet med samarbetet är att stödja kommunerna till att involvera näringslivet i det brottsförebyggande arbetet.

Utbildningar och kunskapsöverföring

I tidigare rapporter har Brå gjort bedömningen att det lokala brottsförebyggande arbetet behöver utvecklas avseende kunskap om brott och brottslighet och att arbetet i större utsträckning ska utgå från kartläggningar och analyser av lokala lägesbilder. En annan bedömning har varit att kommunerna bör börja förbereda sig för ett ökat ansvar för de brottsförebyggande frågorna. Brås stöd till den lokala nivån 2021 syftade till att stärka och utveckla främst kommunerna, men också polisen avseende dessa frågor.

Fortsatt stort intresse för Brås utbildningar

En central del i Brås stöd till kunskapshöjning är myndighetens webbaserade basutbildning om brottsförebyggande arbete och samverkan, som nu har funnits i fem år. Syftet med utbildningen är att höja lägstanivån på kunskaperna inom lokalt brottsförebyggande arbete hos de yrkesverksamma målgrupperna, som huvudsakligen utgörs av kommun- eller polisanställda.

Under 2021 genomfördes två basutbildningar med sammanlagt 42 fullföljande deltagare, vilket motsvarar en genomströmning på drygt 70 procent. Totalt har närmare 350 deltagare blivit godkända sedan Brå började med basutbildningen, och söktrycket är fortfarande högt.

De regionala samordnarna är positiva till BRÅs stöd

För att utveckla Brås stöd till de regionala samordnarna har de i enkäten om det regionala brottsförebyggande arbetet också fått bedöma Brås olika verksamheter. De regionala samordnarna är positiva till det stöd Brå ger. De tjänster som både de regionala samordnarna från länsstyrelser och polis uppger att de har mest nytta av i sitt arbete är Brås webbplats, Brås publikationer och rapporter, och Brås skrivna metodstöd avseende samverkan och orsaksanalys.

Sedan 2019 genomför Brå också en påbyggnadsutbildning för dem som gått basutbildningen eller som på andra sätt förvärvat kunskaper som motsvarar basutbildningen. Denna påbyggnadsutbildning genomfördes två gånger under året, och det var totalt 38 personer som fullföljde den, vilket ger en genomströmning på 80 procent.

Metodstöd för kartläggning och lägesbild i lokalt brottsförebyggande arbete

För att stötta kommuner och lokalpolisområden, både med att komma igång och att komma längre med kartläggnings- och lägesbilsarbetet, har Brå tillsammans med SKR och polisen tagit fram ett fördjupat metodstöd.

Fördjupningen publicerades dels på den digitala plattformen bra.se/samverkan, dels i form av skriften *Kartläggning och lägesbild i lokalt arbete*. Syftet är att ge ett konkret stöd för arbetet som är anpassat efter den nivå som man befinner sig på lokalt. Under 2021 har Brå dessutom tillsammans med SKR och polisen implementerat stödet med hjälp av en trygghetsdag på temat kartläggning, ett webbsänt seminarium, en parallell session på konferensen Råd för framtiden och ett seminarium under Almedalsveckan.

Stöd för lokal organisering av brottsförebyggande arbete

I förra årsrapporten framhölls hur pandemin synliggjort vikten av en robust organisation för arbetet. Inför ett eventuellt kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete behöver kommunerna ta ställning till hur de ska organisera sitt brottsförebyggande arbete för att det ska bli så effektivt som möjligt. Brå har exemplifierat hur fyra kommuner eller stadsdelar valt att organisera arbetet och ger tips och råd om detta genom så kallade *organisationsblad* på Brås webbplats. Under hösten genomförde Brå också ett webbsänt seminarium om hur det lokala arbetet kan organiseras utifrån lokala förutsättningar och behov.

Metodstöd för att förebygga personrån mellan unga

Under året har Brå arbetat med ett metodstöd för att förebygga personrån mellan unga. Syftet är att ta fram ett kunskapsunderlag som kan hjälpa beslutsfattare och lokala brottsförebyggande aktörer att sätta in rätt åtgärder mot rätt personer och på rätt platser. Metodstödet har tagits fram i samverkan med flera kommuner och lokalpolisområden och i dialog med gymnasieelever, och presenterades i samband med ett seminarium i januari 2022.

Annan kunskapsöverföring

Under året har Brå också medverkat som föredrags hållare eller medarrangör i många olika sammanhang, exempelvis vid Socionomdagarna och digitalt i Almedalen, gällande brott och trygghet. Tillsammans med SKR har Brå arrangerat två trygghetsdagar på temana kartläggning och motorburen problematik.

Anpassat och praktisknära stöd

Motverka gängrelaterad brottslighet

År 2017 tog Brå initiativ till att prova den amerikanska strategin *group violence intervention* (GVI) i Sverige för att motverka det växande problemet med gängrelaterat skjutvapenvåld i Sverige. En pilot inleddes två år senare under namnet *Sluta skjut* i Malmö. Polismyndigheten, Kriminalvården och Malmö stad har arbetat enligt strategin, tillsammans med det amerikanska forskningscentret National Network For Safe Communities (NNSC). Arbetet

bedöms som framgångsrikt och som nämnts tidigare i rapporten avsatte regeringen medel i vårändringsbudgeten, för spridning av strategin bakom *Sluta skjut* i Sverige. Under 2021 har Örebro, Göteborg och Uppsala fattat beslut om en implementering av strategin.

Ett annat projekt som Brå stödjer i syfte att motverka gängrelaterade skjutningar och öka tryggheten är *Fokus Gottsunda*. Uppsala kommun genomför tillsammans med polisen ett arbete riktat mot den grova och organiserade brottsligheten utifrån den så kallade Fasmodellen. Arbetet ska pågå fram till 2024 i stadsdelarna Gottsunda och Valsätra.

Motorburen ungdom

Som nämndes tidigare i det här kapitlet har Brå tillsammans med Länsstyrelsen i Västra Götaland och polisregion Väst under ett par år gett ett praktisknära stöd till lokala aktörer för att förebygga och motverka problem knutna till motorburen ungdom. Stödet avslutades under 2021, och vid sidan av de konkreta stödinsatserna har Brå spridit erfarenheter från arbetet vidare.

Jenny Andersson är brottsförebyggande samordnare i Karlshamns kommun. Hon tycker att utbildningen gav henne verktyg att utveckla kommunens arbete ytterligare och arbeta mer lösningsfokuserat.

Utbildning allt viktigare för brottsförebyggare

I juni i år presenterade en statlig utredning förslag på hur ett lagstadgat kommunalt ansvar för det lokala brottsförebyggande arbetet bör utformas. Lagförslaget betonar vikten av att ha en välfungerande organisation och att arbeta kunskapsbaserat i samverkan. Ett sätt att rusta inför detta är att stärka den brottsförebyggande kompetensen i sin kommun. Genom Brås utbildningar kan yrkesverksamma utveckla sina kunskaper med fokus på att i samverkan förebygga brott och öka tryggheten.

Jenny Andersson, brottsförebyggande samordnare i Karlshamns kommun, gick Brås basutbildning i våras, efter att kommunen kontaktats av Brå med erbjudandet om plats på utbildningen. Via utbildningen menar Jenny att hon fått grunderna för sitt samverkansarbete och förstått hur viktiga alla delar i samhället är för att skapa en helhetsbild av läget.

– Jag valde att gå utbildningen då jag är ny som strateg för just det brottsförebyggande arbetet i min kommun Karlshamn. Jag är utbildad samhällsvetare och folkhälsovetare så detta var ett perfekt sätt att få en bra grund även inom det brottsförebyggande arbetet. Som ny i min roll var utbildningen en bra genomgång för att komma i gång med

systematiskt lägesbildarbete och orsaksanalyser kopplade till densamma. Detta har gett mig verktyg att utveckla kommunens arbete ytterligare och arbeta mer lösningsfokuserat, säger Jenny Andersson, brottsförebyggande samordnare, Karlshamns kommun.

Utbildningarna är en del av Brås stöd till att stärka det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Genom att höja den brottsförebyggande kompetensen och arbeta systematiskt finns goda förutsättningar för att kommunerna ska leva upp till lagförslagets intentioner och att kunna förebygga brott och öka tryggheten i landet. I Brås årliga undersökningar framkommer att i flera av landets kommuner saknas anställda med brottsförebyggarkompetens. Med den föreslagna lagstiftningen blir alla kommuner ålagda att arbeta brottsförebyggande och då är det av stor betydelse att man har lämplig utbildning för uppdraget.

Brå erbjuder två digitala utbildningar för yrkesverksamma inom kommun, polis, bostadsbolag eller annan verksamhet i samverkan och med strategiskt ansvar för lokalt brottsförebyggande arbete; en basutbildning samt en påbyggnadsutbildning.

– Brå kommer fortsättningsvis försöka nå de kommuner som troligen har störst behov av utbildning i brottsförebyggande arbete, med syftet att förstärka den brottsförebyggande kompetensen i hela Sverige, säger Anders Green, utbildningsansvarig, Brå.

GVI – en strategi mot grovt våld – sprids till fler städer

Brå, Polismyndigheten och Kriminalvården har fått i uppdrag av regeringen att sprida GVI, strategin bakom *Sluta skjut* i Malmö, till fler städer. Under hösten 2021 anslöt sig Uppsala, Örebro och Göteborg, och i februari 2022 fattade Huddinge kommun beslut om att implementera strategin.

Efter att Malmö stad varit pilotkommun för strategin, under namnet *Sluta skjut*, under åren 2018–2020 ska nu fler orter implementera strategin. Regeringen har gett Brå, Polismyndigheten och Kriminalvården i uppdrag att tillsammans sprida GVI-strategin till fler orter. Under hösten har myndigheterna byggt upp ett nationellt stödteam för att kunna ge metodstöd till de kommuner som väljer att implementera strategin. Hittills har kommunerna Huddinge, Örebro, Göteborg och Uppsala i samverkan med kriminalvården och polisen lokalt fattat beslut om att börja arbeta med strategin.

– Det är glädjande att vi på kort tid har fått några av de största kommunerna i Sverige att anamma den strategi som vi på nationell nivå bedömer vara mest verkningsfullt

när det gäller att arbeta mot grovt våld. Nu kommer vi att få veta ännu mer om hur den här typen av strategi fungerar i Sverige, säger Karin Svanberg, enhetschef på Brå.

Brå har även beslutat att de kommuner som implementerar strategin kan få ekonomiskt stöd för initial processledning, vilket har varit en framgångsfaktor i de städer där GVI hittills har implementerats. Syftet med stödet är att underlätta för respektive organisation att införa strategin i det ordinarie brottsförebyggande arbetet och skapa möjligheter att arbeta med GVI långsiktigt.

OM GVI

GVI står för gruppvåldsintervention och är en strategi som syftar till att minska grovt våld i kriminella miljöer och den har i flera amerikanska studier visat på positiva resultat när det gäller att minska det allra grävsta våldet.

GVI bygger på så kallad fokuserad avskräckning. En central utgångspunkt är att majoriteten av allt grovt våld i ett samhälle kan kopplas till ett fåtal individer. För att minska våldet ska samhället rikta sina resurser mot de mest våldsdrivande individerna och de grupper som de tillhör.

Erfarenhetsutbyte och inspiration

Att sprida erfarenheter och praktiska exempel från kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete är en central del i Brås utvecklingsarbete. Brå gör det på flera sätt som beskrivs nedan. Brås syfte med stöden är, förutom kunskapsspridning, också att underlätta för brottsförebyggande aktörer att direkt föra dialog med varandra och utbyta erfarenheter och idéer. Uppskattningsvis har Brå under året via den här kunskapsspridningen nått ut till över 2 000 personer som på något sätt arbetar brottsförebyggande.

Konferensen Råd för framtiden – innovation av det brottsförebyggande arbetet

Varje år anordnar Brå en konferens om brottsförebyggande arbete, kallad *Råd för framtiden*. Konferensen 2021 syftade bland annat till att ge brottsförebyggande aktörer i Sverige inspiration och mod till innovation av det brottsförebyggande arbetet.

Nästan alla deltagare var nöjda med konferensen, som på grund av pandemin var digital, och bedömde att de kommer att ha nytta av innehållet i sitt kommande arbete (94,4 procent respektive 90 procent enligt uppföljningen). Åtta av tio uppgav också att de fått exempel och konkreta idéer för sitt fortsatta arbete. Framförallt uppgav deltagarna att de haft nytta av exempel på kunskapsbaserat arbete och forskning.

Ett medskick från de brottsförebyggande aktörerna till nationella beslutsfattare var behovet av ytterligare översyn av postlagen samt en översyn av ordningslagen, för att underlätta arbetet för att förebygga störningar från motorburen ungdom.

Råd för framtiden 2021 genomfördes tillsammans med Karlstads kommun. Det är vanligtvis ett mycket stort intresse för konferensen, och många har under tidigare år inte kunnat delta på grund av ett anmälningstak på 600 deltagare. Till den digitala konferensen 2021 var 1 350 deltagare anmälda, alltså betydligt fler än tidigare år. Särskilt stor var ökningen av antalet deltagare från norra Sverige. Erfarenheter från det digitala formatet kommer att påverka utformningen av kommande konferenser.

Under konferensen fördubblades antalet besökare till webbsidorna *Förebygga brott*, på Brås webbplats.

Webbsidan Förebygga brott

På Brås webbplats finns avdelningen *Förebygga brott* (www.bra.se/forebyggabrott) som är direkt riktad till brottsförebyggande aktörer. Avdelningen används för att sprida kunskap och perspektiv på brottsförebyggande arbete. Under året publicerades flera artiklar på sidan, varav flera återfinns i den här rapporten. Under 2021 tillkom också två ämnessidor: en om att *förebygga motorburen problematik* och en om att *förebygga ekonomisk brottslighet*.

Stöd till arbetet mot våldsbejakande extremism

Center mot våldsbejakande extremism (CVE) arbetar för att stärka och utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Ytterst syftar verksamheten till att förebygga ideologiskt motiverad brottslighet och terrorism. Centret samlar in, utreder och sprider kunskap genom bland annat rapporter, faktablad, metodstöd och konferenser. CVE har sedan 2020 utvecklat ett bedömningsstöd – för att hantera och utreda oro för radikaliserings och våldsbejakande extremism – som kommer att implementeras under våren 2022. Det huvudsakliga syftet

med bedömningsstödet är att bidra till tydligare orosmälningar och ge stöd i socialtjänstens utredningar och insatser kring radikaliserings och våldsbejakande extremism. Utöver detta erbjuder centret också:

- En stödtelefon för yrkesverksamma
- Stöd till landets kommuner, till stor del i form av kommunbesök
- Både tillfälliga och långsiktiga nätverk som samlar relevanta aktörer, från både offentlig verksamhet och civilsamhället.

På webbsidan finns också plattformen *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*, som är en digital version av boken med samma namn. Under året kompletterades plattformen med fördjupningar avseende kartläggning och organisation av brottsförebyggande arbete. Något som beskrivs mer utförligt ovan.

Erfarenhetsbank om brottsförebyggande åtgärder

I ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete bör valet av åtgärder baseras på kunskap eller erfarenheter från andra brottsförebyggande insatser.

Som ett stöd har Brå samlat utvärderingar av lokalt brottsförebyggande arbete i en digital erfarenhetsbank på avdelningen *Förebygga brott (bra.selforebyggabrott/erfarenhetsbank)*. I banken finns drygt 230 exempel på praktiska erfarenheter från brottsförebyggande åtgärder.

Erfarenheterna är insamlade med hjälp av Brås ekonomiska stöd, som ges till främst utvärderingar av lokala brottsförebyggande verksamheter. Syftet med det ekonomiska stödet är att bidra till att stärka den nationella kunskapsbasen för det brottsförebyggande arbetet. Erfarenheterna från utvärderingarna bidrar också till utformningen av Brås stöd generellt och presenteras ofta på Råd för framtiden.

Under 2021 prioriterades särskilt ekonomiskt stöd till uppföljningar som avsåg ekonomisk brottslighet, narkotikarelaterad brottslighet och åtgärder som beaktar ett glesbygdsperspektiv. Tidigare fokus för Brås ekonomiska stöd har varit innovation och situationellt förebyggande arbete. Under 2021 beviljades 12 utvärderingar stöd.

Utöver detta har Brå gett ett riktat utvecklingsstöd till Örebro universitet för revidering av metodstödet till arbetet med sociala insatsgrupper utifrån risk, behov och mottaglighet (RBM). Polismyndigheten beviljades medel för två utvärderingar: dels avseende arbetet med den så kallade Trefas-modellen, dels ett pilotprojekt för att förebygga våld i nära relationer (IGOR).

TABELL 1. Beviljande ansökningar om ekonomiskt stöd 2021.

KOMMUN	PROJEKTNAMN
Malmö	Child check, en metod för vårdpersonal att upptäcka barn som far illa.
Malmö	Trygga barnet. Tidiga insatser för barn som kan hamna i kriminalitet.
Kalmar	Utvärdering av vuxenvandring i Kalmar län.
Gävle	Utvärdering och uppföljning av Shanazi hjältar i Gävle.
Malmö	Individuella och strukturella resultat av projektet Unga mot extremism – Skåne och Blekinge.
Vällingby, Stockholm	Effektutvärdering av Trygga trappan som brottsförebyggande projekt.
Trollhättan	Renoveringar som brottsförebyggande och trygghetsskapande metod?
Karlskrona	Motorburen ungdom i Karlskrona.
Stockholm	Uppföljning av brottspreventiva insatser i Farsta stadsdelscentrum.
Handen	Effekterna av stödinsatserna för våldsutövare.
Norsjö	Kapabla väktare i Norsjö kommun.
Helsingborg	Utvärdering av brottsförebyggande insatser på Söder i Helsingborgs stad.
Helsingborgs stad	SafeGrowth

Arbete viktigt för att undvika ett kriminellt liv

Arbetslöshet är en faktor som ökar risken för brottslighet och återfall i brott. I Borås har man sedan 2019 arbetat med insatsen Chansen för att hjälpa personer att få arbete för att på så sätt komma bort från kriminalitet eller missbruk. Utvärderingen visar att ungefär hälften av de inskrivna deltagarna följer vägen mot ett icke-kriminellt liv. Dzenan Ganic, enhetschef i Borås stad, svarar här på några frågor om insatsen och utvärderingen.

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Chansen är en brottsförebyggande samverkansinsats mellan Borås stad, Kriminalvården och Arbetsförmedlingen som startade hösten 2019. Insatsen inriktar sig specifikt på personer över 18 år med kriminellt förflutet och/eller har en pågående missbruksproblematik. Chansen syftar till att påskynda och avhjälpa dessa personers väg till arbetsmarknaden. Genom att möjliggöra arbete minskar vi risken för att dessa personer ska leva ett kriminellt liv.

Deltagarna ska efter en inledande vägledningskurs få en kommunal praktikplats som sedan ska övergå till en anställning under ett år. Efter ett års anställning får deltagaren sedan stöd från Arbetsförmedlingen med att finna, få och behålla ett arbete, eller påbörja studier, samt att i övrigt kunna styra sina val av handlingar och leva ett meningsfullt socialt liv.

Från början var Chansen tänkt fungera som ett försteg till programmet Krami, som riktar sig till dem som på grund av sociala problem haft svårt att komma in på arbetsmarknaden. När Krami Borås avvecklades fick Chansen ändra inriktning och förutom arbetet med missbruksproblematik ingick nu även anställning som en del av insatsen.

Vilka är de viktigaste slutsatserna i utvärderingen?

Göteborgs universitet har utvärderat verksamheten och resultatet visar att:

- Ungefär hälften av de inskrivna deltagarna följer vägen mot ett icke-kriminellt liv.
- Det är möjligt att arbeta brottsförebyggande, med personer som har ett kriminellt förflutet och/eller har en pågående missbruksproblematik, genom ett tydligt fokus på slutmålet att finna, få och behålla ett arbete.

– Samverkan mellan olika myndigheter och aktörer är viktig för att deltagarna ska få den motivation och stöd som behövs för att ta steget från kriminalitet och/eller missbruk till arbete eller studier. Det säger Dzenan Ganic, enhetschef i Borås stad.

- Processen att stödja övergången till en icke-kriminell livsstil genom slutmålet arbete måste ses långsiktigt, där varje dag utanför kriminalitet eller missbruk är viktiga steg på vägen.
- Det är viktigt att ha en bred syn på målgruppen och ha en organisation och ett åtgärds paket som riktar sig till en mångfald av individuella förutsättningar. Att ha en inställning till att alla som kan ska få möjlighet och stöd för att få ett arbete.
- Ekonomin är ett viktigt incitament för de inskrivna och därav bör en anställning påbörjas tidigt i insatsen.

Vad kan andra regionala och lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

Det är möjligt att arbeta brottsförebyggande med personer som har ett kriminellt förflutet och/eller har en pågående missbruksproblematik, genom att fokusera på slutmålet att finna, få och behålla ett arbete. Samverkan mellan olika myndigheter och aktörer är viktig för att deltagarna ska få den motivation och stöd som behövs för att ta steget från kriminalitet och/eller missbruk till arbete eller studier. Till sist kan andra brottsförebyggare ta med sig att verksamheten är resurskrävande och personaltäthet är viktigt. Dock är de samhällsekonomiska vinsterna stora för varje deltagare som lyckas.

Pelle Matton, Silvia Edling, Guadalupe Francia, Eva Levin och Bo-Erik Simonsson från Gävle kommun och Gävle högskola.

Gävles arbete mot mobbning får pris för bästa brottsförebyggande insats

Gävle kommun och Högskolan i Gävle är årets vinnare i den svenska brottsförebyggande deltagningen till European Crime Prevention Award (ECPA). Tillsammans har de utvecklat Gävlemodellen, som fått ned andelen mobbade i skolorna och kommunen ligger nu runt 40 procent lägre jämfört med riket som helhet.

– Gävlemodellen visar att det går att bygga upp ett långsiktigt hållbart och effektivt arbete mot mobbning utan stora merkostnader. Mobbning är i de flesta fall ett brott i sig och vi vet också att det finns en tydlig koppling mellan mobbning i skolan och kriminalitet senare i livet. Att arbeta förebyggande mot mobbning och kränkande behandling är därför i högsta grad brottsförebyggande, säger Karin Svanberg, enhetschef på Brå.

Gävle kommun har arbetat med Gävlemodellen sedan 2012 för att motverka mobbning på kommunens skolor. Modellen har tagits fram i ett samarbete mellan Brottsförebyggarna i Gävle och Utbildning Gävle (Gävle kommun) och Högskolan i Gävle. Arbetet med Gävlemodellen påbörjades efter att Skolverket publicerat en rapport som visade att många program som skolor använde mot mobbning inte

hade någon effekt. Samtidigt beskrev forskarna ett antal faktorer som hade haft positiv effekt.

– Vi har omsatt de framgångsfaktorer som forskarna lyfte fram i Gävlemodellens olika insatser. Utgångspunkten i modellen är att kartlägga hur mobbningen faktiskt ser ut på skolorna och att därefter anpassa insatser och stöd efter skolornas förutsättningar. Idag är nästan alla skolor, med totalt 13 000 elever, i Gävle anslutna till modellen, säger Pelle Matton på Brottsförebyggarna i Gävle.

Hösten 2020 hade skolorna i Gävle 40 procent lägre andel mobbade än riket hade i en undersökning från 2011. Sedan dess har mobbningen i riket ökat enligt samstämmiga uppgifter, medan skolorna i Gävle fortsatt ligger kvar på en relativt låg nivå.

Två gånger varje läsår får eleverna i Gävles grundskolor svara på en enkät med frågor om de varit med om eller observerat kränkande behandling. Enkäten har haft en svarsfrekvens på över 80 procent och har gett en unik inblick i hur mobbningen ser ut i kommunen, och hur den har förändrats över tid.

– Vårt mål är att med forskningens hjälp skapa trygga goda lärandemiljöer fria från kränkningar, trakasserier, diskriminering och mobbning. Men vi måste också förstå och acceptera att jobbet aldrig blir färdigt, säger Pelle Matton.

Digital plattform för erfarenhetsutbyte

Brå administrerar en Facebook-grupp med drygt 250 medlemmar som arbetar brottsförebyggande inom ett geografiskt område. Under året kommunicerade Brå nyheter från myndigheten via denna kanal, men framförallt delade gruppens medlemmar sinsemellan erfarenheter och information till varandra, om aktuella ämnen inom det brottsförebyggande området.

Webbinarier

Varje år webbsänder Brå seminarier om aktuella samhällsfrågor, för att sprida kunskap om brottsförebyggande arbete och vilket stöd Brå och andra nationella aktörer kan ge. Målgruppen är främst de som arbetar med brottsförebyggande arbete inom exempelvis kommun eller polis. Webbinarierna direktsänds, och under sändningarna ges möjlighet att ställa frågor. Om man vill kan man också se webinarerna i efterhand, på webbsidan *Förebygga brott*. Under 2021 genomförde Brå två webinarier:

- Lagförslag om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete – så vässar ni ert arbete.
- Organisera ert brottsförebyggande arbete – rusta er kommun inför kommande lagstiftning.

Internationellt utbyte

För att skapa den kunskapsbas som behövs för att kunna ge ett adekvat stöd är internationella utblickar nödvändiga. Under 2021 genomfördes *The Stockholm Criminology Symposium*, efter ett uppehåll 2020 på grund av pandemin. Temat för symposiet var skjutvapenvåld, *Gun violence: sound knowledge and countermeasures*. I anslutning till nästa symposium kommer vinnaren för 2021 års Stockholmspris i kriminologi att delas ut. Vinnaren är forskaren Elijah Anderson (USA) som genom observationer och analyser av mekanismer bakom våld i socialt, ekonomiskt och etniskt segregerade områden bidragit till förståelsen för hur olika typer av sociala interaktioner bland unga människor kan leda till våld.

Det europeiska nätverket för brottsförebyggande arbete, European Crime Prevention Network (EUCPN), genomförde en best-practice-konferens i Bryssel, för brottsförebyggande råd i olika länder. Nätverket arrangerar också tävlingen i brottsföre-

byggande arbete mellan EUs medlemsländer, the European Crime Prevention Award (ECPA). Temat för 2021 var mobbning bland barn och ungdomar – på och utanför nätet. Det svenska bidraget till tävlingen var *Gävlemodellen*, ett arbetssätt som är utvecklat i samarbete mellan Gävle kommun och Högskolan i Gävle.

Under 2021 genomförde FN den fjortonde kongressen om brottsförebyggande och rättsväsende (Fourteenth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice) i Kyoto, i Japan. Kongressen hade fyra teman: *evidence-based crime prevention, reducing reoffending, education and youth engagement* samt *current crime trends*. Brå ingick i den svenska delegationen och medverkade i två sessioner: dels om evidensbaserat arbete, dels om familjebaserade åtgärder för att förebygga brott, ungdomsvåld och våldsbejakande extremism.

Brå arrangerade också ett möte för de nationella brottsförebyggande organisationerna i våra nordiska grannländer. Temat för det nordiska mötet var ungdomskriminalitet. Utbytet mellan de nordiska grannländerna berikar det stöd som organisationerna ger till brottsförebyggande aktörer och till sina uppdragsgivare.

Brås uppdrag och rapporter 2021

Brås uppdrag är bland annat att bedriva tillämplig forskning, det vill säga forskning som bedrivs för att forskningsresultatet omedelbart eller inom en snar framtid ska kunna tillämpas praktiskt för att lösa ett direkt problem. I rapporterna ger Brå oftast förslag till åtgärder. Avsikten med forskningen är att den ska bidra till praktisk nytta i en viss, avgränsad fråga. Nedan ges exempel på några rapporter som publicerats under 2021 eller som påbörjats under året, som är av särskild vikt för det brottsförebyggande arbetet och som på olika sätt omvandlats till konkret stöd i olika sammanhang.

- Informationsdelning mellan socialtjänst och polis i brottsförebyggande arbete med barn och unga. Rapport 2021:2.

- Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv. Rapport 2021:5.
- Finansiering av terrorism. En studie av motåtgärder. Rapport 2021:6.
- Narkotikamarknader. En studie av smuggling, gatuförsäljning, internethandel och köpare. Rapport 2021:10.
- Våld i ungas parrelationer. Rapport 2021:15.
- Ungdomsrån. En kartläggning av nuläge och utveckling. Rapport 2021:19.

Vid sidan om Brås forskningsverksamhet gör också Brås statistikverksamhet kortare rapporter utifrån myndighetens statistik om brottsutvecklingen och rättsväsendets verksamhetsresultat, så kallade *kortanalyser*. Kortanalyserna kan både vara på övergripande nivå och redogöra för enskilda brottskategorier. Under 2021 har Brå bland annat gjort kortanalyser om trygghet i olika kommuner.

- Nationella trygghetsundersökningen – resultat på kommunal nivå. En sammanställning av centrala resultat från NTU 2019–2020.
- Kommunala variationer i risk för otrygghet.

Rapporter som initierats under 2021

Under 2021 fick Brå nya uppdrag och startade egna utredningar som på sikt kommer att få betydelse för de brottsförebyggande verksamheterna.

Den 15 mars 2022 redovisade Brå den första delen av uppdraget att vidta förberedande åtgärder inför att regeringen avser att ge kommunerna ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete. I det första steget gav Brå en övergripande bedömning av kommunernas behov av stöd, och föreslog också hur Brås stöd kan utvecklas. I ett andra steg ska Brå beskriva hur myndighetens stödinsatser och uppföljningen av lagen kan genomföras. Brå ska även, om det behövs, föreslå vilka andra myndigheter som kan ge stöd till kommunerna. Uppdraget ska slutredovisas till den 30 september 2022.

Regeringen har gett Brå i uppdrag att ta fram ett stödmaterial för lokala brottsförebyggande aktörer om hur parallella samhällsstrukturer, och den brottslighet och otrygghet som är förknippad med sådana strukturer, kan identifieras och motverkas på lokal nivå. Stödmaterialen ska vara klart i juni 2022.

Som en del i regeringens åtgärdsprogram för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor, har Brå också fått i uppdrag att tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten och i samråd med

Så används Brås stöd av lokala brottsförebyggare

I enkätundersökningen om det lokala brottsförebyggande arbetet ombads kommunpoliserna och de kommunala samordnarna både att ange om de tagit del av Brås stöd och att på en femgradig skala bedöma vilken nytta det i så fall haft för deras arbete.

Flertalet av de lokala brottsförebyggande aktörerna uppger att de tagit del av Brås stöd till lokalt brottsförebyggande arbete. Deras genomsnittliga skattning av nyttan av Brås stöd är 3,5 på den femgradiga skalan.

Brås böcker *Samverkan i lokalt arbete* och *Orsaksanalys i lokalt arbete* är de stöd som flest lokala aktörer tagit del av (80 procent av

de kommunala samordnarna och 92 procent av kommunpoliserna) och som bedöms ge mest nytta för arbetet. På en femgradig skala för nyttan ges böckerna medelvärden på 3,9 och 3,8 av både kommunpoliserna och kommunala samordnarna. Brås utbildningar bedöms ge mest nytta av de kommunala samordnarna som deltagit i dem. På en femgradig skala över nyttan ges utbildningen medelvärdet 4,2.

I rapporten från 2021 gjordes en fördjupad redovisning av hur de lokala brottsförebyggande aktörerna använder Brås stöd. Resultaten i årets enkätundersökning stämmer överens med resultaten som redovisades då.

Socialstyrelsen, ta fram ett metodstöd för lokala kartläggningar och analyser av våld i nära relationer. Uppdraget ska redovisas den 3 oktober 2022.

Brås bedömning av utvecklingsarbetet

Brå stödjer utvecklingen av det brottsförebyggande arbete hos många målgrupper på nationell, regional och lokal nivå. Med anledning av lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete bedöms här Brås stöd till kommunernas utveckling på området. En viktig förutsättning för att kommunerna ska kunna arbeta kunskapsbaserat är att det finns stöd när det behövs. Det finns anledning att stanna upp och överblicka vad den tidigare förstärkningen av nationellt och regionalt stöd till lokalt brottsförebyggande arbete hittills har gett och vilka erfarenheter som dragits.

År 2015 lyftes behovet av ett mer kunskapsbaserat arbetssätt och mer prioritet

År 2015 återrapporterade Brå *Förstärkt stöd till – och samordning av – det lokala brottsförebyggande arbetet* (Brå 2015). I återrapporteringen redogjorde Brå bland annat för det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetets utvecklingsbehov. Brå beskrev då att det visserligen fanns skillnader mellan landets kommuner avseende det lokala arbetets kvalitet och innehåll. Närmare hälften av landets kommuner uppfattade själva att de behövde utveckla förstärkningen för den kunskapsbaserade arbetsprocessen. Polisen, som då genomgick en omorganisation, bedömdes av Brå ha liknande behov. Vidare konstaterade Brå att det lokala brottsförebyggande arbetet i viss mån hade stagnerat. Såväl gamla som nya problem möttes ofta med redan befintliga metoder och åtgärder. För att utveckla arbetets innehåll och kvalitet behövdes resurser för att ta tillvara, pröva och utvärdera nya idéer. Eftersom det inte fanns en lagstadgad skyldighet för kommuner att arbeta brottsförebyggande, var det i vissa kommuner svårt att få gehör hos beslutfattarna och prioritet för arbetet – framförallt för det kunskapsbaserade arbetssättet. Arbetet gavs därmed inte tillräckliga förutsättningar.

Brå bedömde 2015 att arbetet behövde stärkas för att

- höja lägstanivån på kunskaperna om kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete
- utveckla och förnya arbetet
- ge arbetet ökad prioritet
- öka samordningen av nationellt och regionalt stöd.

Vidare beskrev Brå att det också fanns en ”perspektivträngsel” inom det förebyggande arbetet. Den lokala nivån fick flera uppmaningar från nationell nivå gällande förebyggande arbete. Ibland uppfattades till och med riktlinjer och stöd gå emot varandra.

Med avstamp i återrapporteringen från 2015 utvidgade regeringen Brås uppdrag att stödja det brottsförebyggande arbetet 2017. Uppdraget breddade myndighetens utvecklingsstöd, från att främst fokusera på lokalt brottsförebyggande arbete till att också omfatta regionalt och nationellt arbete. Samma år fick länsstyrelserna uppdraget att samordna det brottsförebyggande arbetet i länen, och det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* presenterades.

Behoven är delvis mötta

Som framgår av tabell 2, *Utvecklingsbehoven är delvis mötta*, har Brå sedan 2017 genomfört en rad aktiviteter för att utveckla det lokala brottsförebyggande arbetet avseende kompetens, innovation och prioritet. En grundtanke som genomsyrar Brås alla former av stöd till lokalt brottsförebyggande arbete är den kunskapsbaserade processen. Stöden har många gånger genomförts tillsammans med länsstyrelserna eller andra berörda myndigheter och avsett utbildningar, konferenser eller skriftliga metodstöd. Brå började dessutom 2016 att ge mer anpassat och praktisknära stöd för kunskapsbaserat lokalt brottsförebyggande arbete till ett antal kommuner och lokalpolisområden som representerade typiska situationer för det brottsförebyggande arbetet samt till ett antal socialt utsatta områden. När Brå fick det utökade uppdraget 2017 bedömdes utrymmet för den sortens stöd vara mindre och kunde endast ges i begränsad utsträckning. Ett sådant verksamhetsnära stöd har dock varit möjligt att ge under 2021 med ett extra anslag inom ramarna för spridningen av strategin bakom *Sluta skjut* i Sverige.

Enligt Brås tidigare rapporter om det brottsförebyggande arbetet i Sverige finns många tecken på att kompetensen ökar och att en allt större andel av de kommunala samordnarna och kommunpoliserna uppger att de genomför kartläggningar, orsaksanalys och uppföljningar. Trots det finns fortfarande en betydande andel kommuner som i större utsträckning skulle kunna utföra alla delarna i ett kunskapsbaserat arbete. Det som har varit svårast att påverka genom nationellt och regionalt stöd, är att höja den lokala prioritet för arbetet och därmed säkra dess förutsättningar. Som beskrivs i tidigare rapporter om det brottsförebyggande arbetet är förutsättningarna, som exempelvis organisatoriska strukturer och resurstilldelning för det lokala brottsförebyggande arbetet, i stort sett oförändrade sedan Brå inledde de

lokala enkätundersökningarna 2017. Brå har därför återkommande i flera rapporter efterfrågat lagstadgat kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete.

Behov av mer konkret stöd

I och med det presenterade lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete kommer behovet av stöd att öka substantiellt. Brå behöver därför möta både ett generellt behov av kompetensutveckling, i form av utbildningar och annan kunskapsspridning, och mer specifika behov av varierat stöd som är anpassat efter olika kommuners förutsättningar. Brå behöver tillsammans med andra berörda myndigheter utveckla möjligheterna till att ge ett praktisknära stöd.

TABELL 2: Utvecklingsbehoven är delvis mötta⁴

MÅL	BRÅS INSATSER (exempel)	BEDÖMD UTVECKLING
Höja lägstanivå	<p>Utbildningssatsning</p> <p>Skriftligt stödmaterial</p> <p>Råd för framtiden</p> <p>Digital kunskapsspridning</p>	<p>Allt fler kommunala samordnare och kommunpoliserna har genomgått utbildning i brottsförebyggande arbete.</p> <p>De skrivna stödmaterialen är Brås mest använda stöd.</p> <p>Fortfarande svårt att nå vissa kommuner.</p>
Mer utveckling och innovation	<p>Ekonomiskt stöd till utvärderingar och spridning av resultat</p> <p>Praktisknära metodstöd i typområden</p> <p>GVI/Sluta skjut</p> <p>Stöd mot problematik med motburen ungdom</p>	<p>Höjd kvalitet på utvärderingarna som fått ekonomiskt stöd och dessa har också spridits i större utsträckning.</p> <p>Det praktisknära metodstödet i typkommuner och SUO förstärkte arbetet även på lång sikt.</p> <p>Implementering av GVI i Malmö lovande.</p>
Höja prioritet	<p>Riktad kunskapsspridning till lokala beslutsfattare</p>	<p>Ingen mätbar höjning av prioritet lokalt, men nationellt börjar en utveckling skönjas.</p>
Ökad samordning av nationellt och regionalt stöd	<p>Nätverksträffar med länsstyrelserna</p> <p>Nationell nätverksstruktur</p> <p>Rådslag för nationella myndigheter</p>	<p>Tydligare samstämmighet mellan Brå, polisen, SKR och länsstyrelserna har uppnåtts.</p> <p>Ökad samverkan mellan Brå och andra myndigheter nationellt i stödet till lokalt arbete.</p>

⁴ Tabellen bygger på interna och externa uppföljningar av Brås aktiviteter som exempelvis Malmö universitets utvärdering av Sluta skjut, intern uppföljning av EST, Brås interna utvärdering av typområdesprojektet, intern uppföljning av Brås utbildningssatsning, intern uppföljning av Brås ekonomiska stöd samt svaren på den lokala enkätundersökningen om Brås stöd, som redovisas på sidan 35 i rapporten, löpande uppföljning av konferenser och nätverksträffar.

Spårvagn på Norra Promenaden i Norrköping, på väg mot Klockaretorpet.
Foto: Mostphotos

Klockaretorpet vände utvecklingen med stöd av Brå

I samband med att polisens lista över utsatta områden 2021 presenterades, stod det klart att Klockaretorpet inte längre är ett utsatt område. Enligt polisen, Norrköpings kommun och Hyresbostäder vändes utvecklingen i samband med att de deltog i Brås utvecklingsprojekt som riktade sig till utsatta områden. I syfte att vässa det områdeslokala samarbetet, gav Brå under en treårsperiod ett fördjupat metodstöd till 7 pilotområden, vilka sammantaget hade 13 bostadsområden som fanns med på polisens lista 2016.

Till utvecklingsarbetet knöts forskare och praktiker som tillsammans med Brå fungerade som ett aktivt stödteam och gav både utbildning och praktisk metodstöd. Utvecklingsarbetet tog sin utgångspunkt i Effektiv samordning för trygghet (EST) och synkades med kunskaper vunna ur Samverkan mot social oro, Fasmodellen, Polisens metodstöd mot organiserad brottslighet samt Medborgarlöften. Deltagarna fick särskilt stöd i att arbeta kunskapsbaserat och genomföra egna kartläggningar, orsaksanalyser, välja relevanta åtgärder samt arbeta med uppföljning och utvärdering.

– Eftersom de lokala samarbetsparterna fick arbeta med egna riktiga case genom hela processen, kunde de applicera de teoretiska kunskaperna direkt i sitt praktiska arbete, säger Erika Sallander, projektledare, Brå.

Sammantaget har stödteamet tillsammans med pilotområdena vässat arbetet och flera märkte ganska snart positiva effekter av det. I Klockaretorpet kunde man redan efter ett år se att brottsligheten sjönk rejält. Området har utvecklats positivt sedan 2017 och den utvecklingen bedöms vara stabil. I Norrköping har samarbetet fortsatt även efter att Brås pilotprojekt avslutats och genomförs idag i fem stadsdelar, där även stadens centrum ingår.

Gemensam lägesbild

Peter Wahlberg är lokalpolisområdeschef i Norrköping. Han tycker att samverkansmodellen ger parterna en gemensam utgångspunkt – men även en möjlighet att ställa krav på varandra.

– Samverkansmodellen ger en gemensam lägesbild och förståelse för den lokala problembilden och hur vi gemensamt angriper den. Den ger också möjligheten för oss att ställa krav på varandra och prioritera enligt överenskommelserna i den gemensamma handlingsplanen. Just nu är vi i stadiet att utveckla vår samverkan så att vi fullt ut utövar gemensam ledning och styrning på strategisk, operativ och taktisk nivå, säger Peter Wahlberg och hänvisar till det chefsråd bestående av kommunens och polisens högsta tjänstemannaledning i Norrköping, som regelbundet träffas för att dela lägesbilder och ta fram handlingsplaner med åtgärder.

För fastighetsägaren, som är den part som alltid finns kvar i området oavsett omständigheter har det utvecklade arbetssättet medfört både bredare stöd och ökad förmåga att förebygga brott.

Wilhelm Hardt är säkerhetsansvarig för Hyresbostäder och han tycker att projektet har tydliggjort bostadsbolagets roll.

– Brås projekt har medfört att vi som bostadsbolag tydligare ser vår egen roll i det brottsförebyggande arbetet. Tidigare vistades inte människor i centrummiljön ens på dagtid, på grund av rädslan för de gäng som dominerade området. Idag har kommuninvånarna fått tillbaka sitt område, och gängkriminaliteten och den öppna droghandeln är borta från Klockaretorpets centrum. Det kunde ske genom att vi tog fram bättre lägesbilder och började göra orsaksanalyser. Vi gick ifrån att se var problemen var, till att förstå varför det kunde ske på de specifika platserna, säger Wilhelm Hardt.

Elina Bratt, säkerhetschef, Helsingborg stad och Erik Larsson, professor i datorarkitektur, Lunds Universitet.

Brås ekonomiska stöd: Teknik hjälpte Helsingborg att minska skadegörelsen

Helsingborg stad har testat om modern uppkopplad teknik kan hjälpa staden att öka tryggheten i stadsmiljön – bland annat genom att minska skadegörelsen. Lunds Universitet har nu utvärderat projektet och resultaten visar att skadegörelsen minskade under testperioden som tekniken användes. Elina Bratt, säkerhetschef, Helsingborg stad och Erik Larsson, professor i datorarkitektur, Lunds Universitet, berättar här mer om utvärderingens resultat.

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Målet med projektet var att undersöka om teknik som IoT (Internet of Things)* kan hjälpa till att öka tryggheten i stadsmiljö. En miljö utan skadegörelse uppfattas som tryggare än en miljö med skadegörelse. Vi valde att undersöka om IoT kan användas för att tidigt detektera skadegörelse, så att eventuell skadegörelse snabbt kan åtgärdas

och tryggheten kan bibehållas. Vi skapade en testbädd genom att montera en uppkopplad sensor i en gång- och cykeltunnel. Vårt mål var att undersöka om teknik kan användas för att automatiskt detektera skadegörelse i form av klotter. Vi lät sensorn vara aktiv i cirka sex månader. För att validera resultaten jämförde vi mängden klotter innan sensorn var på plats med mängden klotter när sensorn var aktiv.

I sensorn fanns möjlighet att göra vissa inställningar. Det gick att bestämma vilket område i sensorn som skulle vara aktivt och det gick att ställa in hur stora objekt som skulle detekteras och hur länge dessa objekt skulle uppehålla sig i aktivt sensorområde.

– Vi gjorde inställningar i sensorn för att kunna detektera beteenden som liknade klottring. Detta var dock inte helt optimalt, då vi fick in väldigt många falsklarm, det vill säga att sensorn detekterade olika beteenden som om de var klotter, till exempel om någon stod i tunneln för att det regnade eller om någon sakta gick förbi eller stannade till för att titta i mobilen.

Vilka är de viktigaste resultaten i utvärderingen?

Resultat gällande projektmålen:

IoT minskade skadegörelsen signifikant: från i medeltal 3,33 rapporter om skadegörelse i månaden innan sensorn placerades i gång- och cykeltunneln till 0,75 efter att sensorn placerats.

Det är inte helt enkelt att använda teknik för att detektera klotter. Det inträffade två klottringar under de sex månader som sensorn var på plats och vi lyckades detektera ett av dessa tillfällen.

Resultat gällande projektgenomförandet:

– Vi kommer se över hur vi kan använda resultaten från utvärderingen på flera sätt. Vi kommer exempelvis ta med oss erfarenheter från arbetet när vi utvecklar andra befintliga system, såsom system för exempelvis felanmälan.

– Vi har använt testbädden för en studie där vi använde AI (artificiell intelligens) för att upptäcka människor i olika kategorier, t.ex. om de går med hund eller är cyklister.

Vad kan andra lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

– Vi tar framför allt med oss att det som ska testas behöver göras i en liten skala. Ha en gemensam vision om vad ni vill uppnå, men innan ni kommer så långt är vårt medskick att bryta ner projektet i små delar.

– Vi tar även med oss att samverkan tar tid och är inte alltid enkelt. Det är viktigt att lära känna varandras organisationer och vara överens om vilka behov som finns. Om vi har samma målbild av det vi vill utvärdera och du gör ditt bästa för att skapa den samverkan så ökar sannolikheten för att allas bidrag tillgodoses.

I projektgruppen har Helsingborg stad, Axis Communications och Campus Helsingborg vid Lunds Universitet ingått.

***FAKTA: IOT**

IoT står för Internet-of Things, ett begrepp som används för att beskriva teknik som kan anslutas till nätet för att exempelvis skicka data eller övervakas och styras på distans.

Regionalt brottsförebyggande arbete

Länsstyrelserna har sedan 2017 ett brottsförebyggande uppdrag (SFS 2016:1258) som innebär att de ska ansvara för regional samordning av det brottsförebyggande arbetet genom att

- stödja utvecklingen av ett kunskaps- och problembaserat lokalt och regionalt brottsförebyggande arbete
- bidra till att samarbete och erfarenhetsutbyte utvecklas mellan berörda aktörer på lokal och regional nivå, för att förebygga brott
- stödja kompetensutveckling och gemensamma tvärsektoriella utbildningsinsatser inom det brottsförebyggande området
- stödja och initiera kommunöverskridande brottsförebyggande åtgärder.

Även Polismyndigheten har sedan 2019 beslutat om att varje polisregion ska ha förmågan att samordna och stödja det brottsförebyggande arbetet och verka för att det bedrivs långsiktigt (Polismyndigheten beslutsprotokoll 2019-03-26).

I det här kapitlet beskrivs det regionala stödet till lokalt brottsförebyggande arbete. I kapitlet redovisas också hur lokala brottsförebyggare inom kommun och polis upplever det regionala stödet. Inledningsvis ges även en beskrivning av hur covid-19-pandemin påverkat arbetet.

Till grund för beskrivningarna ligger svaren på Brås enkäter riktade till de regionala brottsförebyggarna inom länsstyrelserna och inom Polismyndigheten, men även svar från Brås enkäter till lokala brottsförebyggare om det regionala stödet. Till största del bygger redogörelsen på frekvenser eller andelar av de som svarat, vilket redovisas i tabeller eller diagram. De andelar som framgår i redovisningen utgör andelar av de som besvarat enkäten. Kors-tabeller har använts för att undersöka samband mellan vilket regionalt stöd de kommunala samord-

narna och kommunpoliserna uppger att de fått och om de svarat att de genomfört de olika delarna i det kunskapsbaserade arbetssättet.

Årets regionala enkäter besvarades av 19 av 21 län och av fem av sju polisregioner. I de län och polisregioner som har flera samordnare har endast en av samordnarna besvarat enkäten. (Läs mer om enkätundersökningarna i bilaga 2, *Om undersökningarna av det regionala brottsförebyggande arbetet 2017–2021.*) Vid sidan av enkäten har länsstyrelserna dessutom skickat in beskrivningar av det regionala arbete som bedrivits 2021. Därutöver för Brå kontinuerligt en nära dialog med de regionala samordnarna, vilket också ligger till grund för redovisningen i detta kapitel.

Covid-19-pandemin påverkade förutsättningarna för det brottsförebyggande arbetet

Under 2021 fortsatte restriktionerna med anledning av covid-19-pandemin. Detta har påverkat arbetet, såväl för länsstyrelsernas samordnare som för polisens regionala samordnare om än i mindre utsträckning 2021 än 2020. Förutom att pandemin inneburit anpassningar i det brottsförebyggande arbetet efter rådande restriktioner har samordnarna regionalt och lokalt många gånger också ansvarat för samordning av pandemifrågor, vilket påverkat deras möjligheter att ägna sig åt det brottsförebyggande arbetet. Pandemin har dock inte bara påverkat arbetet negativt.

”Bra år för kunskapsinhämtning och närheten till ny kunskap har varit stor p.g.a. att så mycket finns inspelat och digitalt. Det möjliggör samarbeten på ett helt nytt sätt.”

CITAT FRÅN EN SAMORDNARE VID LÄNSSTYRELSEN

Den regionala stödstrukturen är på plats

Länsstyrelsernas regionala samordning av det brottsförebyggande arbetet är inne på sitt sjätte år, och det har blivit en alltmer etablerad struktur. De flesta av länsstyrelsernas samordnare för det brottsförebyggande arbetet har arbetat längre än tre år som samordnare, och har därmed varit med från början, när länsstyrelserna fick uppdraget att samordna det brottsförebyggande arbetet. Många av dem arbetade även före sitt uppdrag på länsstyrelsen med brottsförebyggande frågor inom kommun, polis eller kriminalvård. De allra flesta, 16 av 19 samordnare, har också gått någon form av utbildning i brottsförebyggande arbete. Drygt hälften av samordnarna har deltagit i Brås basutbildning i brottsförebyggande arbete, och bland dessa har hälften även gått Brås påbyggnadsutbildning.

Polisens regionala samordnare för brottsförebyggande arbete är fortfarande en relativt ny funktion inom myndigheten, men finns i alla polisregioner. I vissa regioner delar flera personer på samordnaryuppdraget. Några regioner har även tillsatt samordnare på polisområdesnivå. Det är dock endast de regionala samordnarna som besvarat enkäten och vars svar redovisas här.

I enkäten uppger samtliga av polisens regionala samordnare att de arbetar heltid med brottsförebyggande frågor och de flesta av dem har arbetat i mer än ett år på tjänsten. De har tidigare arbetslivserfarenhet av brottsförebyggande frågor inom polisen och samtliga har gått en utbildning i brottsförebyggande arbete. Några av dem har gått Brås basutbildning i brottsförebyggande arbete, men ingen har gått Brås påbyggnadsutbildning.

Lokala brottsförebyggare erbjuder ett brett regionalt stöd

Både länsstyrelsernas och polisens regionala samordnare uppger att de i hög grad själva kan påverka innehållet i stödet till det lokala brottsförebyggande arbetet. Polisens regionala samordnare beskriver att de i sitt stöd inom regionerna driver på brottsförebyggande samverkan och stödjer kommunpoliserna. Nästan alla polisens regionala samordnare har också genomfört en kartläggning av de regionala brottsproblemen de senaste åren, vilket kan jämföras med att knappt hälften av länsstyrelsens samordnare gjort detsamma.

I enkäterna har länsstyrelsernas samordnare själva skattat på en femgradig skala i vilken utsträckning de instämmer i att de ger stöd enligt förordningens beskrivning av det regionala stödet.⁵ Som framgår av tabell 3 har medelvärdet för länsstyrelsesamordnarnas egna bedömning av hur de stöttat det brottsförebyggande arbetet enligt uppdraget från 2017 legat ganska oförändrat från start. Enligt länsstyrelsernas egen bedömning ger de i hög grad stöd till att utveckla samarbete och erfarenhetsutbyte mellan berörda aktörer, stöttar utvecklingen av kunskapsbaserat arbete samt bidrar till kompetensutveckling. De stöttar och initierar i mindre grad kommunöverskridande åtgärder.

5 Motsvarande fråga ställs inte i den enkät som är riktad till polisen. Länsstyrelserna samverkar dock i hög utsträckning med polisen kring stödet och därför kan länsstyrelsernas inriktning även påverka polisens regionala stöd.

TABELL 3: Medelvärde av länsstyrelsernas egen bedömning av hur de stöttat det brottsförebyggande arbetet i länet på en femgradig skala (5 = instämmer helt, 1 = stämmer inte alls).

ÅR	2018	2019	2020	2021
Stöttat utvecklingen av kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete	4,4	4,5	4,5	4,4
Bidragit till att samarbete och erfarenhetsutbyte mellan berörda aktörer på lokal och regional nivå utvecklats för att förebygga brott	4,6	4,5	4,6	4,5
Stöttat kompetensutveckling och gemensamma tvärssektoriella utbildningsinsatser inom det brottsförebyggande arbetet	4,4	4,3	4,3	4,1
Stöttat och initierat kommunöverskridande brottsförebyggande åtgärder	3,7	3,4	3,3	3,4

w

I enkäten har länsstyrelserna också kort beskrivit sitt arbete. Där framgår att stödet gällande samarbete exempelvis handlat om att inrätta nätverk och anordna konferenser eller andra former av möten för att öka samverkan mellan kommunerna, eller mellan kommuner, näringsliv och/eller myndigheter. Utvecklingen av kunskapsbaserat arbete har länsstyrelserna enligt egen utsago stöttat genom utbildning och metodstöd till kommunerna. När det gäller kompetensutveckling har länsstyrelserna gett stöd bland annat avseende ekonomisk brottslighet. Länsstyrelsens stöd till det brottsförebyggande arbetet samordnas ofta med ANDT(S)-förebyggande arbete eller förebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor.

De initiativ till att stödja och initiera brottsförebyggande samarbete mellan kommunerna som genomförts har främst avsett att föra samman kommuner med likartad befolkningssammansättning eller geografisk närhet. Färre beskrivningar avser ett stöd till kommunöverskridande åtgärder med fokus på hur en viss brottslighet kan förebyggas. En utmaning för länsstyrelserna är att stödet till kommunala åtgärder förutsätter att kommunerna själva har förmåga att genomföra åtgärder. Det är något som, enligt länsstyrelserna, ibland saknas.

Dessa erfarenheter kan också skönjas i ordmolnet över vilka svårigheter samordnarna ser med sitt uppdrag.⁶

Det regionala stödet uppfattas som positivt

I Brås enkäter till lokala brottsförebyggare svarar både kommunpoliserna och kommunala samordnare att de framförallt fått stöd från länsstyrelsen i form av erfarenhetsutbyte med andra aktörer, kompetensutveckling och utbildning samt i att utveckla det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet. Deras svar ligger alltså i linje med den typ av stöd som de regionala samordnarna själva uppger att de arbetar med. Runt en femtedel av kommunpoliserna och en fjärdedel av de kommunala samordnarna svarar att de fått stöd av länsstyrelserna för att genomföra åtgärder tillsammans med andra kommuner. Det är något fler än tidigare år.

⁶ I enkäten ombads samordnarna på länsstyrelserna att kort i text beskriva utmaningar i att ge stöd till lokalt arbete. Dessa svar har tolkats och sammanfattats med ett eller ett par begrepp vilka utgör underlag för ordmolnet.

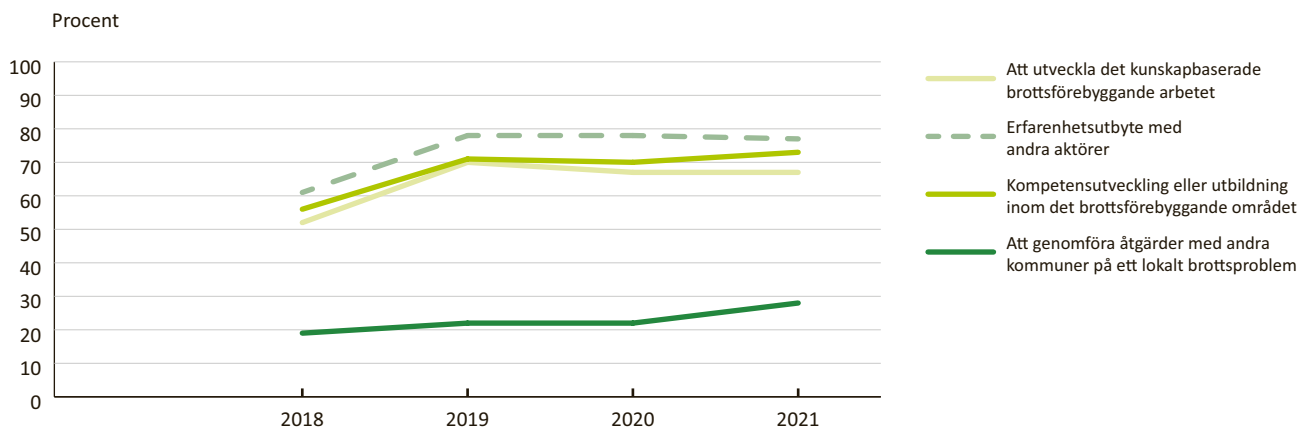

Ordmoln som illustrerar länsstyrelsernas beskrivningar av utmaningar i att stödja det regionala brottsförebyggande arbetet.

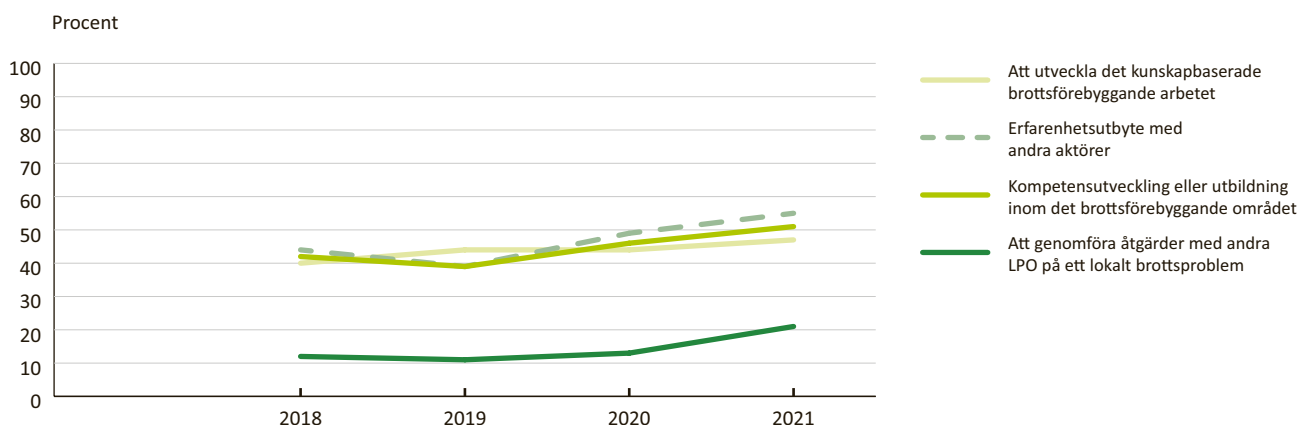
Polisregionernas samordnare har inte funnits lika länge som länsstyrelsernas, men på frågor om stödet från dem svarar kommunpoliserna ändå ungefär likadant som på frågor om stödet från länsstyrel-

serna. Kommunpoliserna uppfattar dock i lite större utsträckning att polisens samordnare fokuserar på stöd till kunskapsbaserat arbetssätt snarare än på kompetensutveckling.

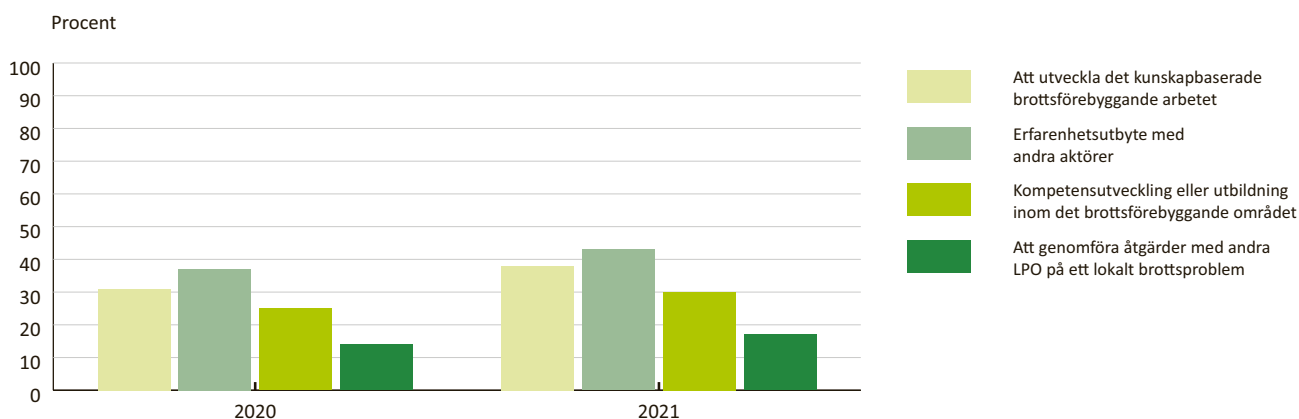
Utveckling av andel kommunsamordnare som svarat att de får stöd av länsstyrelserna uppdelat på de fyra delarna i länsstyrelsernas uppdrag för år 2018-2021.

Utveckling av andel kommunpoliser som svarat att de får stöd av länsstyrelserna uppdelat på de fyra delarna i länsstyrelsernas uppdrag för år 2018-2021.

Andel kommunpoliser som svarat att de får stöd av polisregionen uppdelat på en översättning av de fyra delarna i länsstyrelsernas uppdrag år 2020 och 2021.

Brås ekonomiska stöd: Modell för regional samverkan utvecklade Skånes brottsförebyggande arbete

Under våren 2018 tecknade sju organisationer en gemensam programförklaring – Skåne tillsammans mot brott – för att testa en modell för regional samverkan. Utvärderingen från Malmö universitet visar att samverkansformen har gett konkreta resultat på lokal nivå. Annika Wågsäter, brottsförebyggande samordnare och Adam Jonsson, utvärderar på uppdrag av Länsstyrelsen Skåne svarar här på några frågor om programmet som utvärderats.

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Länsstyrelsen Skåne, Polismyndigheten region Syd, Region Skåne, Kriminalvården Syd, Tullverket, Skånes kommuner och Sydsvenska Industri- och handelskammare tecknade våren 2018 en gemensam programförklaring med tillhörande handlingsplan. De sju aktörerna såg att det fanns

ett behov av att utveckla det brottsförebyggande arbetet i Skåne. Programförklaringen och handlingsplanen blev ett första steg i att utveckla ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande arbete.

I handlingsplanen preciseras sju arbetsområden för samverkan:

- utvecklad avhopparverksamhet i Skåne
- samverkan för färre återfall i brott
- metodstöd för insatser mot otillåten påverkan
- utveckling av brottsförebyggande arbete på lokal nivå
- ökad kvalitet på överenskommelser och medborgarlöften
- utvecklad samverkan kring mäns våld mot kvinnor
- näringslivet – en naturlig del i det brottsförebyggande arbetet.

För de sju utvecklingsområdena inrättades ett antal arbetsgrupper. Deras ansvar var att formulera aktivitetsplaner och genomföra insatser utifrån intentionerna som fastställdes i den gemensamma programförklaringen med sin tillhörande handlingsplan.

Vilka är de viktigaste slutsatserna i utvärderingen?

Samverkan inom Skåne tillsammans mot brott har bidragit till en utveckling av det regionala arbetet och gett konkreta resultat på lokal nivå. Sättet att organisera det regionala arbetet har varit framgångsrikt utifrån målet att stärka ett långsiktigt och strukturerat brottsförebyggande arbete i Skåne.

Den centrala slutsatsen är att Skåne tillsammans mot brott visar på hur länsstyrelserna kan realisera sin roll i det nationella brottsförebyggande programmet. Samordnarna vid Länsstyrelsen Skåne har, tillsammans med sex andra regionala aktörer, gjort en robust inventering av länets utvecklingsbehov och i sin tur genomfört följdriktiga aktiviteter. Från intervjuer som genomfördes under utvärderingen så kan vi se att aktiviteterna har bidragit till att en tredjedel av länets 33 kommuner tycker att de har utvecklat sitt strategiska brottsförebyggande arbete.

Några exempel:

- Kommuner har startat upp och utvecklat sitt lokala arbete enligt EST-modellen (Effektiv samordning för trygghet).
- Brottsförebyggande aktörer har utvecklat nya överenskommelser med stöd från länsstyrelserna och andra regionala aktörer.
- Kommuner och myndigheter har deltagit i workshopen kring återfall i brott, vilket har skapat nya kontaktvägar för arbetet på lokal nivå.
- Tjänstepersoner inom kommun och polis har fått tillgång till hemsidan avhoppare.se, som samlar information om hur individer som önskar lämna ett kriminellt leverne bäst bör bemötas.

Framgångsfaktorer har bland annat varit medskapande på tjänstepersonsnivå, dels kring framtagande av handlingsplanen, dels kring uppdragsutformningen för de sju arbetsgrupperna.

Men vi ser även att det finns utvecklingsområden som till exempel gruppdeltagarnas ansvarsfördelning och tidsåtgång i projektet jämte deras ordinarie arbetsuppgifter och vikten av tydliga förväntningar.

Det är ännu inte möjligt att se hur detta arbete har påverkat tryggheten och brottsligheten i Skåne. Skåne tillsammans mot brott har ökat det strukturerade och kunskapsbaserade arbetet och vi hoppas att detta på sikt också ska ge resultat på lokal nivå.

Vad kan andra lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

Att samla regionala aktörer och uppmuntra dem till samverkan kring specifika sakfrågor – våld i nära relationer, minska återfall i brott, avhopparverksamhet etc. – kräver en samsyn kring hur varje sakfråga förhåller sig till aktörernas kärnuppdrag, på kort respektive lång sikt. Aktörerna behöver avsätta personal, med arbetstid och mandat som står i proportion till den egna organisationens åtaganden. Samverkansarbetet behöver förankras hos närmsta berörda arbetsgivare för att freda arbetet och ge det dignitet. Avslutningsvis krävs det att man är eniga om vad som avses med ett kunskapsbaserat respektive evidensbaserat brottsförebyggande arbete.

För de lokala brottsförebyggarna finns material som till exempel checklistan för överenskommelser och hemsidan Avhoppare.se som de kan använda sig av i sitt lokala arbete. För de regionala brottsförebyggarna finns en modell att utgå ifrån om de vill bygga upp en regional samverkan i sitt eget län.

Det regionala stödet främjar kunskapsbaserat arbete på lokal nivå

De kommunpoliserna som uppgett att de fått stöd till att arbeta kunskapsbaserat av antingen länsstyrelsen eller polisregionen har i större utsträckning genomfört kartläggning och orsaksanalyser än de som uppger att de inte fått sådant stöd.

Framförallt verkar polisregionens stöd ha stor betydelse för om kommunpolisen genomför kartläggningar. På liknande sätt påverkar länsstyrelsens stöd de kommunala samordnarnas arbete.

De kommunala samordnarna som uppger att de fått stöd från länsstyrelsen att arbeta kunskapsbaserat har i större utsträckning genomfört kartläggningar, orsaksanalyser av några brottsproblem och uppföljningar. Länsstyrelsens stöd till kunskapsbaserat arbete verkar dock inte påverka förutsättningarna för att teckna samverkansöverenskommelser eller inrätta lokala brottsförebyggande råd, och inte heller påverka vilken tid som samordnaren kan avsätta för arbetet. Det stöd som länsstyrelsen ger beträffande kommunöverskridande åtgärder påverkar också kommunernas arbete. Kommuner som uppger att de fått sådant stöd uppger i större utsträckning att de också genomfört någon form av brottsförebyggande åtgärder.

De nationella initiativen avspeglas i det regionala arbetet

Det regionala brottsförebyggande arbetet påverkas också av det fokus som finns på den nationella nivån. Exempelvis återspeglas de nationella initiativen om våld i nära relationer tydligt i länsstyrelsernas stöd till lokalt förebyggande arbete, där man arbetar med att sprida kunskap och ge stöd. I region Västerbotten genomförs exempelvis ett vålds- och brottsförebyggande arbete inriktat på stöd och metodimplementering gentemot invånarmässigt små kommuner i inlandet.

Ett antal regioner och kommuner har också inlett ett arbete att förebygga välfärdsbrott i samarbete med Ekobrottsmyndigheten och/eller Skatteverket. I region Skåne har Malmö kommun sedan flera år varit en föregångskommun i arbetet med att förebygga ekonomisk brottslighet och välfärdsbrott.

Länsstyrelsen i Skåne har arbetat med att sprida Malmös erfarenheter genom kunskaps- och inspirationsdagar. Det har medfört att ett flertal andra kommuner i länet nu inlett eller är på gång att utveckla ett arbete mot välfärdsbrott och ekonomisk brottslighet. Även fokuset på unga finns med i länsstyrelsernas arbete, där man utvecklar stöd till vårdnadshavare i syfte att förebygga att unga rekryteras in i kriminella kretsar.

Ökad samverkan mellan och inom regionerna

Länsstyrelserna har under året skapat regionöver- skridande arbetsgrupper som arbetar med att ta fram gemensamma underlag för olika brotts- områden till stöd för hela länsstyrelsekollektivet. Sådant stöd tas bland annat fram gällande ekonomisk brottslighet, situationell prevention, miljö- brott och näringslivets roll i det brottsförebyggande arbetet. Arbetsgrupperna tar också fram underlag som rör intern processutveckling.

Ett exempel på samverkan mellan regionerna är att länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar, Kronoberg och Jönköping gått samman och gemensamt möjliggjort en mer omfattande uppdragsutbildning om brotts- förebyggande arbete via Malmö universitet. Ytter- ligare ett exempel är länsstyrelserna i Halland och Västra Götaland, som tillsammans med polis- region Väst och Göteborgs universitet tagit fram metodstödet *Droghantering på offentliga platser. Variationer och analyser*.

Allt fler regionala samordnare tar också fram olika former av regionala samverkansstrukturer för att komplettera och stödja det lokala arbetet. Ett exem- pel är Örebro län, som tagit fram en regional brotts- förebyggande och trygghetsfrämjande strategi via en överenskommelse mellan Länsstyrelsen i Örebro, Region Örebro län, polisen, Örebro universitet, kommunrepresentanter från Kumla och Örebro samt Kriminalvården. En årlig aktivitetsplan tas fram med utgångspunkt i strategin.

Ett annat initiativ från Skåne är att Länsstyrelsen, med stöd av Polismyndigheten och Malmö universi- tet, skapat ett regionalt nätverk för EST-arbete.⁷

⁷ Effektiv samordning för trygghet (EST) är en modell från Örebro universitet, för kunskapsbaserad samverkan i brottsförebyggande arbete, som innebär att man väljer lämpliga åtgärder utifrån en gemensamt utvecklad lägesbild.

Arbetet har sitt ursprung i den regionala brottsförebyggande handlingsprogrammet *Skåne tillsammans mot brott*, som genomfördes åren 2018–2020 (och som beskrivs i artikeln på föregående uppslag).

Brås bedömning av det regionala stödet

Brå bedömer att såväl polisens som länsstyrelsernas regionala stöd är etablerat och brett, och att stödet bidrar till att stärka användningen av ett kunskapsbaserat arbetssätt i det brottsförebyggande arbetet på lokal nivå. I den mån länsstyrelserna ger kommunerna stöd för kommunöverskridande åtgärder påverkar det också kommunerna till att genomföra sådana åtgärder.

Det regionala stödet är med andra ord viktigt för det lokala arbetet. Stödet på regional nivå är också en viktig länk mellan den nationella och lokala nivån. Inte minst blir detta tydligt i och med att många av de områden som är i fokus på nationell nivå avspeglas i de insatser som genomförs av samordnarna på regionnivå, framförallt av länsstyrelsernas samordnare.

Att länsstyrelserna och polisregionernas stöd till lokala brottsförebyggare verkar vara aktivt och fungera väl innebär också goda möjligheter för de regionala samordnarna att framöver utveckla sin roll till att även överföra viktig information från den lokala nivån till den nationella.

Länsstyrelserna och polisregionerna är som sagt en viktig länk mellan den nationella och lokala nivån, varvid de också bör bidra till att synliggöra för nationella aktörer vilka behov av stöd som finns på lokal nivå. Brå gör bedömningen att detta är ett viktigt utvecklingsområde för det regionala arbetet kommande år, inte minst mot bakgrund av lagförslaget om tydliggjort ansvar för kommunerna i fråga om det brottsförebyggande arbetet.

Gustav Grut, universitetsadjunkt, Mittuniversitetet (Foto: Per Alexander Esbjörnsson), Linda Fetiu brottsförebyggande samordnare Länsstyrelsen Hallands län (Foto: Lizette Karlsson), Emma Ekdahl, brottsförebyggande samordnare Länsstyrelsen Jämtlands län (Foto: privat)

Samrådsyttranden i planärenden ger effekt

Sedan 2018 ger de brottsförebyggande samordnarna vid länsstyrelserna i Hallands län och Jämtlands län råd och stöd om brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder i samrådsyttranden till kommunernas detalj- och översiktsplaner. Mittuniversitetet har nu följt upp arbetet, som visar att de två länsstyrelsernas arbetssätt har haft positiva effekter. Gustav Grut, Mittuniversitetet, Emma Ekdahl, Länsstyrelsen Jämtland och Linda Fetiu, Länsstyrelsen Halland, svarar här på några frågor om uppföljningen.

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Den insats som har undersökts i uppföljningen är samrådsyttranden, med råd och stöd om brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv, som brottsförebyggande samordnare vid länsstyrelserna i Hallands och Jämtlands län har gett kommuner via planprocessen i planärenden, sedan 2018. I planärenden avgörs bland annat hur fysiska miljöer ska utformas för att förebygga brott och öka tryggheten på platsen.

Syftet med uppföljningen var att undersöka om länsstyrelsernas samrådsyttranden har gett effekt och på vilket sätt. Det insamlade materialet bestod av 24 planärenden från tidsperioden 2018–2021 som jämfördes med 24 planärenden från 2015–2017, när de brottsförebyggande samordnarna inte skrev några yttranden.

Vilka är de viktigaste slutsatserna i utvärderingen?

Resultatet av uppföljningen visar att länsstyrelsens råd och stöd om brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv i samrådsyttranden har gett effekt.

- I planärendena från 2018–2021 behandlas brott och trygghet i högre omfattning än i planärendena från 2015–2017.
- Kommunerna i Hallands och Jämtlands län följer generellt sett länsstyrelsernas råd och stöd om brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv.
- Ett annat viktigt resultat var att situationella trygghetsskapande åtgärder förekom i högre utsträckning i granskningshandlingarna än situationella brottsförebyggande åtgärder.

Vad kan andra lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

Gustav Grut, universitetsadjunkt, Mittuniversitetet:

”Uppföljningen belyser vikten av samverkan mellan olika samhällsviktiga aktörer när det kommer till brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. En förutsättning för denna typ av arbete är att tillgängliga kompetenser på området verkligen nyttjas. Jag skulle även påstå att uppföljningen betonar hur betydelsefullt det är att tillämpa teoretiska utgångspunkter och formulera tydliga mål när brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder ska behandlas under utformningen av fysiska miljöer.”

Emma Ekdahl, länsamordnare vid Länsstyrelsen Jämtland:

”Vi har tagit fram en målgruppsanpassad kortversion som riktar sig just till samhällsplanerare på länsstyrelserna och kommunerna. Den beskriver resultaten

i korthet, vad det står i Plan- och bygglagen kopplat till området brott och trygghet, tips på vart en kan hitta mer stöd och en snabbkurs i kopplingen mellan platsens betydelse för brott och trygghet. Idag finns det mer tillgänglig kunskap på detta område än när vi började för fyra år sedan. När man gör något helt nytt och för första gången är det kul, nervöst och viktigt att följa upp det en gör. Att få veta om och varför något misslyckas eller lyckas är enda sättet att utvecklas. Det hjälper också andra att göra mer kunskapsbaserade vägval.”

Linda Fetiu, Länsstyrelsen Halland:

”Det är både nervöst och kul att göra något helt nytt. Det här området var nytt för mig när jag började på Länsstyrelsen Halland. Med stöd av Emma har jag kunnat sätta mig in i frågorna och fått testa mig fram, på samma vis hoppas vi att rapporten ger fler stöd i att våga göra det samma. Att våga testa helt enkelt, med den kunskap som de besitter, det kommer ge effekt, säger Linda Fetiu, Länsstyrelsen Halland.”

KORT OM SAMRÅDSYTTRANDEN

När kommuner planerar och utvecklar fysiska miljöer spelar detalj- och översiktsplaner en viktig roll. Detalj- och översiktsplaner utgör tillsammans planärenden, som under en planprocess går igenom fyra faser: samråd, granskning, antagande och laga kraft.

I samrådsfasen erbjuds länsstyrelsen och andra berörda aktörer möjlighet att yttra sig

på planhandlingar i så kallade samrådsyttranden. Dessa samrådsyttranden används sedan som underlag i den fortsatta planprocessen.

Källa: Samrådsyttranden som brottsförebyggande insats. Uppföljning av länsstyrelserna i Jämtlands läns och Hallands läns samrådsyttranden med brottsförebyggande och trygghetsskapande råd om kommunernas detalj- och översiktsplaner 2015–2021.

Lokalt brottsförebyggande arbete

I det här kapitlet beskrivs förutsättningarna för och utvecklingen av det lokala brottsförebyggande arbetet med utgångspunkt i målsättningarna i det brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott*, och i viss mån även utifrån lagförslaget *Kommuner mot brott*. Centralt för de båda styrdokumenterna är att det lokala brottsförebyggande arbetet ska bedrivas kunskapsbaserat utifrån lokala problem och förutsättningar. Arbets sättet innebär att lokala åtgärder och insatser väljs, utformas och följs upp utifrån en lokalt framtagen lägesbild.

I kapitlet ges dels en övergripande bild av utvecklingen av det lokala brottsförebyggande arbetet inom olika kommungrupper, dels en jämförelse av kommunernas och polisens brottsförebyggande arbete. Inledningsvis beskrivs också hur covid-19-pandemin påverkat arbetet.

Hur har arbetet undersökts?

Till grund för kapitlet ligger de två snarlika enkätundersökningar om det lokala brottsförebyggande arbetet som Brå årligen genomför – den ena riktad till polisen och den andra till kommunerna och storstädernas stadsdelar. Enkäterna besvaras av kommunpoliserna respektive kommunala samordnare (dvs. kommunens eller stadsdelens tjänsteperson med strategiskt eller samordnande ansvar för det brottsförebyggande arbetet).

De enkäter som denna rapport baseras på, 2021 års enkäter, skickades ut till 312 kommunala brottsförebyggare och 209 kommunpoliserna. Enkäterna hade bra svarsfrekvens. Den kommunala enkäten besvarades av 91 procent av de tillfrågade kommunala brottsförebyggarna och 79 procent av de tillfrågade kommunpoliserna. Sedan 2017 har den kommunala enkäten haft en svarsfrekvens på mellan 70 och 94 procent och polisenkäten har besvarats av mellan 74 och 78 procent. I förra årets rapport konstateras

att enkätresultaten för 2017–2019, då svarsfrekvensen var lägre, innehåller en viss överskattning av positiva resultat, vilket är viktigt att ha i åtanke vid jämförelser av utvecklingen över tid. Enkäterna för 2020 och 2021 var avsevärt nedkorrade, av hänsyn till de lokala aktörernas arbetssituation med anledning av covid-19. (Läs mer om enkätundersökningen i bilaga 3, *Undersökningar om lokalt brottsförebyggande arbete 2017–2021*.)

För att få en översiktlig bild av hur det brottsförebyggande arbetet utvecklats sedan 2017 använder Brå två uppsättningar av indikatorer. Dels fyra indikatorer som visar polisens eller kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat. Dels tre indikatorer som visar i vilken utsträckning verktygen i ett kunskapsbaserat arbete används. Indikatorerna ligger i linje med det som betonas som viktigt i det lagförslag som tagits fram om kommunernas ansvar för det brottsförebyggande arbetet (*Kommuner mot brott*).

Kommunernas enkätsvar redovisas enligt en gruppindelning som Brå gjort utifrån den kommungruppsindelning som Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) presenterade 2017 (SKL 2016). I rapporten benämner Brå de tre kommungrupperna *storstadskommuner*, *medelstora kommuner* respektive *mindre kommuner*. (Läs mer om kommungruppsindelningen i bilaga 3, *Undersökningar om lokalt brottsförebyggande arbete 2017–2021*.)

Till största delen bygger redogörelsen på frekvenser eller andelar av de som svarat på enkäten. Korsstabeller har använts för att undersöka samband mellan förutsättningar för det brottsförebyggande arbetet och vart de lokala aktörerna uppger att de kan vända sig för att få stöd. De andelar som framgår i redovisningen utgör andelar av de som besvarat enkäten och inte av populationen som helhet.

Covid-19-pandemin påverkar förutsättningarna för det brottsförebyggande arbetet på lokal nivå

I enkätundersökningen ombads de kommunala samordnarna och kommunpoliserna att göra en bedömning av hur det brottsförebyggande arbetet påverkats av covid-19-pandemin. De kommunala samordnarna bedömer att arbetet påverkats i högre grad än vad kommunpoliserna gör. Det är framförallt storstadskommunerna och de medelstora kommunerna som uppger att de påverkats i hög eller mycket hög grad av pandemin.

”Det är svårare att samverka när vi inte ses i fysiska möten. Det mer praktiska arbetet ute i fält har blivit svårare.”

CITAT FRÅN KOMMUNENKÄTEN.

I fritextsvaren som är kopplade till frågan framhålls att en stor del av det brottsförebyggande arbetet handlar om att möta andra människor och att restriktionerna därför har inverkat på verksamheten. Pandemin har också inneburit att kommunerna och polisen omfördelat resurser mot mer arbete kopplat till pandemin. Eftersom flera kommuner kombinerar det brottsförebyggande arbetet med krisberedskaps- och säkerhetsarbete, är det en naturlig följd att det brottsförebyggande arbetet påverkats resursmässigt. För polisen har en del resurser förts över till ökad gränskontroll.

Några kommunala samordnare lyfter dock fram att de restriktioner som införts i samband med pandemin lett till ökad prioritet av det brottsförebyggande arbetet. I sammanhanget nämner man att det då handlar om arbete med ungdomar i offentlig miljö eller oro för brott i hemmiljö.

Stor variation i kommunernas förutsättningar, som inte matchar polisens

För att bedöma förutsättningarna för att bedriva ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete undersöks fyra indikatorer:

- Om det finns aktuell samverkansöverenskommelse.
- Om det finns ett lokalt brottsförebyggande råd.

- Om den kommunala samordnaren eller kommunpolisen arbetar minst halvtid med frågorna.
- Om samordnaren eller kommunpolisen har utbildning i brottsförebyggande arbete.

I tabellerna 4 och 5 på nästa sida redovisas hur kommunala samordnare och kommunpoliser besvarat frågorna om indikatorerna för åren 2017 till 2021. En sammantagen bedömning av utvecklingen av förutsättningarna för kommunernas brottsförebyggande är att de legat på ganska stabila nivåer sedan 2017. Samma stabilitet i förutsättningarna återfinns i kommunpolisernas svar, även om det finns tecken på att polisens förutsättningar förbättrats något.

TABELL 4. Indikatorer på utvecklingen av kommunernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat 2017-2021. Antal och andel per år.

Indikator	2017 (n = 253)		2018 (n = 269)		2019 (n = 227)		2020 (n = 292)		2021 (n = 285)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommuner/stadsdelar som har en samordnare som arbetar minst 50 % med frågorna	Data saknas		91	34 %	92	41 %	106	36 %	98	34 %
Kommunsamordnare som någon gång gått en utbildning i brottsförebyggande arbete	101	40 %	94	35 %	111	49 %	141	48 %	134	47 %
Kommun/stadsdelar som har ett lokalt brottsförebyggande råd	212	84 %	231	86 %	191	84 %	263	90 %	256	90 %
Kommuner/stadsdelar som har aktuella samverkansöverenskommelser	224	89 %	248	92 %	198	87 %	255	87 %	237	83 %

TABELL 5. Indikatorer på utvecklingen av kommunpolisernas förutsättningar att arbeta kunskapsbaserat 2017-2021. Antal och andel per år.

Indikator	2017 (n = 144)		2018 (n = 156)		2019 (n = 142)		2020 (n = 158)		2021 (n = 166)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommunpoliser som arbetar minst 50 % med frågorna	123	85 %	Data saknas		123	87 %	138	87 %	151	91 %
Kommunpoliser som någon gång gått en utbildning i brottsförebyggande arbete	103	72 %	116	74 %	109	77 %	119	75 %	130	78 %
Kommunpoliser som ingår i lokalt brottsförebyggande råd	Data saknas		144	92 %	136	96 %	155	98 %	164	99 %

Överenskommelser på plats i de flesta kommuner

För den lokala brottsförebyggande verksamhetens genomförande är kommunens och polisens lokala prioriteringar centrala. Ett sätt undersöka om det brottsförebyggande arbetet är prioriterat är att se om kommunstyrelsens ordförande skrivit under en överenskommelse med den lokala polisområdeschefen om att samverka i det brottsförebyggande arbetet. Att kommunerna ska teckna samverkansöverenskommelser med polisen tas också upp i det aktuella lagförslaget *Kommuner mot brott*. Flertalet kommuner (83 procent) har överenskommelser med polisen. Av dessa överenskommelser är de flesta (70 procent) från 2019 eller senare. Det innebär att totalt 57 procent av kommunerna har en aktuell överenskommelse från 2019 eller senare.

Andelen kommuner som har en överenskommelse skiljer sig mellan de tre kommungrupperna. År 2021 svarade över 80 procent av de mindre kommunerna och storstadskommunerna att de hade samverkansöverenskommelse med polisen. Av de medelstora kommunerna uppgav 74 procent att de hade en sådan överenskommelse.

Nästan all verksamhet drivs i lokala brottsförebyggande råd

Det behövs också en organisation som kan omhänderta besluten från samverkansöverenskommelserna. I lagförslaget *Kommuner mot brott* lyfts därför vikten av att kommunerna har strategiska råd där de brottsförebyggande frågorna kan behandlas. I enkäterna fick kommunerna frågan om de har ett lokalt råd eller motsvarande strategisk samverkansorganisation, och polisen tillfrågades om huruvida de ingick i ett. De flesta kommuner svarar att det finns ett lokalt brottsförebyggande råd och nästan alla kommunpoliserna svarar att de ingår i ett (eller flera). Bland storstadskommunerna och de mindre kommunerna verkar det varar något fler som har bildat lokala råd sedan 2019, medan det är något färre medelstora kommuner som har ett lokalt råd 2021 jämfört med 2020.

De kommunala samordnarna har lite tid avsatt för det brottsförebyggande arbetet

Förutom organisation och struktur i form av lokala råd och samverkansöverenskommelser behöver det finnas en tjänsteperson med avsatt tid för att driva och samordna det brottsförebyggande arbetet. Även

detta tas upp i lagförslaget *Kommuner mot brott*. Brå har gjort bedömningen att funktionen, oavsett upptagningsområdets storlek, behöver ha minst 50 procent av en heltidstjänst avsatt för brottsförebyggande arbete, för att klara uppdraget.⁸ Nästan alla kommunpoliserna (91 procent) svarar att de lägger mer än 50 procent av sin arbetstid på brottsförebyggande arbete, även om deras arbetstid ibland fördelas på flera kommuner. Bland de kommunala samordnarna är det totalt sett bara runt en tredjedel som avsätter en halvtidstjänst eller mer för uppdraget. Det finns stora skillnader mellan kommungrupperna. Storstadskommunerna har i större utsträckning samordnare som, enligt Brås bedömning, har tillräckligt mycket tid avsatt för frågorna. I de mindre kommunerna är det färre av samordnarna som har avsatt minst femtio procent för att arbeta brottsförebyggande.

Det är vanligt att de kommunala samordnarna i sin tjänst kombinerar det brottsförebyggande arbetet med andra förebyggande uppdrag. Drygt hälften av dem arbetar också med uppdrag som rör våldsbekämpande extremism eller säkerhet. En tredjedel kombinerar den brottsförebyggande samordningen med att också förebygga bruk av alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT). De mindre kommunerna tenderar att kombinera tjänsten med just ANDT och folkhälsa. I de medelstora kommunerna är det istället vanligare att tjänsten kombineras med, eller integreras i, arbetet med social hållbarhet.

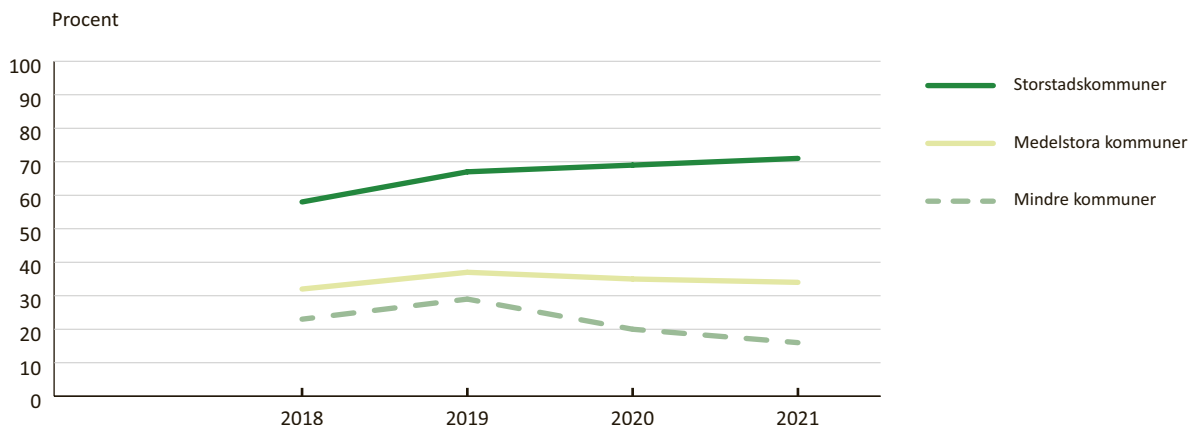
Polisen och storstadskommunernas samordnare har utbildning i brottsförebyggande arbete

Ytterligare en viktig förutsättning för att samordnarna och kommunpoliserna ska kunna bedriva ett bra brottsförebyggande arbete är att de har utbildning inom området. De flesta kommunpoliserna (78 procent) har gått en utbildning i brottsförebyggande arbete, och nästan hälften av alla kommunala samordnare har gått en sådan utbildning⁹. Andelen kommunala samordnare med utbildning i brottsförebyggande arbete har varit ganska oförändrad de senaste tre åren. Storstadskommunernas kommunala samordnare har gått en utbildning i betydligt större utsträckning än de samordnare som arbetar

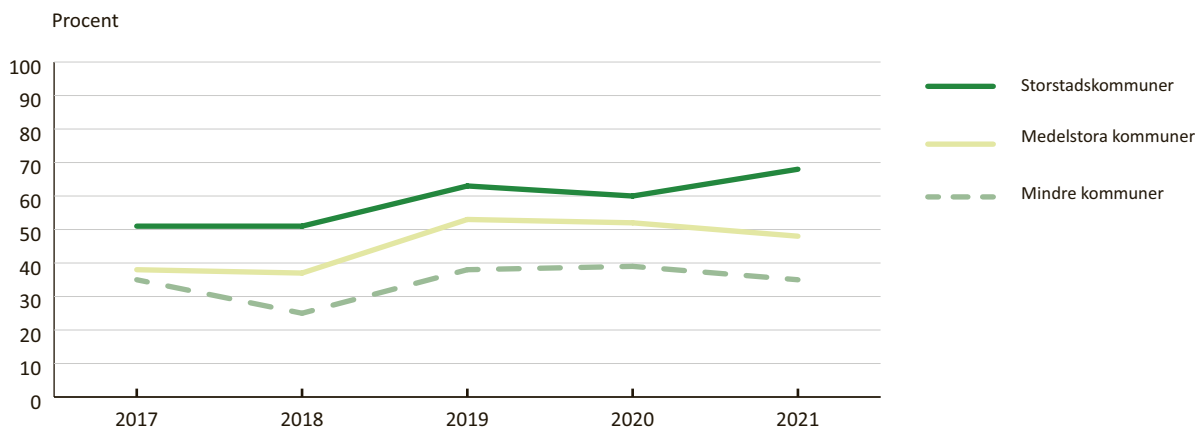
8 För mer information om hur denna bedömning gjorts, se s. 47 i Brås rapport *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige – nuläge och utvecklingsbehov 2020*.

9 Med utbildning avses att det finns uppsatta kursmål och krav på bedömning eller betyg.

Utvecklingen av andelen kommuner/stadsdelar som har en samordnare som arbetar minst 50 % med frågorna för åren 2018-2021 uppdelat på kommungrupp.

Utvecklingen av andelen kommunsamordnare som någon gång gått utbildning i brottsförebyggande arbete för åren 2017-2021 uppdelat på kommungrupp.

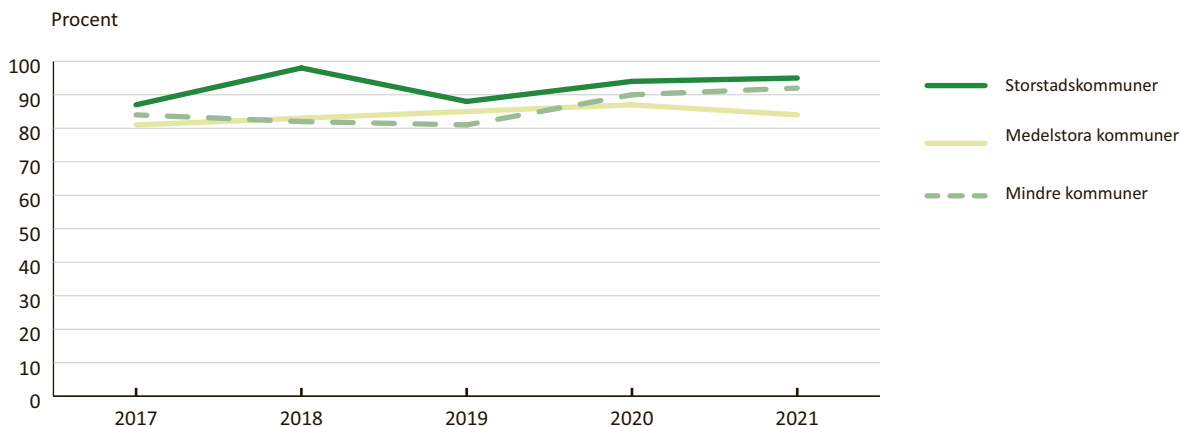
i medelstora eller mindre kommuner. En möjlig förklaring är att fler av samordnarna i de mindre och medelstora kommunerna är relativt nya på tjänsten. Lite mer än 40 procent av samordnarna i de mindre kommunerna och drygt hälften av samordnarna i de medelstora kommunerna har arbetat i mindre än två år med frågorna. I storstadskommunerna svarar nästan 40 procent av samordnarna att de arbetat längre än fem år med brottsförebyggande frågor.

En summerande beskrivning

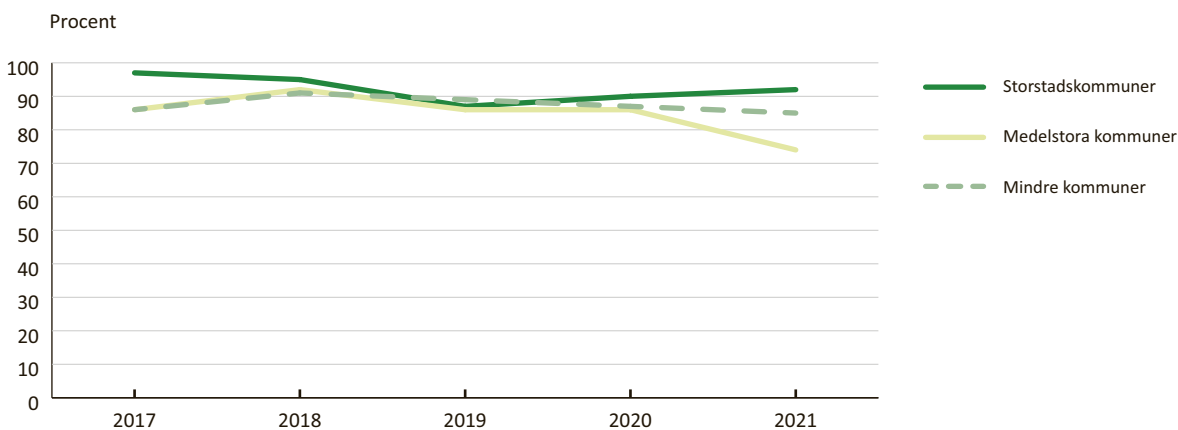
En summerande beskrivning av de lokala förutsättningarna för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete 2021 är alltså att kommunpoliserna har tid och utbildning för uppdraget, medan det är betydligt färre av de kommunala samordnarna som har motsvarande förutsättningar.

Det finns också skillnader i förutsättningar mellan olika typer av kommuner, där kommunala samordnare i storstadskommunerna har bättre förutsättningar än samordnare i medelstora och mindre kommuner, när det gäller alla indikatorer som undersökts.

Utvecklingen av andelen kommuner/stadsdelar som har ett lokalt brottsförebyggande råd för åren 2017-2021 uppdelat på kommungrupp.

Utvecklingen av andelen kommuner/stadsdelar som har aktuella samverkansöverenskommelser för åren 2017-2021 uppdelat på kommungrupp.

Detta ligger i linje med resultaten i Brås tidigare rapporter om brottsförebyggande arbete, men i enkätsvaren 2021 har skillnaderna förstärkts. Särskilt de medelstora kommunerna har en svagt negativ utveckling det senaste året, vad gäller samtliga förutsättningar.

När det gäller tid och utbildning för uppdraget är det dock de mindre kommunerna som utmärker sig. Där är det bara 16 procent av samordnarna som arbetar minst 50 procent med brottsförebyggande frågor, och andelen har också sjunkit de senaste åren. Få av dem har dessutom brottsförebyggande utbildning. Det tyder på att mindre kommuner inte

rekryterar en person med särskild kompetens för denna funktion, utan att det blir en del av allmänstrategisk uppgift under t.ex. folkhälso- eller säkerhetsarbetet, där man går in och ut mellan olika uppgifter.

Schematisk beskrivning av ett kunskapsbaserat arbetssätt.

Allt fler kommuner arbetar kunskapsbaserat, men fortfarande kan många kommuner utveckla arbetet

Ett kunskapsbaserat arbetssätt i det brottsförebyggande arbetet innebär att lokala åtgärder och insatser väljs, utformas och följs upp utifrån en lokalt framtagen lägesbild. Man behöver alltså bedriva ett arbete med kartläggning, orsaksanalys och uppföljning av åtgärder. Vinsterna med ett sådant kunskapsbaserat tillvägagångssätt är dels att en medvetenhet om lokala brottsproblem motiverar till åtgärder, dels att förståelsen för de lokala problemen ger en mer träffsäker verksamhet. Kvaliteten på de olika delarna i det kunskapsbaserade arbetet kan stärkas om det genomförs i samverkan med parter som tillföra sina specifika kompetenser, resurser och kunskaper till kartläggningarna, analyserna och utformningen av åtgärderna.

Brå har tagit fram tre indikatorer som visar i vilken utsträckning kommunen eller lokalpolisområdet arbetar med delarna i ett kunskapsbaserat arbetssätt. Det handlar om kartläggningar av lokala brottsproblem, orsaksanalyser av brottsproblemen och uppföljningar av brottsförebyggande åtgärder genomförts under det senaste året. Svaren från de lokala aktörerna ger en bild av hur många som genomfört centrala delar av det kunskapsbaserade arbetssättet.¹⁰

Som framgår av tabell 6 och 7, som visar utvecklingen av kommunernas respektive polisens utveckling av kunskapsbaserat arbete, tenderar kommunerna, liksom tidigare år, att vara lite svagare än lokalpolisområdena på att göra kartläggningar och

orsaksanalyser.¹¹ Vi ser dock generellt en positiv utveckling när det gäller det kunskapsbaserade arbetssättet i kommunerna. Allt fler kommunala samordnare uppger att de gör kartläggningar och orsaksanalyser. Andelen kommuner som följer upp de brottsförebyggande åtgärderna är oförändrad sedan 2017. Av kommunpoliserna uppger över 80 procent att de genomfört kartläggningar det senaste året. Andelen som svarar att de gör analyser av den lokala problematiken har ökat något sedan 2018.

Särskilt positiv är utvecklingen i storstadskommunerna och de mindre kommunerna. Omkring 80 procent av storstadskommunernas kommunala samordnare har genomfört kartläggningar och orsaksanalyser, och nästan hälften av dem har följt upp arbetet under det senaste året. Utvecklingen är också positiv för de mindre kommunerna, särskilt avseende andelen som genomfört kartläggningar. Även i de medelstora kommunerna går utvecklingen åt rätt håll, om än i svagare takt.

Trots den positiva tendensen är det dock fortfarande omkring en fjärdedel av de mindre kommunerna, och så mycket som en tredjedel av de medelstora kommunerna, som inte gör kartläggningar. Runt hälften av kommunerna gör inte heller orsaksanalyser. Samtidigt uppger kommunala samordnare i de flesta kommuner (80 procent) att de har gemensamma lägesbilder med polisen. Detta tolkar Brå som att kommunerna i många fall förlitar sig på den kartläggning och analys som polisen genomför.

¹⁰ Här bör man dock ha i åtanke att dessa verktyg kan användas med olika grad av kompetens.

¹¹ Frågor om uppföljning av åtgärder har inte ställts till polisen, utan bara till de kommunala samordnarna.

TABELL 6. Indikatorer på utveckling av kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i kommuner/stadsdelar för åren 2017-2021. Antal och andel per år.

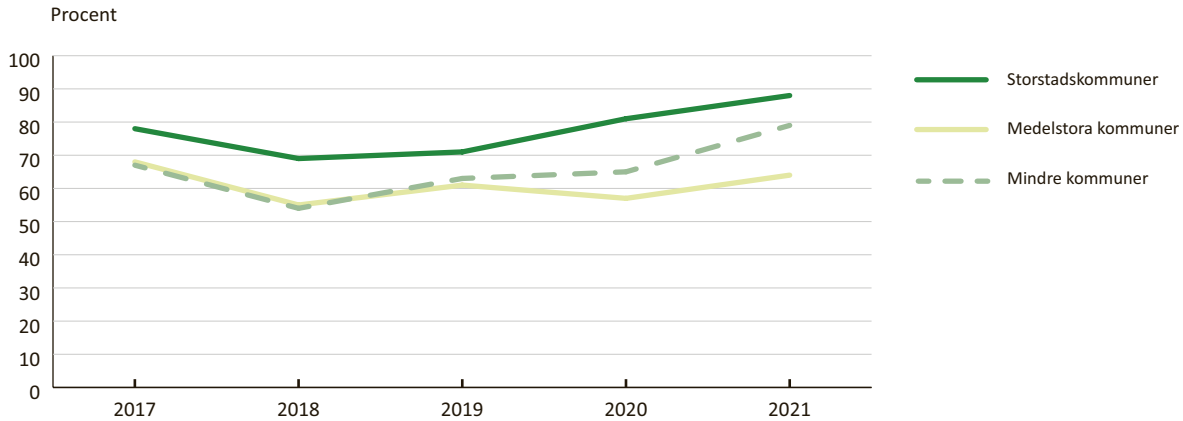
Indikator	2017 (n = 253)		2018 (n = 269)		2019 (n = 227)		2020 (n = 292)		2021 (n = 285)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommuner/stadsdelar som gjort en kartläggning av lokala brottsproblem det senaste året	177	70 %	155	58 %	145	64 %	192	66 %	216	76 %
Kommun/stadsdelar som gjort en orsaksanalys av lokala brottsproblem det senaste året	Data saknas		110	41 %	98	43 %	136	47 %	160	56 %
Kommuner/stadsdelar som har gjort en uppföljning av brottsförebyggande åtgärder det senaste året	114	45 %	81	30 %*	Data saknas		132	45 %	134	47 %

* År 2018 fanns svarsalternativet "delvis", vilket kan ha påverkat hur stor andel som svarade "ja" (eller "nej") på frågan. Det var 38 procent som svarade "delvis".

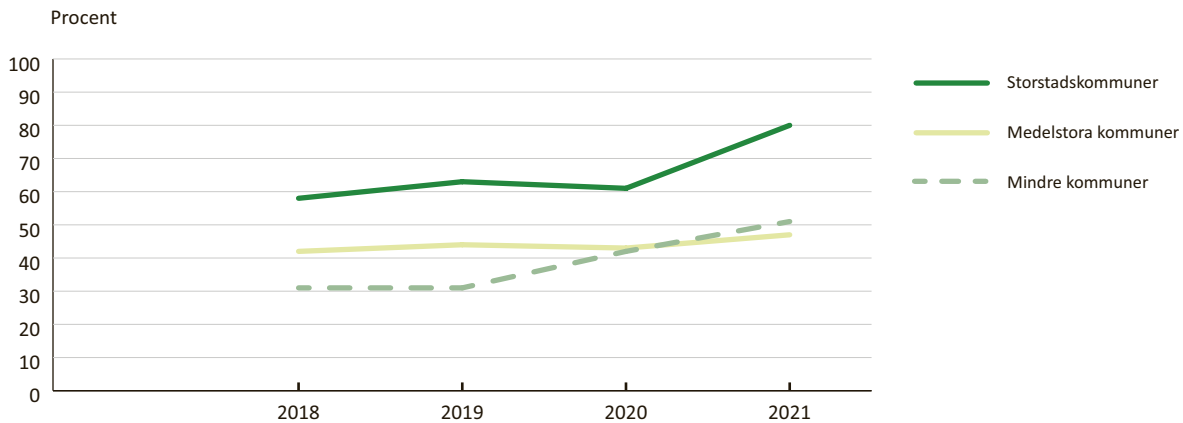
TABELL 7. Indikatorer på utveckling av kommunpolisernas kunskapsbaserade brottsförebyggande arbete i för åren 2017-2021. Antal och andel per år.

Indikator	2017 (n = 144)		2018 (n = 156)		2019 (n = 142)		2020 (n = 158)		2021 (n = 166)	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kommunpoliser som gjort en kartläggning av lokala brottproblem det senaste året.	125	87 %	124	80 %	124	87 %	131	83 %	148	89 %
Kommunpoliser som gjort en orsaksanalys av lokala brottsproblem det senaste året	Data saknas		93	60 %	88	62 %	113	72 %	118	71 %

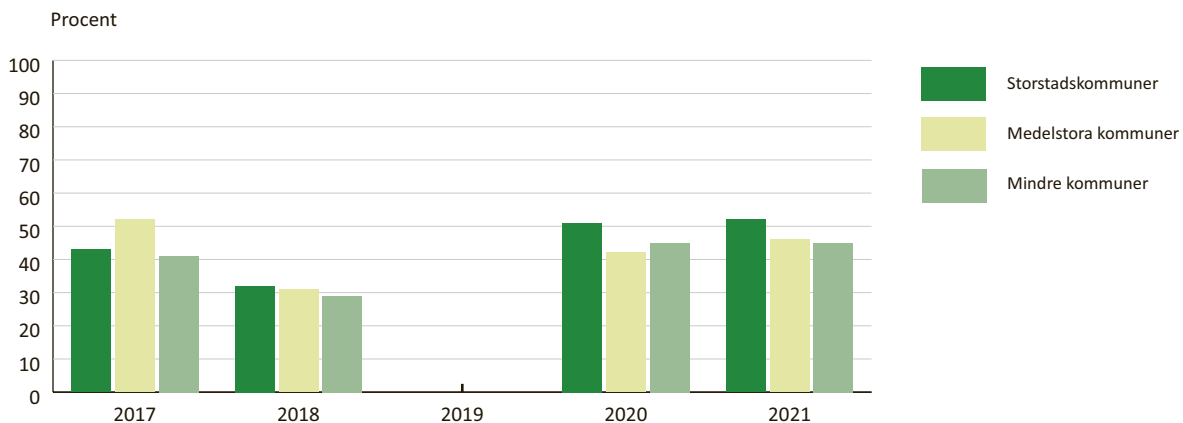
Utveckling av andelen kommuner som kartlagt den lokala lägesbilden det senaste året för åren 2017-2021 uppdelat på kommungrupp.

Utveckling av andel kommuner som genomfört orsaksanalys det senaste året för åren 2017-2021 uppdelat på kommungrupp.

Utveckling av andelen kommuner som genomfört uppföljning det senaste året för 2017-2021 uppdelat på kommungrupp.

Det lokala brottsförebyggande arbetet fokuserar alltmer på narkotika

Även om covid-19-pandemin påverkat det brottsförebyggande arbetet de senaste två åren, verkar det vid första anblicken se ut som ”vanligt”. Liksom i tidigare års undersökningar identifierar och prioriterar man på lokal nivå ett förebyggande arbete mot narkotika, ordningsstörningar och skadegörelse.

Antalet storstadskommuner som identifierat narkotika som ett problem är oförändrat högt. Bland dem uppger 78 procent att narkotikan är ett problem. Dock är en tydlig skillnad från föregående år att det också är alltfler mindre och medelstora kommuner som identifierar narkotika som ett problem. År 2020 identifierade ungefär hälften (54 procent) av de mindre kommunerna narkotika som ett problem. I enkäten från 2021 var motsvarande andel 70 procent.¹² En uppgång, om än inte lika drastisk, syns även för de medelstora kommunerna, från 49 procent till 54 procent.

Följaktligen är det även alltfler kommunala samordnare som uppger att narkotika prioriteras i det förebyggande arbetet, från runt 45 procent år 2020 upp till nästan 60 procent år 2021. Andelen kommunpolis som uppger att narkotikan är prioriterad i arbetet har också ökat från 60 procent till 80 procent. Bland både kommunpolis och kommunala samordnare är det nu också fler som uppger att de prioriterar ordningsstörningar och skadegörelse, jämfört med tidigare år.

Likadana åtgärder som tidigare men med fler syften

I enkäterna ombeds kommunpoliserna och de kommunala samordnarna att kort beskriva de brottsförebyggande åtgärder som genomförts det senaste året. Det finns flera osäkerheter i analysen av dessa fritextsvar. Vad som beskrivs och tolkas som åtgärder skiljer sig mellan de svarande. Vissa ger utförliga beskrivningar av en åtgärd medan andra har svarat med bara ett ord (exempelvis

¹² Detta är inte liktydigt med att narkotikaproblemen ökat i de mindre kommunerna, utan kan snarare bero på att fler av dessa kommuner kartlagt brottsligheten och då identifierat problem med narkotika.

”kontroller”) eller hänvisar till framtagna åtgärdsplaner. Det blir också oklart vem som är huvudsaklig huvudman för insatsen, eftersom flera kommuner svarat att polisiära insatser genomförts. Det skulle å ena sidan kunna vara ett tecken på att samverkan är så central att polis och kommun inte skiljer på verksamheterna. Det skulle å andra sidan kunna vara ett tecken på att det är polisens insatser som utgör det lokala brottsförebyggande arbetet, i avsaknad av ett kommunalt arbete.

Ordmolnen på nästa uppslag visar den spännvidd som finns i beskrivningarna av det lokala arbetet.¹³ De lokala åtgärder som beskrivs är till stor del desamma som vid tidigare enkätundersökningar. Det lokala arbetet domineras av informations- och utbildningsinsatser, fältverksamhet, ordningsvakter och synlig polis. I många svar är också samverkan ett begrepp som återkommer som en åtgärd. Även grannsamverkan återkommer frekvent, vilket är intressant med tanke på att relativt få kommuner (cirka 15 procent) uppger att bostadsinbrott är ett område som de prioriterar i sitt brottsförebyggande arbete.

Även om åtgärderna är ganska lika dem från tidigare år, tycks syftet med dem ha förändrats sedan den första enkätundersökningen 2017. Som nämnts i tidigare avsnitt av rapporten består det brottsförebyggande arbetet, enligt det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott*, av tre delar: att minska motivationen att begå brott, att öka den formella och informella kontrollen och att minska tillgången till brottsobjekt. I enkätomgången 2017 svarade de flesta kommunala samordnarna att åtgärderna genomfördes för att minska motivationen hos gärningspersoner och stärka den informella kontrollen. I årets enkät är det fler som svarar att åtgärderna dessutom har syftet att försvåra genomförandet av brott. Det är framförallt de medelstora och de mindre kommunerna som breddat sitt fokus för det brottsförebyggande arbetet, jämfört med tidigare. Storstadskommunerna hade redan 2017 ett bredare anslag för arbetet.

¹³ Ordmolnen har tagits fram genom att de beskrivande svaren sammanfattats med ett eller ett par begrepp.

Ordmoln som illustrerar kommunpolisernas beskrivningar av genomförda åtgärder

Fler kommuner beskriver brottsförebyggande åtgärder

I årets enkät ges beskrivningar av åtgärder från tre fjärdedelar av de svarande kommunerna (215 av 285 svaranden). Detta är en positiv utveckling, eftersom det är en större andel än tidigare år. Både 2018 och 2019 var det endast drygt hälften av de svarande som beskrev några genomförda brottsförebyggande åtgärder,¹⁴ och 2020 efterfrågades ingen beskrivning av de åtgärder som genomförts. Årets resultat kan tyda på dels att fler konkreta åtgärder faktiskt vidtagits, dels att den svarande har bättre överblick över vad som gjorts i kommunen.

Det gemensamma för de kommuner som inte uppgett att de genomfört åtgärder verkar vara att samordnaren inte har så mycket tid för arbetet. Femtio av de sjuttio kommunsamordnare som inte beskrivit någon åtgärd uppger att de har mindre än 25 procent av sin arbetstid avsatt för det brottsförebyggande uppdraget. Det är också vanligare att kommuner som inte beskrivit några åtgärder saknar samverkansöverenskommelser med polisen och lokala brottsförebyggande råd. Det är framförallt de medelstora kommunerna som saknar beskrivningar av genomförda åtgärder.

14 År 2019 var det 100 av 227 som inte beskrev någon åtgärd, och år 2018 var det 124 av 269 som inte gjorde det.

Fler lokala brottsförebyggare upplever att det finns stöd att få

Även om det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet förstärkts kvarstår ett utvecklingsbehov. I första hand vänder sig de kommunala samordnarna och kommunpoliserna lokalt till varandra för stöd och hjälp. Polisen vänder sig till kommunen, och kommunen till polisen. En liten skillnad dem emellan är att kommunpoliserna tar hjälp av andra lokalpolisområden i större utsträckning än vad kommuner tar stöd eller hjälp från andra kommuner.

Samtidigt verkar förstärkningen av det regionala och nationella stödet från 2017 ha nått de lokala brottsförebyggande aktörerna. Allt fler av de kommunala samordnarna och kommunpoliserna uppger att de har någon att vända sig till om de behöver stöd och hjälp. År 2017 svarade 73 procent av de kommunala samordnarna och 62 procent av kommunpoliserna att de upplevde att de fanns en aktör att vända sig till på regional eller nationell nivå. Nu fyra år senare svarar nästan alla kommunala samordnare (95 procent) och en stor andel kommunpoliser (87 procent) att de har någon att vända sig till.

Det är framförallt till de regionala samordnarna inom länsstyrelserna och polisen som de lokala aktörerna vänder sig för stöd och hjälp. Värt att

notera är att kommunpoliserna i högre grad vänder sig till länsstyrelserna för hjälp än till de interna stödstrukturerna.

Sedan 2019 uppger allt färre kommunala samordnare och kommunpoliserna att de i första hand vänder sig till Brå för stöd och hjälp för arbetet. Det är en positiv utveckling, eftersom det betyder att de lokala aktörerna i allt större utsträckning använder de regionala stödstrukturerna. De kommunala samordnarna och kommunpoliserna är också medvetna om möjligheterna till stöd från Räddningstjänsten, CVE, SKR, olika delar av Polismyndigheten samt ideella organisationer.

Vissa förutsättningar i det brottsförebyggande arbetet tycks samvariera med hur de kommunala samordnarna tar stöd och hjälp.¹⁵ Exempelvis är det färre av samordnarna i kommuner som saknar samverkansöverenskommelser eller medborgarlöften som uppger att de har någon att vända sig till för stöd och hjälp, jämfört med i de kommuner som har samverkansöverenskommelser eller medborgarlöften. De kommunsamordnare som endast har lite tid avsatt för arbetet, eller har en lägre grad av utbildning i brottsförebyggande arbete, uppger i mindre

15 Som framgår tidigare i avsnittet har nästan samtliga kommunpoliserna förutsättningar på plats, vilket gör jämförelser irrelevanta.

utsträckning att de känner att de kan ta hjälp av andra kommuner eller myndigheter. Däremot verkar de lokala förutsättningarna inte påverka om den kommunala samordnaren upplever sig kunna vända sig till länsstyrelsen för stöd och hjälp.

I enkäten svarar kommunala samordnare oavsett lokala förutsättningar att de kan vända sig till länsstyrelserna. Länsstyrelserna är därmed en särskilt viktig aktör för de kommuner som saknar vissa förutsättningar för det brottsförebyggande arbetet.

Kommunernas fortsatta behov av stöd

I enkätundersökningen om lokalt brottsförebyggande arbete 2021 tillfrågades de kommunala samordnarna om vilket stöd som behövs från nationellt håll, såväl från Brå som från andra myndigheter, för att kommunerna ska kunna arbeta kunskapsbaserat. De kommunala samordnarna har kort beskrivit i text vad de behöver vilket redovisas i ordmolnet på nästa sida.¹⁶

16 Ordmolnet har tagits fram genom att de fria textsvaren sammanfattats med ett eller ett par begrepp.

Ordmoln som illustrerar kommunernas beskrivningar av genomförda åtgärder.

Många svar handlar om att man behöver mer resurser för arbetet. Vanligen handlar det om att det saknas ekonomiska medel för att ha funktion som arbetar med frågorna fullt ut. Bättre ekonomiska förutsättningar menar många svarande skulle kunna göra det möjligt att arbeta med frågan på riktigt:

”Ekonomi är alltid ett återkommande dilemma, för vem skall betala för det brottsförebyggande satsningarna, kameror till exempel, eller tjänsten som samordnare?”

SVARANDE I KOMMUNENKÄTEN

”Vi behöver ekonomiskt stöd för att ta detta till en annan nivå. Nu är det pengabrist och då prioriteras arbetet ned.”

SVARANDE I KOMMUNENKÄTEN

Den upplevda bristen på ekonomiska förutsättningar tyder på att det saknas förståelse för vikten av att bedriva ett brottsförebyggande arbete. Det förefaller alltså vara så att kommunerna behöver stöd från nationell nivå i att motivera sina lokala beslutsfattare att lägga ekonomiska resurser på det brottsförebyggande arbetet.

När det gäller stöd i det praktiska arbetet efterfrågar de kommunala samordnarna stöd till åtgärder. De

svarande önskar få stöttning genom till exempel fler utbildningstillfällen och utbildningsfilmer, webinarier, workshoppar och konferenser. Det efterfrågas även mer skrivet informationsmaterial, såsom lathundar och handböcker. Flera understryker att information och utbildning behöver bli mer webbaserat. Digitala alternativ skapar bättre förutsättningar för att till exempel kunna delta i utbildningar eller konferenser.

”Konkreta och tydligt forskningsbaserade insatser och åtgärder som är beprövade är väldigt lärorikt och bra att ta del av. Det skapar en bra grundförståelse för hur man kan arbeta med frågor. Med den kunskapen kan ett lokalt arbete utvecklas som fyller de behoven som finns i kommunen.”

SVARANDE I KOMMUNENKÄTEN

”Stöd i metoder för att skapa struktur och systematik i det brottsförebyggande arbetet och ANDTS. Stöd med enkla mallar för handlingsplaner, aktivitetsplaner och rutiner för detta arbete. Stöd i att få vetenskap om grundläggande utbildningar inom området. Stöd i form av medel från BRÅ/ staten för att kunna bedriva detta arbete.”

SVARANDE I KOMMUNENKÄTEN

Ordmoln som illustrerar kommunsamordnarens skrivna svar om vilket stöd de behöver.

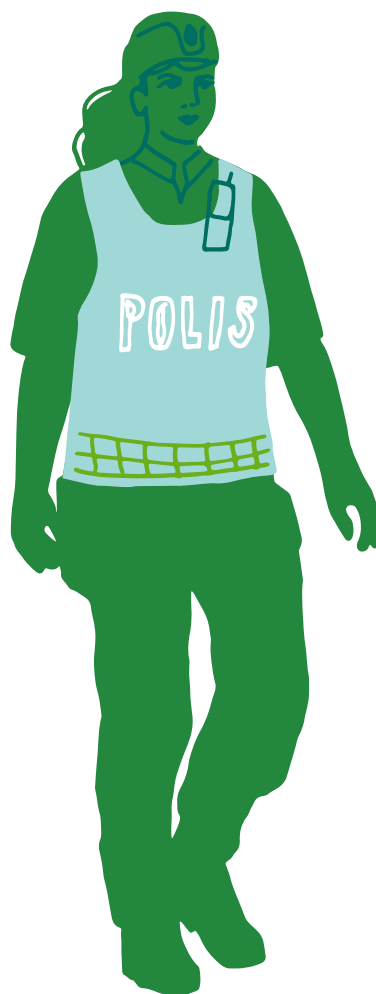
Brås bedömning av det lokala brottsförebyggande arbetet

Brå bedömer att kommunernas brottsförebyggande arbete generellt sett fortsätter att utvecklas i positiv riktning, mot ett mer kunskapsbaserat arbetsätt och enligt intentionerna i *Tillsammans mot brott*. Samtidigt är det många kommuner vars brottsförebyggande samordnare saknar tid och utbildning för arbetet. Även om alltför många kommuner arbetar med kartläggningar, orsaksanalyser och uppföljningar är nära hälften av kommuner som fortfarande inte gör det, och jämfört med kommunpoliserna är det en relativt mycket mindre andel kommunala samordnare som genomför kartläggningar och orsaksanalyser. Det finns tecken på att detta särskilt gäller de medelstora kommunerna.

Länsstyrelserna är en aktör som de flesta kommunala aktörer känner att de kan vända sig till för stöd. Polisen är dock den som allra flest kommuner vänder sig till för stöd. Exempelvis verkar många kommuner förlita sig på den kartläggning som genomförs av kommunpoliserna. Att ha en gemensam bild av brottsproblematiken i kommunen är förvisso bra, men Brå vill framhålla vikten av att varje kommun också genomför ett eget kartlägningsarbete.

Det är Brås uppfattning att kommunerna har möjlighet att genomföra kartläggningar som omfattar fler eller andra aspekter än de som polisens kartläggningar gör, och därmed utgöra ett viktigt komplement till dessa.

Det lokala brottsförebyggande arbetet i Sverige prioriterar ett förebyggande arbete mot narkotikarelaterad brottslighet. Prioriteringen har gjorts i fler kommuner under 2021 än tidigare. Under pandemin har många brott minskat, samtidigt som antalet anmälningar som rör narkotikarelaterade brott har ökat.¹⁷ Det kan bland annat förklaras av att anmälningarna är nära kopplade till polisens prioriteringar och insatser. Det stora fokuset på att förebygga narkotikarelaterad brottslighet kan, enligt Brås bedömning, därmed hänga samman med att polisen i stor utsträckning påverkar inriktningen på det lokala brottsförebyggande arbetet.

Brå gör bedömningen att det finns behov av att särskilt stödja kommuner som har brister i förutsättningarna för det brottsförebyggande arbetet. Vidare gör Brå bedömningen att särskilda insatser kan behövas för de kommuner som inte genomfört brottsförebyggande åtgärder, för att nå syftet med det lagda lagförslaget om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete, som är att skapa förutsättningar för effektiva åtgärder. Myndigheten kommer särskilt att följa utvecklingen för de medelstora kommunerna. De utgör en tredjedel av Sveriges kommuner och i dem bor ungefär 38 procent av landets befolkning.

¹⁷ Brås preliminära statistik över anmälda brott för 2021, publicerad den 17 januari 2022.

Tobias Karström och Ulf Malm menar att den uppåtgående trenden i antalet bostadsinbrott vände efter att det systematiska arbetet med trygghetsbesiktningarna ökade.

Brås ekonomiska stöd: Trygghetsbesiktningar minskade inbrotten i Järva

Att hålla rent och snyggt, ha god kommunikation med dem som bor och verkar i området och tillträdesskydd. Det är några av framgångsfaktorerna för Fastighetsägare i Järvas arbete med tjänsten Trygghetsbesiktningar, som tagits fram för att förebygga och minska inbrott. Nu har arbetet utvärderats av Urban Utveckling och resultaten visar på en minskning av inbrott och ökad trygghet efter att man började arbetet med trygghetsbesiktningar. Tobias Karström, Urban Utveckling, och Ulf Malm, Fastighetsägare i Järva, svarar här på några frågor om arbetet och utvärderingen.

Hur ser insatsen ut som ni utvärderat med ekonomiskt medel från Brå?

Trygghetsbesiktningar är en tjänst som föreningen Fastighetsägare i Järva erbjuder åt sina medlemmar. Genom besiktningarna får fastighetsägare konkreta förslag på fysisk områdesutveckling och förvaltningsrutiner för att motverka

möjligheter till brott. Besiktningsmodellen är baserad på beprövade metoder inom situationellt brottsförebyggande arbete och intresset för metoden har ökat sedan föreningens uppstart 2007.

I Järva hade man länge noterat en uppåtgående trend i antalet bostadsinbrott, vilket vände efter att det systematiska arbetet med trygghetsbesiktningarna ökade. Det märktes tydligast bland föreningens 28 medlemmar, varav merparten är aktörer inom fastighetsbranschen. I utvärderingen har man kartlagt förekomsten av bostadsinbrott i Järva under åren 2007 – 2020 och analyserat sambandet med de åtgärder som fastighetsägare väljer att genomföra utifrån besiktningsprotokollen. Urban Utveckling har även analyserat trygghetssiffror bland invånarna i Järva utifrån flera källor.

Arbetet utgår från att arbeta systematiskt med fastighetsförvaltning för att minska antalet brottsoffer och öka antalet kapabla väktare, och inte på att minska motiverade gärningspersoner. Det läggs inte heller fokus på kameraövervakning eller polisiär närvaro.

Resultatet pekar tydligt på att den kraftiga minskningen

av inbrott och den ökade tryggheten är ett resultat av dessa åtgärder. Resultatet visar också att fastighetsägare som har genomfört trygghetsbesiktningar utsätts mer sällan för fullbordade inbrott. Några exempel på genomförda åtgärder som nämns är gallring av vegetation, funktionella utemiljöer, LED-belysning, vitmålade gemensamma utrymmen, säkerhetsdörrar och portar och funktionell hantering av nycklar.

Vilka är de viktigaste resultaten i utvärderingen?

Att fastighetsägare har en förmåga att kunna eliminera möjligheterna till brott genom att göra anspråk på de ytor där brotten uppstår. Det är en central princip inom situationell prevention, men är ofta underskattad i övrigt brottsförebyggande arbete.

Utvärderingen visar på ett antal framgångsfaktorer:

- Systematiskt arbete med funktionella rutiner för drift och underhåll enligt devisen "rent och snyggt".
- Att ha god kommunikation och tillträdesskydd.
- Systematiskt arbete med skalskyddsåtgärder, genomgående god belysning och säkerhetsinstallationer som eliminerar möjlighet till inbrott.
- Kontinuerligt arbete med att sätta in åtgärder som föreslås i olika takt beroende på beståndets storlek och kostnader för åtgärder.

Resultatet visar att fastighetsägare har en nyckelroll i det lokala brottsförebyggande arbetet. Utvärderingen ger Fastighetsägarna i Järva en övertygelse om att det förebyggande arbetet med Trygghetsbesiktningar fungerar och behövs i området för att inbrotten ska fortsätta minska.

Vad kan andra lokala brottsförebyggare ta med sig från utvärderingen?

Att brott alltid är beroende av den plats där det sker. Det mänskliga beteendet kan förändras genom att förändra platsen. Det viktigaste är att förvaltningen fungerar optimalt och att man etablerar goda rutiner för att hålla rent och snyggt inom fastigheterna innan man överväger säkerhetsinstallationer eller väktare. Det är definitivt heller inte självklart att brott "flyttas runt" som en konsekvens av detta. Den här studien visar på en total minskning.

FAKTA: FASTIGHETSÄGARE I JÄRVA OCH URBAN UTVECKLING

Fastighetsägare i Järva är en förening för hyresfastighetsägare, bostadsrättsföreningar och lokalfastighetsägare samt samfällighetsföreningar i Akalla, Husby, Kista, Rinkeby, Tensta och Hjulsta.

Urban Utveckling arbetar med områdesutveckling med tonvikt på socioekonomiskt utsatta bostadsområden. De gör sociala analyser och använder sig av olika metoder för att ta reda på hur dessa områden fungerar, vad som saknas och hur de kan utvecklas.

Exempel på lokalt arbete och resultatet av detta

Brå har under året tagit del av många exempel på lokalt brottsförebyggande arbete och utvärderingar av detta. I det här avsnittet redogör Brå kort för några av de åtgärder och slutsatser som framgår i de utvärderingar som återrapporterats till Brå under 2021. Utvärderingarna finns också samlade i Brås erfarenhetsbank (www.bra.se/erfarenhetsbank).

Handledning om orosanmälningar ökade förskolepersonalens säkerhet att anmäla

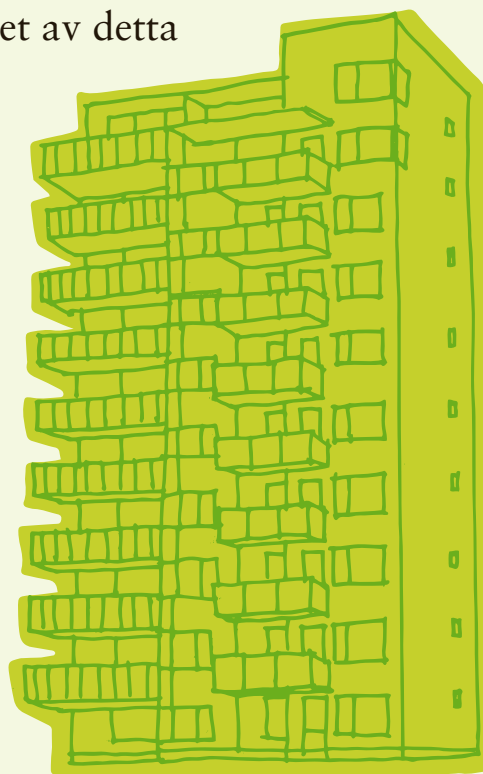
Kommunerna Mora och Orsa arbetade med att implementera Brottsoffermyndighetens handledning *Liten och Trygg* för att öka kunskapen hos förskolepersonal om orosanmälningar. Utvärderingen visade effekt bl.a. genom att personalen upplevde en ökad säkerhet i att göra orosanmälningar till socialtjänsten.

Brottsförebyggande förvaltning gav ökad trygghet och minskat antal inbrott

Fastighetsägare i Järva arbetade med en insats för brottsförebyggande förvaltning och trygghetsåtgärder. Exempelvis genomfördes trygghetsbesiktningar av fastigheter som följdes av förslag på fysiska förändringar och förvaltningsrutiner för att förebygga brott. Utvärderingen visade bland annat att antalet fullbordade inbrott minskat kraftigt, och trygghetsmätningar indikerar att tryggheten har ökat i Järvas stadsdelsområden.

Insatsen Huskurage kan bidra till ökad benägenhet att ingripa vid våld

I Gävle är insatsen Huskurage en av kommunens prioriterade aktiviteter för att nå målet om att kommunen ska vara fri från våld. Insatsen, som har införts i sex av kommunens stadsdelar, syftar till att öka medvetenheten om våld i nära relationer och öka benägenheten att agera vid oro för att någon i den nära omgivningen utsätts för sådant våld. Gävle högskola har utvärderat insatsen i tre stadsdelar och resultatet visar att insatsen kan bidra till en ökad benägenhet att ingripa vid oro för att någon i bostadsområdet

är utsatt för våld. Vidare visar resultatet att samverkan, engagemang och kommunikation är viktigt för att lyckas med arbetet.

Mellanstora städer uppfyller inte alla kriterier för öppna drogsener

Urban utveckling och samhällsplanering (UUS) har kartlagt hur utbredd problematiken med öppna drogsener är i sex mellanstora svenska städer: Uppsala, Örebro, Linköping, Helsingborg, Borås och Växjö. Utgångspunkt för kartläggningen är de kriterier för öppna drogsener som anges i polisens metodstöd för arbetet.¹⁸ Slutsatsen är att det visserligen finns öppna drogsener i städerna, men att dessa inte uppfyller samtliga kriterier. De är exempelvis inte knutna till en geografisk plats och handeln sker inte alltid öppet.

¹⁸ Metoder för lokal samverkan kring arbetet med öppna drogsener (2018). Polismyndigheten, Kriminalvården, Länsstyrelsen i Stockholm, Tullverket och Stockholms läns landsting.

Avslutande slutsatser och diskussion

Det har gått fem år sedan det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* presenterades. Tillsammans med polisens omorganisation, länsstyrelsernas uppdrag att samordna det lokala brottsförebyggande arbetet, och Brås fördjupade uppdrag att stödja utvecklingen av brottsförebyggande arbete, har detta varit en startpunkt för en kvalitetshöjning av det brottsförebyggande arbetet i Sverige, inriktat på ett kunskapsbaserat och problemorienterat brottsförebyggande arbete.

Den här rapporten är den sjätte i en serie av årliga rapporter som Brå tar fram på uppdrag av regeringen. Rapporterna ska dels ge en översiktlig bild av Sveriges lokala, regionala och nationella brottsförebyggande arbete, dels peka på utvecklingsbehov inom det brottsförebyggande området i relation till det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott*. Detta är extra intressant inför kommande års arbete, eftersom det nu finns ett förslag om en lag om kommunalt ansvar för det brottsförebyggande arbetet.

För att kommunerna ska uppnå intentionerna med lagen kommer sannolikt många aktörer inom detta fält, på alla nivåer i samhället, att behöva utveckla sitt brottsförebyggande arbete.

Förutsättningar för ny lag om kommunalt ansvar

I lagförslaget om kommunernas brottsförebyggande ansvar beskrivs hur kommunerna ska ta en tydligare roll i arbetet. De ska skapa organisatoriska förutsättningar för ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete och de förväntas också genomföra vissa steg i ett kunskapsbaserat arbetssätt. En stor andel av kommunerna har redan idag delar av de organisatoriska förutsättningarna på plats såsom strategiska råd, samverkansöverenskommelser och en

samordnarfunktion. Det skiljer sig dock mellan kommunerna vad samordnarrollen fylls med. Exempelvis kan Brå se skillnader mellan kommungrupperna när det gäller hur mycket tid som avsätts för arbetet och om tjänstepersonerna gått utbildningar i brottsförebyggande.

I lagförslaget anges de steg i ett kunskapsbaserat arbete som kommunerna förväntas ta. Brå har i tidigare rapporter sett en positiv utvecklingstendens för det lokala kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet, en tendens som kvarstår. Ett exempel på det är andelen som uppger att de genomför en orsaksanalys som gått från 41 % år 2018 till 56 % år 2021. Det är med andra ord i allt större utsträckning ett kunskapsbaserat arbetssätt som tillämpas, och det finns också tecken på att fler konkreta åtgärder vidtagits i kommunerna. Trots den positiva utvecklingen är det fortfarande uppskattningsvis bara hälften av kommunerna som arbetar systematiskt med alla stegen i processen. Till exempel är det en fjärdedel av kommunerna som inte ens gör det första steget, en kartläggning av problemen. En risk med det är att det blir polisens bild av den lokala situationen som blir styrande i arbetet. Kommunernas kunskap om den lokala situationen, som ofta är bredare än Polisens, är viktig för att utforma ett så träffsäkert brottsförebyggande arbete som möjligt.

Förslaget om kommunalt ansvar för lokalt brottsförebyggande arbete är en viktig ambitionshöjning, men innebär också en utmaning för de kommuner som idag saknar förutsättningar för att bedriva ett kunskapsbaserat arbete. De behöver bygga upp eller strukturera om verksamheten.

Brå har i tidigare rapporter framhållit behovet av att kommunerna bör vara rustade inför kommande utmaningar, eftersom det annars finns risk för en

framväxt av socialt utsatta områden och därmed följande brottsproblematik. Storstadskommuner, som ofta också har utmaningar med socialt utsatta områden, har en mer robust organisation för det förebyggande arbetet. Det finns också tecken på att de mindre kommunerna har börjat rusta för det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet. Utvecklingen i de medelstora kommunerna är inte lika entydigt positiv.

De medelstora kommunerna utgör en tredjedel av Sveriges kommuner och ungefär 38 procent av Sveriges befolkning bor i någon av dem. I dem tycks inte det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet prioriteras i lika hög grad och utvecklingen verkar inte gå lika snabbt som i de mindre kommunerna och storstadskommunerna.

Där bedrivs i lägre utsträckning ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete än i andra typer av kommuner.

Behovet av stöd förväntas öka

Förslaget om kommunalt ansvar är en möjlighet att stärka kommunernas bidrag till att uppnå de kriminalpolitiska målen genom att de bedriver ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Erfarenheter av, och forskning om, implementering av lagstiftning av det här slaget och nya arbetssätt visar på vikten av att ge ett adekvat kunskapsstöd. För att kommunerna ska uppnå intentionerna med lagen behöver de ett substantiellt utökat stöd för arbetet. Ett stöd som i det här fallet säkerställer att satsningen bidrar till att de förväntade målen att minska brottsligheten och öka tryggheten uppnås.

I lagförslaget *Kommuner mot brott* föreslås Brås roll förstärkas ytterligare och Brå har för närvarande ett uppdrag att beskriva hur Brås stöd bör utvecklas och hur arbetet i kommunerna ska följas upp. Detaljerna runt detta kommer att presenteras i åiterrapporteringarna av det uppdraget men det står klart att Brå behöver möta både ett generellt behov av kompetensutveckling, i form av utbildningar och annan kunskapsspridning, och mer specifika behov av varierat stöd som är anpassat efter kommuners olika förutsättningar. Brå behöver också tillsammans med andra berörda myndigheter utveckla möjligheterna till att ge ett praktisknära stöd.

Polisen kommer vara en central samverkanspart för Brå på nationell nivå inte minst för att utveckla stödet gentemot kommunens närmaste samverkanspart, kommunpolisen. Brå gör bedömningen att behovet av stöd till lokalpolisområdenas brottsförebyggande verksamhet kommer att öka med lagförslaget om kommunalt ansvar för det brottsförebyggande arbetet. Polisen behöver därför både lokalt och regionalt fortsätta att utveckla och stärka stödstrukturer för det lokala arbetet.

Länsstyrelserna är också viktiga i stödet till lokalt brottsförebyggande arbete, både till kommunerna och lokalpolisområdena. Det stöd som Länsstyrelserna gett hittills verkar bidra till utveckling av arbetet på den lokala nivån.

Länsstyrelserna har också en viktig roll att förmedla utvecklingsbehoven från den lokala till den nationella nivån.

I det sammanhanget finns det anledning att fundera över varför de medelstora kommunerna halkar efter och vilken typ av stöd som behövs för att främja deras lokala brottsförebyggande arbete.

Tydligare fokus på brotten

Brå kan se att länsstyrelserna, för att effektivisera, ofta för samman stödet till det brottsförebyggande arbetet med stöd inom andra ämnesområden, såsom våldsbejakande extremism, folkhälsa, beredskapsfrågor eller förebyggande arbete mot alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar (ANDTS). Det kan förvisso finnas beröringspunkter och synergieffekter att vinna men Brås farhåga är att samordningen av förebyggande uppdrag inom länsstyrelserna kan medföra att stödet blir mer allmänt, på bekostnad av den specifika sakområdeskunskapen. Att fokus förskjuts från brotten, som betonas i det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott*, till ett bredare fokus inom exempelvis social hållbarhet eller trygghet.

Brå ser positivt på att det brottsförebyggande arbetet i allt större utsträckning har lyfts fram i nationella satsningar på senare tid. Det mest märkbara är de initiativ som tagits inom satsningen på att förebygga gängkriminalitet, som delvis också avser ett bredare förebyggande arbete. Samtidigt finns en risk att utvecklingen av ett kunskapsbaserat

brottsförebyggande arbete i hela landet begränsas av att vissa brottskategorier dominerar det nationella fokuset och därmed det stöd som ges till kommunerna.

När allt fler nationella aktörer stödjer utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet utifrån skilda fokusområden, finns ett ökat behov av samsyn om vad som är ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete.

De nationella initiativen för att förebygga gängkriminalitet, mäns våld mot kvinnor eller narkotika-relaterad brottslighet bygger på olika kunskapsdiscipliner och perspektiv på arbetet. Brister i den nationella samordningen medför en risk att frågorna inte heller samordnas lokalt, något som Brå i tidigare rapporter framhållit och kallat för *perspektivträngsel*. I förra årets rapport (2021) gjorde Brå bedömningen att – även om de nationella initiativ som tas är relevanta – finns ett behov av insatser med ett tydligare fokus på brotten enligt målsättningarna i *Tillsammans mot brott*. Det är därför även nödvändigt att Brå ges större möjlighet att bidra till samordningen mellan nationella aktörer eftersom det annars kan påverka utfallet av satsningen på kommunernas brottsförebyggande arbete.

Kunskapsbaserat på alla nivåer

Sammanfattningsvis gör Brå bedömningen att det är positivt att det brottsförebyggande arbetet i allt större utsträckning lyfts fram på samtliga nivåer, lokalt, regionalt och nationellt. Brå vill dock varna för att det, i kölvattnet av en större fokusering på kriminalpolitiska frågor generellt, kan finnas en risk att arbetet blir mindre kunskapsbaserat, om åtgärderna väljs utifrån en politisk, organisatorisk eller resursbesparande agenda, snarare än ett kunskapsunderlag. Det brottsförebyggande arbetet ska vara kunskapsbaserat på alla nivåer: lokalt, regionalt och nationellt.

Referenser

Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Förstärkt stöd till - och samordning av – det lokala brottsförebyggande arbetet. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2018*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2019*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2020). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2020*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Polismyndigheten. Beslutsprotokoll 2019-03-26. *Beslut om det brottsförebyggande arbetet i polisregionerna* (Noa 52/2019). Dnr A841.321/2016.

Regeringsbeslut 2017-02-16. *Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att utveckla det nationella stödet och samordningen för brottsförebyggande arbete* (Ju 2017/01526/KRIM).

Regeringsbeslut 2021-09-23. *Uppdrag att sprida strategin bakom Sluta skjut till fler orter i Sverige* (Ju 2021/03330).

Regeringsbeslut 2021-12-16. *Uppdrag till Brå att genomföra förberedande åtgärder avseende införandet av ett lagstadgat ansvar för kommunerna för brottsförebyggande arbete* (Ju 2021/04249, Ju 2021/02425 – delvis).

Skrivelse 2015/16:86. *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020*.

Skrivelse 2016/17:10. *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*.

Skrivelse 2016/17:126. *Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program*.

Skrivelse 2020/21:63. *Redovisning av åtgärder i enlighet med målsättningarna i det nationella brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott*.

SOU 2017:37. *Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra*.

SOU 2020:35. *Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen*.

SOU 2020:47. *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag*.

SOU 2021:49. *Kommuner mot brott*.

Svensk författningssamling, SFS, (2016:1258). *Förordning om regional samordning inom det brottsförebyggande området*.

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR (2016). *Kommungruppsindelning 2017. Omarbetning av Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Bilaga 1

Nationella initiativ 2021

Boverket (2021:30) *Förutsättningar för stärkt platssamverkan*

Jämställdhetsmyndigheten (2021:10). *Samordning av våldsförebyggande insatser. Slutredovisning av uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser.*

Kommittédirektiv 2021:26. *Statligt huvudmannaskap för personlig assistans.*

Kommittédirektiv 2021:39. *Stärkta möjligheter att bekämpa bidragsbrott för myndigheter som omfattas av bidragsbrottslagen.*

Kommittédirektiv 2021:74. *En nationell delegation mot arbetslivskriminalitet.*

Kriminalvården m.fl. (2021). *Slutredovisning av Kriminalvårdens, Polismyndighetens, Statens institutionsstyrelses och Socialstyrelsens uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram.*

Kriminalvården 2021-662. *Slutredovisning av regeringsuppdrag om insatser för att förebygga återfall i våldsbrott mot närstående och hedersrelaterade brott. S2018/04674/JÄM).*

MUCF (2021). *Nationellt samordnat stöd till unga som varken studerar eller arbetar. Slutrapport maj 2021.*

Polismyndigheten (2021:6). *Planlagd brottsförebyggande verksamhet. Tillsynsrapport.*

Polismyndigheten (2021). *Lägesbild över utsatta områden Regeringsuppdrag 2021 Dnr A028,504/2021*

Polismyndigheten (2022) *Årsredovisning 2021. A109.494/2021*

Prop. 2020/21:1. *Budgetpropositionen för 2021. Utgiftsområde 4 Rättsväsendet.*

Prop. 2020/21:99. *Vårändringsbudget för 2021.*

Prop. 2020/21:216. *Nya regler om husrannsakan för att söka efter vapen och andra farliga föremål.*

Regeringsbeslut 2020-12-17. *Uppdrag om sociala insatser i utsatta områden. A2020/02651.*

Regeringsbeslut 2021-01-14. *Uppdrag om fortsatt myndighetsamverkan för att motverka fusk, regelöverträdelse och brottslighet i arbetslivet. A2021/00085.*

Regeringsbeslut 2021-02-18. *Uppdrag att undersöka förutsättningarna för stärkt platssamverkan i Sverige. Fi2021/00763.*

Regeringsbeslut 2021-02-25. *Uppdrag om förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet. M2021/00438.*

Regeringsbeslut 2021-04-06. *Uppdrag om förstärkt alkohol- och tobakstillsyn 2021–2025.*

Regeringsbeslut 2021-04-08. *Uppdrag om förstärkt alkohol- och tobakstillsyn 2021–2025. S2021/03344 (delvis).*

Regeringsbeslut 2021-04-08. *Uppdrag att stödja genomförandet av den förnyade strategin för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025 (ANDTS-strategin). S2021/03341 delvis.*

- Regeringsbeslut 2021-05-28. *Uppdrag om utredning om möjlighet att begränsa enskilda barns rätt att vistas på vissa platser eller områden (S 2021:B).*
- Regeringsbeslut 2021-07-01. Ändring av uppdraget om förstärkt alkohol- och tobakstillsyn 2021–2025. S2021/03344 (delvis).
- Regeringsbeslut 2021-09-23. *Uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare i landet.* Ju2021/03331.
- Regeringsbeslut 2021- 10-28. *Uppdrag att vidareutveckla det brottsförebyggande arbetet.* Ju2021/03732.
- Regeringsbeslut 2021-12-22. Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2021–2023. Dnr A2021/02397.
- Regeringskansliet (2021). Åtgärdsprogram för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Stockholm.
- SFS 2020:616. *Verkställighet av ungdomsövervakning.*
- SFS 2021:645-649. *Förebyggande av våld i nära relationer.*
- SFS 2021:761. *Tullverket ges en utökad möjlighet att ingripa mot brott.*
- SFS 2021:375–380. *Säkrare samordningsnummer och bättre förutsättningar för korrekta uppgifter i folkbokföringen.*
- SFS: 2021:44, 2021:45, 2021:46, 2021:47. *Tullverket får utökade möjligheter att besluta om postspärrar.*
- SFS 2021:645-649. *Förebyggande av våld i nära relationer.*
- SFS 2021:249–252. *Kontroll- och stödmöjligheter av personer som dömts till skyddstillsyn utökas.*
- SFS 2021:34. *Tillträdesförbud till butik och förstärkt straffrättsligt skydd mot tillgreppsbrottslighet.*
- SFS 2021:74. *Villkorlig frigivning ska kunna skjutas upp i större utsträckning.*
- Skatteverket (2021). *Redovisning av regeringsuppdrag att inrätta ett pilotprojekt för att komma åt felaktig folkbokföring kopplad till organiserad brottslighet.*
- Socialstyrelsen (2021). *Öppna insatser utan samtycke. Rapport till regeringen uppdrag S2019/0472/FST.*
- Socialstyrelsen (2021). *Placering av barn utan vårdnadshavarnas samtycke. Fördjupad analys av förslag i SOU 2015:71.*
- SOU 2020:47. *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag.*
- SOU 2021:49. *Kommuner mot brott. Betänkande av utredningen om kommuners brottsförebyggande ansvar.*
- SOU 2021:85. *Vägar till ett tryggare samhälle. Samtida och framtida kriminalpolitiska utmaningar.*
- SOU 2021:29. *Ökade möjligheter att förhindra illegal handel via post.*
- SOU 2021:38. *En ny lag om ordningsvakter m.m.*
- SOU 2021:68. *Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.*
- Statskontoret (2021:3). *Mäns våld mot kvinnor – en analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin.*

Bilaga 2.

Om undersökningarna av det regionala brottsförebyggande arbetet 2017–2021

Brås undersökningar om det regionala stödet till brottsförebyggande arbete utgörs av två webb-baserade enkäter, som skickas ut till länsstyrelserna respektive Polismyndighetens samordnare för brottsförebyggande arbete. Det är två skilda undersökningar med delvis överlappande frågor. Enkäten riktad till länsstyrelserna utgår främst från förordningen (2016:1258) om regional samordning av brottsförebyggande arbete. I undersökningen till polisen har en viss anpassning av frågorna gjorts.

Enkäterna innehåller i första hand fasta frågor med förbestämda svarsalternativ samt ett antal öppna frågor. Frågorna i undersökningarna anses inte gälla sådant som kan uppfattas som etiskt känsligt.

Under de fem år som undersökningarna om det regionala stödet genomförts har webbenkäter skickats till länsstyrelserna, och sedan 2019 till polisregionerna under hösten med en månads svarstid.

2017: 18 oktober–9 november

2018: 4 september–1 oktober

2019: 27 augusti–30 september
10 september–4 oktober

2020: 23 oktober–20 november
23 oktober–10 november

2021: 16 augusti–2 september

De som svarat på enkäterna är de tjänstepersoner som samordnar det regionala brottsförebyggande arbetet. Enkäten besvarades av samordnare från 19 av 21 län och av 5 av 7 polisregioner. Svarefrekvensen för 2021 är därmed lägre än tidigare år, då den låg på mellan 95 och 100 procent.

Bilaga 3.

Undersökningarna om lokalt brottsförebyggande arbete 2017–2021

Brå genomför årligen webbenkätundersökningar riktade till kommunala brottsförebyggare och kommunpoliser. Undersökningarna avser att fånga upp målsättningar och ambitioner i det nationella brottsförebyggande programmet *Tillsammans mot brott* och är i stor utsträckning desamma för de kommunala brottsförebyggarna som för polisens kommunpoliser. I första hand ställs frågor med fasta svarsalternativ. Det finns också ett mindre antal frågor med fritextsvar. Frågorna anses inte gälla sådant som kan uppfattas som etiskt känsligt.

Undersökningsperiod

Webbenkäten 2021 skickades ut till 209 kommunpoliser och 312 kommunanställda med strategiskt eller samordnande ansvar för det brottsförebyggande arbetet i kommunen eller stadsdelen. För att minska risken att svaren påverkades av utredningen om kommuners ökade ansvar för det brottsförebyggande arbetet avslutades enkätundersökningen, till skillnad från tidigare år, redan i juni.

Undersökningstider

2017	23 maj–18 augusti
2018	17 maj–13 augusti
2019	17 maj–13 augusti
2020	12 augusti–29 oktober riktat till kommuner ¹⁹ 20 augusti–22 september riktat till polisen
2021	21 april–15 juni

Svarsprocent

Undersökningarna har, som framgår av tabell 8 och 9, sedan 2017 haft en svarsfrekvens på mellan 71 och 94 procent. Undersökningarna 2021 hade en svarsfrekvens på 91 procent för enkäten till kommunerna och 79 procent för enkäten till polisen.

Svarsfrekvensen för polisenkäten baseras på det antal kommunpoliser som ingick i undersökningen. Det finns inte inom Polismyndigheten ett fastställt antal för hur många kommunpoliser det ska finnas.

¹⁹ Med anledning av covid-19-pandemin avrådde Sveriges Kommuner och Regioner från enkätundersökningar före sommaren 2020.

TABELL 8: Svarefrekvens på enkäten riktad till kommunala brottsförebyggare 2017–2021. Antal och andel per år. Andelen är beräknad utifrån att det sammanlagt finns 292 kommuner och 20 stadsdelar i storstäderna.

2017		2018		2019		2020		2021	
Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
253	81 %	269	86 %	227	73 %	292	94 %	285	91 %

TABELL 9: Svarefrekvens på enkäten riktad till kommunpoliserna 2017–2021. Antal och ungefärlig andel per år. Andelen är beräknad efter uppskattat antal kommunpoliserna vid tidpunkten för datainsamlingen.

2017 (n = 195)		2018 (n = 201)		2019 (n = 201)		2020 (n = 207)		2021 (n = 209)	
Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
144	74 %	156	78 %	142	71 %	158	76 %	166	79 %

Bortfall

Sedan 2020 har Brå med hjälp av de regionala samordnarna på länsstyrelserna och polisen genomfört ett riktat arbete för att höja svarefrekvensen. Påminnelserna har skett via e-post och telefon.

Vid Brås rundringning till de som inte svarat på enkäten var det flera av de kommunala samordnarna som inte heller gick att nå via telefon. Vid påminnelserna har det också framkommit att kommunerna många gånger avstått från att svara på enkäten på grund av att det inte funnits någon tjänsteperson med ansvar för de brottsförebyggande frågorna. I andra fall har svaren uteblivit på grund av att samordnaren inte haft tid eller kunnat prioritera enkäten, som inte är obligatorisk. Enkätens frivillighet är också det vanligaste skälet till att kommunpoliserna inte besvarat den. Många anger även tidsbrist som skäl till uteblivet svar.

Bearbetning av svaren

Eftersom framförallt kommunpoliserna men även kommunala samordnare kan ha ansvar för flera kommuner, har viss bearbetning av svaren varit nödvändig. I de fall den kommunala samordnaren arbetar i flera kommuner fick *en* enkät representera båda kommunernas arbete. Många kommunpoliserna arbetar tillsammans i ett lokalpolisområde med ansvar för flera kommuner. Därför redovisas inte hur polisens brottsförebyggande fungerar i ett lokalpolisområde eller kommun.

Kommunerna i Sverige skiljer sig åt beroende på befolkningens mängd och yta. För jämförelser mellan olika typer av kommuner har de delats in i tre kommungrupper. Indelningen baseras på SKR:s kommungruppsindelning från 2017 (SKL 2016). I den har kommunerna delats in i grupper baserat på bland annat invånarantal, tätortsstorlek, pendlingsmönster och närhet till större tätort.

- Storstäder och storstadsnära kommuner (68 stycken inklusive stadsdelar).
Kommuner med minst 200 000 invånare i den största tätorten samt kommuner med minst 40 procents utpendling.
- Större städer och kommuner nära större stad (108 stycken).
Kommuner med mer än 50 000 invånare, varav 40 000–200 000 i den största tätorten, samt kommuner som antingen ligger nära en större stad eller har minst 40 procents utpendling.
- Mindre städer/tätorter och kommuner nära större stad (136 stycken).
Kommuner där den största tätorten har max 40 000 invånare, samt kommuner med vikande befolkningsunderlag.

Brå benämner kommungrupperna i den här rapporten, liksom i tidigare rapporter, som *storstadskommuner*, *medelstora kommuner* och *mindre kommuner*.

Under 2021 besvarades enkäten av 65 storstadskommuner, 98 medelstora kommuner och 122 mindre kommuner. Tabell 10 visar hur de olika kommungrupperna representerats i enkätundersökningarna sedan 2017.

TABELL 10: Svarsfrekvens på enkäten riktad till kommunala brottsförebyggare 2017–2021. Andel per år. Andelen är beräknad utifrån att det sammantaget finns 292 kommuner och 20 stadsdelar i storstäderna.

År	2017	2018	2019	2020	2021
Storstadskommuner (68 kommuner & stadsdelar)	93 %	87 %	76 %	99 %	96 %
Medelstora kommuner (108 kommuner)	79 %	88 %	73 %	94 %	91 %
Mindre kommuner (136 kommuner)	77 %	85 %	71 %	91 %	90 %
Totalt (312 kommuner och stadsdelar)	81 %	86 %	73 %	94 %	91 %

W

All brottslighet sker lokalt och behöver förebyggas lokalt. Vilka är förutsättningarna för detta i Sverige i dag, vilka satsningar är på gång och vad bör göras framöver?

Brå har i uppdrag av regeringen att årligen sammanställa en aktuell beskrivning av nuläge och utvecklingsbehov för det brottsförebyggande arbetet i Sverige – på nationell, regional och lokal nivå.

Denna rapport beskriver det arbete som bedrivits under 2021, utifrån både enkätundersökningar, möten och dialoger med lokala, regionala och nationella brottsförebyggare runt om i landet.

Under året presenterades också ett av de viktigaste initiativen för Sveriges brottsförebyggande arbete under överskådlig framtid, i form av ett lagförslag om kommunalt ansvar för det brottsförebyggande arbetet. I denna rapport läggs därför tonvikten på att beskriva förutsättningarna, inte bara för kommunernas arbete, utan för hela samhällets möjlighet att ge stöd till och utveckla och stärka det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet i Sverige.

Rapporten riktar sig till både beslutsfattare och tjänstepersoner som arbetar med brottsförebyggande frågor på nationell, regional eller lokal nivå.

brå

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 ▪ E-POST INFO@BRA.SE ▪ WWW.BRA.SE